

LUCEAFĂRUL

ÎNCHINARE LUI VALERIU CĂRDU

aug
sept
oct

Valeriu Cârdu

Inchinăm aceste rânduri amintirii poetului bănăţean Valeriu Cârdu, care s'a înălţat prin sacrificiul vieţii sale nevinovate alături de nemuritorii martiri ai generaţiei de fier, asasinaţi fără judecată, fiindcă şi-au iubit neamul şi pentrucă au crezut în izbânda unui ideal sfânt. Cu trup născut din glia Caraşului, unde vigoarea rustică a unui mediu de popor sănătos i-a oşelit puterea conştiinţei româneşti, şi cu sufletul rodit din spiritul generos al unui tineret cu inepuisabile resurse de jertfire şi de trudire pentru biruinţa naţionalismului, Valeriu Cârdu a primit botezul suferinţelor din primele momente ale întrării sale în luptă. De pe băncile şcolii îşi frământa gândurile, pregătindu-se pentru marea acţiune de reînnoire. S'a împărtăşit adesea din belşugul persecuţiilor, cari în loc să-l desnădăjduiască, au avut darul de a-l întări în perseverenţa şi în conduita sa. A pornit cu semnul predestinării de martir pe drumul muncii şi al izbândeii. Munca şi jertfa au fost ale lui, iar izbânda a generaţiei care l-a urmat în străduinţele sale. Talentul şi caracterul l-au ridicat în rândurile de conducere ale mişcării legionare, care avea nevoie de contribuţia fecundă a cugetului şi simţirii sale de naţionalist. A devenit unul dintre cei mai autentici doctrinari şi luptători ai acţiunii cămăşilor verzi. Numeroasele articole şi versuri din presa bănăţeană şi din ziarul său dela Satu-Mare, dar mai ales acelea cari au animat şi luminat mai târziu paginile „Bunei Vestiri”, ne mărturisesc cât de profundă a fost sensibilitatea creatoare a sufletului său, în care sălăşluia o forţă nebănuită de mare făuritor. Destinul i-a curmat prea de vreme firul vieţii şi al activităţii. Dacă este valoroasă moştenirea sa literară, cu atât mai preţioasă poate fi succesiunea sa spirituală, fiindcă a lăsat în urma sa nu numai rodul înflorit al scrisului, care va rămâne ca o podoabă în istoria poeziei româneşti,

ci a pregătit suflatește o pleiadă de scriitori tineri, cari s'au grupat în jurul lui, formând o școală de noi concepții și de largi perspective de meditații pe orizontul naționalismului prevestitor de zile glorioase pentru neamul nostru. Influența lui Valeriu Cârdu a fost resimțită și asupra literaturii bănățene, fiindcă mulți scriitori ai acestei provincii au fost crescuți în taină la școala gândirii și scrisului său. Acum, când jertfa și truda lui Valeriu Cârdu, luminează sufletele și cugetele atâtor condeie bănățene, revista „Luceafărul” îi aduce memoriei sale omagiul unor pagini scrise de aceia care i-au fost prieteni și admiratori.

AUREL COSMA

Inscripție pe un zid de mănăstire

In anul unamie șasesute,
Voroava noastră simplă în piatră o zidim,
Grăesc într'ansa duhuri nevăzute
Și-am însemnat-o eu: monahul Nicodim.

In slova mea de caligraf domnesc
Voi veți citi izvod de vremi mărite.
Vor răsădi pliniri în neamul rumânesc,
Voroavele de azi în piatră dăltuite.

Prin vitregii și ceasuri grele,
Eu văd în cartea vremilor un an,
Citește în crugul înflorit cu stele,
Poveste luminată și chip de Căpitan.

Voinicul ăsta din zodii și provești,
De-or trece veacuri trei, se va ivi, —
Creseut din aspre zări moldovenești,
Și leagăn de mărire, cu spada, va zidi.

Feciorii lui vor crește din lanțuri și zăbrele,
Irozi, vor cere sânge la mesele cu vin.
Dar, iată, lege mare în scrisurile mele:
Nu vor muri feciorii. Vor învia. Amin.

VALERIU CÂRDU

Scrisoare dela graniță

Lui † VALERIU CÂRDU

Vere,

Această carte o trimit la tine
Din satul dela margini de hotar,
Tu să mă ierți, de n'o fi scrisă bine,
Vreo vorbă 'n jalba mea de țărinar.

Eu carte-am învățat la dascălul Nicoară,
Cu tine, patru ani, într'o scâmnie,
Dar într'o zi te-au rupt din primăvară
Și tea-au mânat să 'nveți pe dascălie.
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prin ostrov încă ne jucam „de-a hoții“,
Dar nu mai era nime-așa isteț.
De dorul tău plângeam ades, eu toții,
Dar nimeni ca Ileana lu' Musteț.

Măi vere, fata asta te-avea 'n drag
Și se gândea mereu numai la tine.
Din chita ei de fragi, ți-oprea un frag,
Și îți punea de-oparte jordoline.

La rugăciune numele-ți șoptea,
Cu gene cuvioase de Domniță;
Ca fata mare 'n pragul casei sta
Și turvenea c'un fir de romaniță.

Și-atâta de frumoasă era, Vere!
Flăcăii toți o podideau în jur.
Dar într'o zi, fără caznă, fără durere,
S'a înălțat ea ingerii 'n azur...

La moartea ei a plâns întregul sat,
Inmormântare-a fost cum n'am văzut.
De taina morții nici un doctor n'a aflat.
Și astăzi, vezi, se odihnește 'n lut.

Zie unii că s'ar fi făcut o floare,
Cu frunze de tămâc și de vin, —
Iar alții spun c'ar fi privighetoare,
Cu cioc de stânjenel și-aripi de crin.

Eu, Vere, cred că fruntea ei de nea
Aicea n'a putut ca să rămână.
Prea strălucește, vânat, sus, o stea,
De-atuncea, peste cumpeni de fântână...

Și vezi, măi vere, că plecai să-ți spun
De vremea care 'n veacul orb se pierde,
Să ști că a murit și Moș Păun,
Cu barbă albă, dar cu suflet verde.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Bătrânul ăsta sfânt, ce cânta 'n strană,
Și înțelept ca vorba din scripșă.
A lăsat înscris pe o icar
Vorbe de molidvă și-anarură.

„Adevăr zic vouă 'n leatul patruzeci
Va răsări în Țară noul soare;
Flăcăii franți pe roți de lanț și beci,
Vor scoate primăvara din zăvoare.

Răbufnet de furtună și de fulger
Va curăți în Țară. Și tăt natul
S'a bucura de noul nostru sluger.
Și mare cinste va avea Bănatul”...

Și toții cred, măi vere 'n legea nouă,
Semn bun! Spre ea poporu 'ndrumă.
Voloși înalță cântece de rouă
Și sângeră prin toamnele cu brumă.

Cât despre Sârbi: necaz pela hotari!...
Avem atâtea frați în Țări streine!
Când veși ajunge, puneși stăvilar,
Dinamitând porșorul de jivine.

Cu sănătatea, bine... Și la fel,
Noi îți dorim, vericule, cu toții,
Slova ta de jar și de oțel,
Să ardă și să tae pe toți oțil.

Ne place scrisul izvorit din brazdă,
De-aceea ne rugăm de sănătate multă.
Tu rănille le știi, nu ca cei gazdă,
Cari își bat joc și nici nu se ascultă.

Să nu te mâni de săracul plie,
În care îți trimitem cartea, noi.
Am pus aici tot sufletul de piersic,
Cu mână scrijălată de noroi,

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Și-am vrea ca s'o primești cu bucurie,
Ca pe-un buchet senin de romaniță, —
Iar fiindcă nu mai am o leacă de hârtie,
Mă iscălesc, îmbrățișându-te,

Gheorghiuță.

PE PLIC:

Să ne mai scrii și tu din Capitala Țării,
Pân' vii la noi, ca zilele să număr.
Și, uite, cât pe-acel să dau uitării:
M'au împușcat jandarii, cumpărați, în umăr.

1937.

PAVEL P. BELU

Poesia lui Valeriu Cârdu

de: GRIGORE BUGARIN

Tinerii poeți ai generației noastre în fruntea cărora stă Radu Gyr, adânc pătrunși de disciplina estetică a autenticului românesc și-au dublat personalitatea cu omul nou, luptător. Unora li se poate imputa lipsa de viziune în discernerea valorilor urcate la rang de conducere spirituală atunci când au atribuit unor umbre calitatea de a făuri epocă. Vina lor nu e atât de mare pe cât s'ar părea. Pentrucă toți, dar absolut toți creatorii tinerei generații au ars pe rugul aceluiaș dor de a se desjidovi gândirea românească. În sbuciumul lor au căutat să atragă atenția celor care urmau să dea nume veacului acestuia românesc, celor care urmau să dea nume unui stil de cultură românească, zbatându-se cu neliniștea omului conștient de prezența lui în lume. — Din înălțimea visului lor n'au putut privi decât strălucirea idealului împlinit vestindu-l și trăindu-l. Dar realitatea de jos a fost o permanentă mințire. Forme frumoase pentru acoperirea unui fond putred. Și acum, când vremile s'au sfărâmat, când de sub sulmeneala unui veac tâlharit a țâșnit murdăria realităților, generația tânără se împarte între muceniei și între naivi. Căci tâlharii nu sunt ai vremii noastre. Ei au îmbătrânit gândind hoștește. Mântuirea lor nu poate fi decât într-o întoarcere în conștiința martirajului și pentru așa ceva vieța nu le ajunge.

Ei nu sunt înlăturați ci sunt pe deplin desființați din gândirea românească. S'au prăbușit și din dărămăturile concepției lor nu se mai poate reconstrui nimic niciodată. — În gândurile lor patria a fost o întâmplare geografică. Erau universali. În inima lor cultura etnică a fost o încercare d'abea. — Erau universali. Au fost aprigi propagatori ai curentelor de spiritualitate franceză și engleză. Erau universali. Să nu ne mire faptul că astăzi sunt cei mai sărguincioși propagandiști ai culturii germane și italiene în România. Au rămas tot universali. Dacă mâine un val de năvală galbenă s'ar abate peste Europa, ei ar frunzări cu migală toate lexicoanele ca să găsească nume marcante din cultura japoneză, ar afla atâtea adjective pentru definiția acestei culturi câte ar fi de ajuns ca să scoboare în ridicol tot ce s'a gândit în Europa, căci ei sunt sortiți să rămână pe veci universali.

În fața acestor măscărici ai noștri, România de azi opune creața unei generații din care face parte Valeriu Cârdu. Poesia sa încă neîntrată în făgașul personalității proprii, căci poetul a fost ucis în floarea anilor săi tineri, la Vaslui, — păstrează nota puternică a unui suflet luptător.

Am în fața mea culegerea sa de poesii, intitulată cu modestie „Versuri“, pe care a botezat-o cu numele ce l-a dat paginei a doua dela ziarul „Buna Vestire“: CUIBURI DE LUMINĂ. — Cartea sa, cea dintâi și

singura tipărită în viață, este după cum poetul mărturisește, „reculegere, închinare, cinstire, legământ, pentru Sfânta jertfă a marilor Comandanți ai Invierii: Ion I. Moța și Vasile Marin“. A tipărit-o în 1937 în Satu-Mare, în acel oraș de graniță unde a redactat cu focul inimei sale revista „Cuvântul Nou“.

„Culburile de lumină“ pe marginea cărora încerc să scriu câte ceva, au filele îngălbenite și putrede. Un camarad de-al lui Valeriu Cârdu, atunci când a fost încolțit de stăpânire, le-a îngropat în pământ pentru ca să nu fie nimicite de ucigașii unui tineret întreg. În clipa aceasta, când trupul lui Valeriu Cârdu, ciuruit de mitralieră putrezește undeva prin părțile Vasluiului, sufletul său iese de sub pământul românesc, „cuib de lumină“ și cântă:

„De trec prin satul meu natal
Când se ivesc bănuși în floare,
Mă urmăresc cu pasul ireal
Străbunii îmbrăcați de sărbătoare.

Opregul țarinii scăldate 'n rouă
E împletit cu versul meu din carte,
Un cuc mi-a spus că nu-i departe
Minunea și nici țara nouă.

Odată, într'o zi de primăvară,
M'a dus de mână un străbun
Să văd cum plugurile vremii ară
Și 'n vers minunile să vi le spun“.

(Precuvântare)

Inbirea de neam, covârșitoarea dragoste din care Valeriu Cârdu și-a făurit nimb pentru suflet, se desprinde cu patimă din versurile sale și intră în inimă, arzător:

„Cobor din țarini plugărite de străbunii mei
Și-aduc voința lor drept zestre țărănească.
Mi-am dăltuit povestea în inimă de stei
Cu slovă simplă, dură, grea și românească

Copilărie n'am avut
Căci mi-au furat-o hoști tinereților și-ai primăverii.
Mi-aduc aminte... A căzut
Subt crucea mașteră a caznei și-a durerii.

Un moș din neamul meu mi-a fost lăsat
Pe fila brazdelor un testament roman:
„Să fie, strănepoate, blestemat
Acel ce-și lasă glia, țara și poporul“.
De-atunci în fiecare an
A povestit ogorul
Invățătura luminatului țaran.

Când trec prin satul meu dela hotar
Mă 'nchin troițelor crescute din lumină,
Și văd, aud și simt pe drumul secular
Cum trec străbunii mei și se închină“.

(Fragment autobiografic)

Credința neîntemeiată în plinirea destinului românesc, a prevestit-o atât de limpede:

„Zidesc senin, în clipa grea
Destin mai bun țaranului
Eu cred în Legiunea mea
Și 'n steaua Căpitanului“.

Și în această credință a așteptat ceea ce s'a împlinit dar ceea ce el n'a putut să vadă decât cu simțirea sa profetică:

„Aștept și eu o primăvară
Să cânte val de flori prin luncă
Știu: tabăra va fi o țară
Și țara tabără de muncă“.

(Inscripție pe o cărămidă)

Pentru înțelegerea momentului pe care neamul îl trăiește, Valeriu Cărdădu a anticipat:

„Vis înaripat, frumos ca sborul
„Vulturilor profilați în zare.
„Tinerete oglindită 'n ape calde,
„A căzut — în vijelie — vânzătorul.
„Nimeni nu-l petrece.

„Aur mult îi arde amintirea
„Și aducerile-aminte tac.
„Gândul vostru, fulger peste veac,
„Vă ridică peste vremi vestirea.

— — — — —
„A cântat o doină cu minuni:
„E săpată clar pe lespezi de morminte.
„Glas curat, subt patrafire sfinte,
„Gândul lor, prin veacuri, să ni-l spună.
„Vremea ni-l citește“.

— — — — —
„După semnul lui Manole sfântul, —
„Jertfă pentru trainice zidiri,
„In legendă mare, decemvirii,
„Dăltuirăți aprig legământul
„Dur și granitar“.
(Decemvirii)

Sau, în „Inscripție pe un mormânt“ îndeamnă:

...„Și vom veni să scormonim pământul
Să prăvălim o piatră de mormânt,
Și jertfa ta să fie legământul
Legionar, fulgerător și sfânt“,

— cuvinte de învățătură, valabile pentru neamul românesc de alungul
vremii, ca să se găsească în ceea ce are el AL LUI ca fond de simțire.

Iar pentru cununia noastră cu duhul jertfei, Valeriu Cârdu scrie:

„Când vor trece biruințele în marș
„Tu tă-ți aduci aminte
„Că undeva, în zarea lor stelară
„Trăesc și legionarii din morminte“.
(Răvaș de luptă).

Un puternic indemn, ce ne vine acum de dincolo de vicia și pe care
il simțim străluminându-ne pentru a ne putea încadra în marșul victoriei
definitive românești, acela a transformării sufletului unui neam întreg,
Valeriu Cârdu ni-l dă stăruitor și ca o ultimă sentință:

„Ascultă, Camarade,
„Ceasul istoriei, peste vremuri, bate.
„Timpul ridică uriașe baricade, —
„Ridică-te și pleacă, frate!
(Ridică-te și pleacă!)

Legându-și generația de sublima jertfă a lui Horia, Valeriu Cârdu
scrie:

„Hai, Horia,
Adună-ți oasele și sângele și chinul
Și să pornească toți feciorii tăi prin munți.
Hai, Horia,
Sărută 'nșeninate frunzi
De strănepoți în haină verde.
Prea huzurește azi străinul...
Hai, Horia,
Adună-ți oasele și sângele și chinul
Că roata blestemată cere azi cuvânt.
Ești viu, ești mare, neînfrânt
Ne crești în chip de Căpitan
Și-ți bate inima în piept de munte ardelean“.
(Horia).

Din gândurile sale omul nou transformat sufletește, se profilează clar:

„Legea mea, merinde drumului, o scriu
Cu spada vrerilor în veacul viu
Așa cum vreau, cum simt și cum o știu.
Căpătâiul vieții mele' faptă.

Incăerat năprasnic — luptă dreaptă —
 Urc visul uriaș, din treaptă 'n treaptă.
 Voinic, vremilor odihnă nu le cer
 Mărșăluiesc voios prin frig și ger
 Cununând pământul cu semnele din cer.
 Cânt
 Imnul cel mai românesc și cel mai sfânt
 Șoptit de străbunii mei din pământ.
 Trec, haiduc viforos, din rană 'n rană
 Și luptei nu-i cer răgaz și nici pomană,
 Geme, sub pasul meu, lumea vicleană.
 Așa mă vreau: Istoriei cătană
 Năimesc vreri de străbuni neodihniți
 Și le port în pumnii sângerăți și chinuiți
 Alături de camarazii mei huliți".

(Om nou). —

Poesia lui Valeriu Cărdu, retorică prin excelență, nu trebuie căutată în asemănare cu aceea poezie despre care lauda criticii „consacrate“ o situează ca un fenomen.

Valeriu Cărdu n'a fost nici un nebun ultramodernist și nici un pervertit căutător de frumuseți lirice în lumea interlopă a societății contemporane.

El a fost un îndrăgostit al pământului românesc cu datinile sale și cu vigoarea țărănească a sa. El a mai fost un luptător dintre cei mai aprigi pentru încetățenirea spiritului de autohtonism în creație și un răscolitor de suflete.

În poezia sa noi nu găsim sarbede efecte „lirice“ după cum le-ar plăcea atâtor docți, slugi credincioase ale negațiunilor de tot soiul și mari admiratori ai destrăbălării sufletești. — Din poezia sa noi culegem vigoarea rezistenței noastre pe baricadele unei permanente lupte și avântul victorilor românești de totdeauna.

Alături de doctrina Statului legionar, poezia lui Valeriu Cărdu se situează pe primul plan.

S'o învățăm.

GRIGORE BUGARIN

Horia

Tăran cu inimă de aur și școală din Albac,
In loc de carte multă, — o spadă peste veac —
Ai scris, cu sânge, truda neamului de Moși.
Călăii craiului străin
Te-au așternut, în chin, pe roata blestemată.

Te-au frânt în două pentru gloată.

Pentru pădure, hăișag, pentru pământ,
Cu aurul furat te-au frânt.

In fața ta au stat, năuci, un Impărat,
Magnații toți, împărăția lor întreagă,
Incremeniți în fulger de priviri,

Și n'au știut, măi, Horia, să te 'nțeleagă
In meșteșugul tău de ciubărar al vremii.

Horia, tu n'ai crezut în aur și măriri,
Ci, împărat sărac,
Cu vrerea ta de dac, University Library Cluj
Ai semănat în fărine moțești, cu sânge, gloria.
Iar gândul tău, torent năvalnic, Horia,
Te-a ridicat — magnific ciubărar de veac.

Plaivasul osului din tine, dumicat pe roată,
Ne-a talmăcit jelania din vatră.

Tăcerea ta a cuvântat în zarea albă, —
Spăimântătoare și moțească jalbă.

Iată, din veacul nostru prea sărac și fără har,
Venim să-ți cerem, pentru vreme, abecedar.
La Bălgrad, să ne știe țara toată,
Vom trage vremuri vechi pe roată
Și vremuri noi, din roată vor porni.
Te vei ivi,
Cu glas de fulger, în Hălmaș, la Zlatna, la Abrud,
Aud,
Cum trec feciorii tăi din Brad, din Baia și Albac.
Cu spada de lumină și suflete de dac.

Hai, Horia,
Adună-ți oasele, și sângele și chinul
Și să pornească toți feciorii tăi prin munți.

Hai, Horia,
Sărută 'n seninate frunți,
De strănepoți în haină verde.

Prea huzurește azi străinul...

Hai, Horia,
Adună-ți oasele și sângele și chinul,
Că roata blestemată cere azi cuvânt.
Ești viu, ești mare, neînfrânt.
Ne crești, în tânăr chip de Căpitan
Și-ți bate inima în piept de munte ardelean.

Desleg din tâleul vremilor minunea
Și marș răsecolitor, iluminat, aud,

Hai, Horia, să vezi la Zlatna și Abrud
Cum trece, viu, spre Tebea ta, Legiunea.
Te cheamă, pe poteci de codru flămândă, istoria
Hai, Horia!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zări verzi

Neistovit. Străfulgerând. Și neifrânt.
Frământ,
In teascul gândului de dor și foc
Icoana desenată 'n veac de ape 'nvolburate
Și deslușesc o țară mândră, de noroc,
In glasul undei frământate.

Și chem să cânte'n zări cu mine și cu țara toată.
Feciorii toți un „Ștefan Vodă al Moldovei”.
Ridică ochii ugrăsiți glăoată,
Să-ți torn durerea'n jarul slovei!

Ridică ochii'n zările străfulgurate de minuni,
Să vezi cum crește mândru chip de Căpitan
Ridică-ți ochii, țară, bucuria să-ți aduni
Și să cânți în slava luminatului Codrean!

Că Invierea neamului pornește — primăvară,...
Se-aud cohorte verzi cum tropotesc în zarc.
Din lacrimile tale, țară, țară,
Vom împleți cununi de bucurii legionare.

Povestesc stejarii . . .

Am izvodit stejar de vis in visul meu,
Luminat ca gândul și cu frunze de lumină.
Știa să povestească, lin, de parcă Dumnezeu
I-ar fi dat cuvânt din vorba Lui divină.

Un ceteraș cânta sub poala lui de verde clar
Și-un părău s'a pripășit alături, numai să-l asculte
Povestea spre seară, minunatul meu stejar,
Despre slava ardeleană multe . . .

Și l-am ascultat . . .
Tril din cântul ceterașului frumos,
Slovă depe scoarța sfântă și din veac,
Am furat din bogăția lui de moș sfântos
Și-am știut s'ascult, să nu vorbesc, să tac.

M'a purtat pe cărăruie lungă — seculară
Și mi-a pus o flintă de haiduc pe umăr.
Să nu-mi fie drumul veacului povară,
Mi-a turnat în suflet doruri fără număr.

Și urc pe munții răsvrățiri ardeleni,
Cu pas înaripat și insetat de pisc.
Arunc, athletic gândul meu — un disc —
Să spargă dur, urzelle viclene

Pe aici au drumăit Nicola Ursu și Crișan,
Purtând desagă de izvor și soare,
Le-am împletit povestea în codul ardelean,
Din frunze de stejar și lujere de floare.

La casa pădurarului — un moș sfântos, —
Așcuți povestea Iancului, din fluier.
Ți-o spune, simplu și isteț — e moș sfântos —
Cu glas de vijelie, ca vânturile 'n șuer.

Și creștii, în elipa sfântă cu inimă de veac
Soldat pe veșnicie armatei legionare,
În cripta vremii s'a trezit un rege dac
Și trăese prin codri, viu, legende seculare.

Povestesc izvoare, fulgeră lumina, povestesc stejari
Calea veacului e mare, unică și sfântă.
Seriu, pe scoarțe de stejar, azi cronicarii
Și pădurea toată s'a trezit și cântă.

Căprioare sprintene de gând legionar,
Saltă și grăbese urzeala ceasurilor ardeleni
A trecut furtuna peste codrul secular.
Ulte, cântă — cor de slavă — minunate Cosinzene.

S'au trezit și scriu întruna cronicarii,
Doina Iancului străbate peste vreme și — minune! —
Toți ascultă... Povestese stejarii:
A venit plinirea vremii, însoțita Legiune,

A pornit năpraznic, fulgerând o veste
Luminată ca lumina și stejarul năzdrăvan;
Au pornit în zări stejarii ca pădurea din poveste,
Să salute visul minunatului Codrean.

Cresce năvălnic, piscuri mari de sărbătoare
Și'n cetatea de lumină, slava ardeleană, cântă.
Oastea mare, verde, unică și sfântă
A pornit cu veacul și stejarii toți spre soare.

S'a zidit din nou mândria'n tencuiri de veac
S'au trezit și scriu minunea, inspirați toți cronicarii.
Cântă Iancu 'ntr'o poiană. S'a trezit un rege dac...
Despre slava ardeleană, povestec stejarii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inscripție pe o cărămidă

Din lut frământ o cărămidă
Și suflet torn în inimă de lut
Că neamul meu e azi bătut
De vremi și ros de pălămidă.

Sunt vesel, cânt și iar frământ.
Cu mine azi și cărămida cântă,
Spre zări pornește cald avânt
În melodii de muncă sfântă.

Zidese senin, în clipa grea
Destin mai bun țaranului
Eu cred în Legiunea mea
Și'n steaua Căpitanului,

Viață din Viață: două.
Și totuși una peste vreme.
Aș vrea zcum, o lege nouă
Se aibă neamul care geme.

Indemn înscris în litere de foc,
Cu mâna de cărămidar,
S'aducă țării zile de noroc,
Povestea mea de legionar.

Aștept și eu o primăvară
Să cânte val de flori prin luncă.
Știu: tabăra va fi o țară
Și țara tabără de muncă.

Fragment autobiografic

Cobor din țarini plugărite de străbunii mei
Și-aduc voința lor drept zestre țărănească.
Mi-am dăltuit povestea'n inimă de stei,
Cu slovă simplă, dură, grea și românească.

Copilărie n'am avut
Că mi-au furat-o hoșii tinereților și-ai primăverii.
Mi-aduc aminte... A căzut,
Sub crucea mașteră a caznei și-a durerii.

Au deșirat mărgelele de vis și amintiri
Și mâna hoșului a stins luminile din pomul de Crăciun,
M'au ferecat în frângeri și loviri,
Cum l-au lovit, cândva, pe un străbun.

Un moș din neamul meu mi-a fost lăsat
Pe fila brazdelor un testament roman:
„Să fie strănepoate, blestemat,
Acel ce-și lasă gla, țara și poporul“.
De-atunci, în fiecare an,
A povestit ogorul
Invățătura luminatului țaran.

Când trec prin satul meu dela hotar
Mă'nchin troițelor crescute din lumină.
Și văd, aud și simt, pe drumul secular,
Cum trec străbunii mei și se închină...

Ei vin să toarne, darnic, pe 'ntins de arătură,
Potop de semne minunate și slăvite.
Desleg străbuna lor învățătură
Din țarini românești, neprihănite.

Străbunii mei trăesc și vin în fiecare an
Să-mi slovenească testamentul moșului cuminte,
Ei ară, nevăzuți, cu pluguri sfinte,
Ogoarele din țara străluminatului Codrean.

Om nou

Simt cum se despică vremurile'n două,
Văd cum crește peste vreme, țară nouă,
Mare, cât hotarul gândului insultat spre zări.
Dudue — aud — răscolitor, în depărtări.
Glas de Căpitan, stăpân pe vânători.

Legea mea, merinde drumului, o scriu
Cu spada vrerilor, în veacul viu,
Așa cum vreau, cum simt și cum o știu.

Căpătăluț vieții mele: faptă,
Încăerat, năpraznic — luptă dreaptă, —
Ure visul urlaș, din treaptă'n treaptă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Voinic, vremilor odihnă nu le cer
Mărșăluiesc voios prin frig și ger
Cununând pământul cu semnele din Cer.

Cânt,
Innul cel mai rumânesc și cel mai sfânt
Șoptit de străbunii mei din pământ.
Trec, haiduc viforos, dio rană 'n rană
Și luptei nu-i cer răgaz și nici pomană.
Geme, sub pasul meu, lumea vicleană.

Așa mă vreau: Istoriei cătană.

Năimesc vreri de străbuni neodihniți
Și le port în pumnii sângeraiți și chinuiți
Alături de camarazii mei huliți.

Majadahonda, legământ și spadă,
O simt când vine moartea la paradă.
Sunt gata oricând. Sănătate, barcadă.

VALERIU CÂRDU

Despre Valeriu Cârdu

și

despre Legiune

de: PAVEL P. BELU

Se dezlănțuise prigoana anului 1938. Porniseră sbirii prin sate și, departe, la mânăstiri, mai apoi la ocnă, tânjeau muceniei lui Hristos.

Și pare'a fost scris să înceapă în Vinerea Patimilor. Nu daseră bine mugurii în crengi, iar firul ierbii era mic și firav. Și, probabil presimțind vărsările de sânge, cerul s'a înegurat și au dat ploile peste Țară. Și ploua, ploua... Ploi dese și negre de primăvară...

Doar noroaiele începuseră să crească mari. Pe străzile înguste ale Oraviței lumea se târa sărac și 'n suflete plutea, ca și pe zări, fum negru și aburi de neliniște.

Porniseră jandarmii. Porniseră agenții. Casa comandantului legionar Octavian Roșu era înconjurată de jandarmi și de polițiști. La un geam zăbrelit, în cămașă țărănească, apărea, când și când, chipul întunecat și sever al comandantului legionar.

Barba îi crescuse lung. Părul în dezordine și ochii mari, negri, îi dădeau o înfățișare de sfânt și, în același timp, de vultur captiv.

Și-a stat așa câteva zile, până când, într-o bună dimineață, străjile au dispărut. Comandantul fusese dus.

Târziu, într-o lungă înșiruire de nume, l-am găsit și pe el.

Dar din Oravița plecase. Totuși părea mai trist. „Băeții“ s'au strâns pe lângă Tata Ghili Epure, — „Tati“, cum îi spuneam toți — și încereau să facă golul neobservat.

Dar toacele zărilor vesteau semne tot mai crude. Clopote mari de azur băteau în ceruri, zi și noapte... În lumina limpede cernută a primăverii de piersici înfloriți, o inimă mare distingea neliniști. Și parcă urca din adâncuri sunet de os sdrumicat. Zumzet de coasă bătută, Fluier de nebunie și jale veninoasă din amintirea Scorocetului...

Vine Val.

Seara, într'un Mai inverzit. Băeții l-au înconjurat bucurosi, ca pe un frate și ca pe o mândrie. Era Valeriu Cârdu, prim-redactor la „Buna-Vestire“. Venea un om după care ni era dor. Venea scriitorul a cărui

slovă o savura o Țară întreagă. Și ne putea spune atât de multe! Venea din București, adus forțat de agenți până aci și predat controlului polițenesc. Avea domiciliu obligatoriu, acasă, la părinți.

Și cunoștii nu mai încetau să-i asculte vorba isteală. Zi și noapte, — cu toate avertismentele poliției — era înconjurat de prieteni și de cunoscuți. Val vorbea. Cine-l putea opri să nu vorbească? — Vorba lui era tunet și spadă. Tăia și ardea. Scurt! Precis! Fără reveniri.

Cum era Valeriu Cărdu.

Pur și simplu, un om extraordinar. Un spirit atât de limpede și de dinamic, n'am văzut. Cunoșc multă lume. Cunoșc oameni foarte inteligenți și cu voință. Chiar buni oratori. Nu exagerez însă, când spun că în fața lui Valeriu Cărdu sunt inexistenți. El nu impunea și nu se făcea respectat. El ULUIA și se făcea VENERAT. Era un fulger rupt din cer și mănuit, ca o spadă uriașă, de un braț nemaipomenit de dibaci. Valeriu Cărdu era un OM-MINUNE.

La chip era foarte frumos. Fața îi era mai mult lungă, ochii negri, n-istultori. La trăsături, aducea puțin cu Căpitanul.

De statură, era potrivit. Mai mult înalt. Unbla puțin pe spate și se elătina în mers. Prefera cămașă verde, stil rusesc, închisă la gât. Haine, de obicei maro. Croială: sport. Totdeauna elegant și foarte curat.

Un semn care trebuie remarcat, este PERMANENTUL LUI ZĂMBET. Incepând cu ochii, în jurul cărora pălăiau continuu mii de luminițe, întreaga lui față zâmbea. Bun, tăios, aspru, inteligent. Două tăeturi îi brăzdau ambii obraji, împreunându-se sub bărbie. În asemenea momente, Val era nemaipomenit de SARCASTIC. Ironiza și tăia în carne vie. Altfel, era GROZAV DE BUN. Cum îți rugai, așa făcea. El nu căuta niciodată să se impună. Făcea tuturor pe plac. Dar totdeauna impunea. Firea lui, bună-tatea lui, inteligența-i neobișnuită, te făceau să-l iubești ca pe un frate și să-l admiri ca pe un maestru.

Combi-nații necurate n'a reușit nimeni cu el. Era prea de CHARACTER, ca măcar să se apropie cineva cu asemenea intenții. Partidele politice au pus prețuri uluitoare pe el. Dar nu le-a dat nicio atenție. Era prea idealist, prea se simțea Român, prea l-au durut rănilor Moșilor lui dragi pentru ca să dea importanță banului. Era BOEM, nebun. Câteodată suferea de cea mai grozavă mizerie. Dar n'a cerut niciodată. Era foarte mândru și dădea bacșișuri mari. Nu se uita la ban, nu-l pricepea și nu-l prețuia. — El era argint viu, în veșnică mișcare. Când se infuria și vorbea de Moși, de Istorie, de Căpitan, era vulcan. Izbucea cu o patimă nemaipomenită și erupea strombolian: vifor, cutremur și trăznet. Ardea întreg și tuna.

Atunci era de o măreție impunătoare. Șuvițele negre îi fulgerau pe înalța lui frunte, aspru adâncită între sprâncene, glasul-i bariton, tunet; fața transfigurată și străbătută de lumini; întreg ținut ca o spadă, puternic înfipt pe picioare, — în timp ce mâna dreaptă gesticula scurt, tăind energie ficcare vorbă.

Replicile lui erau spontane. În controverse, sdrobea pe oricine. „Autoritățile“ mai ales, au avut să cunoască această spontaneitate. Îi frângea

pe agenți foarte urit. — Ne povestea cum la București, la locuința lui, agenții au găsit, printre cărți, numeroase volume comuniste. Mirarea lor a fost foarte mare. Nu știau ce să creadă: e legionar sau comunist? „Capitalul“ lui Marx (fiindcă despre celelalte nu îndrăzneau să se pronunțe) i-a făcut să întrebe:

— Cum? Dumneavoastră îndrăzniți să citiți asemenea opere interzise? Valeriu Cărdu îi privea și zâmbea. N'a răspuns. Întrebarea s'a repetat.

— Dece? — a întrebat calm poetul.

— Păi dacă-i comunistă...? Ce?! Noi nu le cunoaștem? Toate e cărți comuniste.

— Ei și? ...

— Cum „ei și?“ ... Ia ascultă, dom'le! ...

— Ei și dece nu-i voe?

— Păi ...

— Ascultă! Dumneata ști când a apărut cartea asta?

La această întrebare, agentul a început să se bâlbăe. A încercat s'o dreagă cu „autoritatea“, dar n'a mers. Poetul și-a bătut joc de ei, într'un stil măreț. — Când au înțeles pe ce mână au încăput și cât sunt de inculti, au muiat-o. Dar de înțeles n'au înțeles nimic. Habar n'aveau că poetul studia pe comuniști, ca să-i poată combate. Și numai așa, printre vorbe, au prins cum că Marx se studiază la Universitate. Și că, spre consternarea lor, cartea a apărut cam acum o sută de ani.

Mai interesantă e o întâmplare din 1934. După pedepsirea lui Duca. Studenții erau arestați pe capete. La Oravița toți erau depuși la Cazarma Regele Ferdinand. Priveau dela geamuri în stradă. — În vremea asta, vine dela gară, pe picioare, grăbit și clătînându-se foarte tare, Valeriu Cărdu. L-au strigat ei de sus, dar poetul care era grăbit, nu i-a auzit.

— Eh! Lasă-l că vine el singur, — a spus cineva.

Și în adevăr, după vreo două ore, Valeriu Cărdu era arestat și se găsea la cazarmă. Căpitan de jandarmi era unui incult nevoe mare.

Și cum proștii se vor și autoritari, iacătă-ne în fața autorității. Era mare și tare. Striga, decidea și adresa studenților injurii după injurii. Îi prinsese un mare zel.

— Dumneța ce ești? — se adresează el lui Cărdu, autoritar, rîdîcându-se dela masă.

— Student, — răspunde acesta.

— Deci, — face sentențios căpitanul de jandarmi — asasin!

— Cum? ... Asasin? ... a întrebat nedumerit Valeriu.

— Asasin, domnule! Asasin ordinar! Constantinescu, Caranica și Belimace, asasinii, au fost studenți. Dumneata, fiind student, înseamnă că ești asasin.

— Dar d-ta ce ești? — întrebă brusc poetul, fulgerându-l.

— Ofițer.

— Deci, spion!

— Cum, dom'le? Indrăznești ...

— Domnule, cutare, cutare, cutare (a înșirat o serie de nume), ofițeri, au fost spioni, — d-ta, fiind ofițer, înseamnă că ești spion.

— Dom'le, pe ce bază...

— Pe aceeași bază pe care ai avut-o și d-ta.

Ofițerul a început să documenteze că, deși militar, nu-i spion.

— Nici eu nu sunt asasin, — i-a tăiat-o scurt poetul, — deși-s student
Intâmplarea este autentică.

Cum l-am cunoscut pe Valeriu Cârdu.

Prin 1936. Eram în clasa V-a și publicam versuri. Intr'o zi, am văzut la chioșcul de ziare din fața prefecturii foarte multă lume cumpărând o revistă cu titlu alb, pe fond verde: „CUVÂNTUL NOU“. Director: Valeriu Cârdu. Nu știam cine-i. Am întrebat și mi s'a spus că Valeriu Cârdu e orăvițan, a terminat liceul la „General Drăgălina“ și-i student la Drept. — seria versuri încă depe când era elev⁶⁰.

Am cumpărat și eu revista. Era foarte neobișnuită pentru ochiul meu de elev, dar îmi plăcea: în ea era vorba de Moți, de Taberele de Muncă, de Căpitan, de Legiune...

Toate erau scrise așa cum numai Valeriu Cârdu știa să scrie. M'a uimit mai ales poezia lui, care se deosebea cu totul de poeziile pe care le citisem până atunci.

M'am interesat mai mult despre poet. Toți aveau un nemărginit respect pentru Valeriu Cârdu. Și mi-am adus și eu aminte de o întâmplare: eram în cl. II-a și, singuratic ea de obicei, mă plimbam prin „Grădina de Tir“. Un student cu șapcă roșie m'a chemat la el și m'a trimis după țigări. M'am dus și i-am cumpărat. Studentul era Valeriu Cârdu, pe care urma să-l cunosc altfel, după trei ani.

Zic, scriam versuri. Citind și alte gazete legionare, am făcut și eu un marș, care se putea cânta pe melodia „Astăzi cu bucurie, Românilor, veniți!“ I l-am dat comandantului legionar Octavian Roșu, care l-a publicat în revista „Gărzii de Fier“ a județului, sub pseudonimul I. Robescu.

Intr'o zi, bunul comandant Roșu, m'a oprit și m'a indemnăt să vorbesc cu Valeriu Cârdu, „El e cu experiență în această materie și îți poate da sfaturi cari or să-ți prindă bine“.

L-am ascultat. Vraful de versuri era mare și tocmal îmi pregăteam volumul, după indemnul d-lui Aurel Cosma, care, fără știrea mea, scrisese în „Luceafărul“ o notiță în acest sens.

O zi de vară caldă. În „Grădina de Tir“, umbră și coliere de soare vărsate printre brazii înalți, tămâioși. Flori sfioase și o curățenie umedă, plăcută.

Valeriu Cârdu ședea pe o bancă de brad, cu mâinile pe speteză, alungite. Sorbea vioriul zărilor din față, fluturate printre crengile plantanilor.

Atunci m'am dus la el cu manuserisele și m'am prezentat. Atunci mi-a dat primele sfaturi. De atunci l-am îndrăgit și de atunci Valeriu Cârdu a rămas în sufletul meu. — Toate acestea le-a scris măiastra lui peană, la „Cuburi de lumină“, în Buna Vestire. Și atâta de frumos! Dar până atunci, firul poveștii e mai lung.

I-am dat, deci manuscrisul „CANDELABRELOR ALBASTRE“ și i-am

cerut o prefață. Mi-a notat versurile stângace și mi-a arătat anumite bucăți pe care să le scot afară. Mi-a promis și o prefață.

— Ascultă, ști cum o întitulez? „Prezentare“! Scurt. Îți scriu eu niște lucruri frumoase. Le meriți. Pe când vrei s'o ai gata?

— De-acuma 'n șapte zile.

— Bine! Să-mi vină într'o zi chef de scris și-o fac. Poate chiar diseară. — O vei avea!

I-am mulțumit sfios, din ochi. Dar poetul mergea îngândurat. Într'un târziu, mi-a spus:

— Măi băte, mă gândesc dacă „Prezentarea“ mea nu ți-o face rău. Cine-ți editează cartea?

— D. dr. Cosma, directorul revistei „Luceafărul“.

— Hm!... El e deputat, nu?...

— Deputat.

— Mi-e să nu-ți respingă volumul din cauza „prezentării“ mele...

Nu înțelegeam. Eu nu prea știam de politică.

— Bine, dar i-am scris că mi-o veți face dumneavoastră.

— Și ce ți-a răspuns?

— Nimic până acuma.

— Vezi?...

Incepeam să fiu neliniștit. Nu puteam concepe ca cineva să aibe ură pe Valeriu Cârdu.

Și de fapt, d. Aurel Cosma nici n'a avut. A doua zi mi-a scris. Scri-soarea-i întârziase. Chiar se bucura și cerea să vadă „Prezentarea“ lui Valeriu Cârdu cât mai repede, — iar dacă nu poate Valeriu Cârdu s'o facă, din lipsă de vreme sau alte motive, o face chiar d-sa. Am avut o ocazie și i-am și trimis volumul. A doua zi, Valeriu Cârdu mi-a spus:

— Mai bine așa. Eu am început să-ți scriu „prezentarea“, dar dacă-ți face D-nul Cosma, o las. Poate că aveai neplăceri și la școală, din cauza mea. — În orice caz, volumul să mi-l trimiți și mie la Satu Mare. Vreau să citesc „Prefața“ și să-ți fac o prezentare sub formă de recenzie, într'un ziar de acolo.

Și vremea a trecut... Toamna oticoasă și-a scuipat frunzele în vânt, iar depe străzile pustii a dispărut umbra poetului. Cartea i-am trimis-o, de Crăciun, la Satu Mare și poetul mi-a trimis o scrisoare frumoasă, de încurajare. I-am răspuns și mi-a scris din nou. „CUVÂNTUL NOU“ al lui, însă, n'a mai apărut. Valeriu Cârdu a fost chemat la „BUNA VESTIRE“. Și de-acolo, ne încuraja pe toți și ne creștea în duhul lui. Mustirea aceasta de suflet, a izbucnit sub forma „GENERAȚIEI DE MÂINE“, revista noastră dela Țiccul din Oravița. Acolo ne-am cioplit condeiele, Aurel D. Bugariu, Ion I. Mîoc și eu. La noi a venit, curată, slova dintâi a lui Petru Sfetca și Pavel Butan, la „Generația de Măine“, — acea „Generație“ huiduită, arsă de câțiva profesori fără inimă, dar pe care noi o purtam curată în suflet. Peste ea plutea duhul lui Valeriu Cârdu și mișefii n'au putut pricepe niciodată de ce n'o pot doborî, cu toate eliminările și cu toate persecuțiile. În „Generația de Măine“, am publicat „SCRISOAREA DELA GRANIȚA“ de-

dicată lui Valeriu Cărdu, în numărul pe Ianuarie-Februarie 1938 și ea m'a costat o eliminare cam lungă, cu examene în toamnă.

Dar vremurile-au trecut..., au trecut...

1938. Poezia legionară. Criticile căpitanului.

La „Buna Vestire“, cu fiecare articol, Valeriu Cărdu creștea în suflitele cetitorilor. Printr'un meșteșug care-i aparține, turna în articole poezie, — dar atât de măiestru, încât ea părea crescută în pagini. Ne-a spus-o el mai târziu:

— A, în articole? E multă poezie acolo... Material din care puteam face câte două-trei poezii, am preferat să-l încheg într'un articol. Trebuia să scriu. Și atunci toată poezia am vărsat-o în proză.

Iată, dar. Articolele lui nu erau forțate, nu erau produsul unei cizelări. Ele erau inspirație pură, spontaneitate, răbufnet... Valeriu Cărdu nu ștergea nimic. El scria direct.

Și, mai ales, scria oriunde. Pe „HORIA“ l-a scris la o masă de prieteni, printre jocuri de table și halbe de bere. Nu-l supăra zgomotul prietenilor. Când linia poeziei e luminoasă, poți scrie oriunde și oricum. Dar să izbucnească ea, nu s'o cauți. Poezia pură tășnește ca izvorul. Prin orice și oriunde. Trebuie doar ca izvorul să fie puternic.

Și Valeriu Cărdu avea o „vână poetică“ formidabilă. La el sentimentul e atât de pur, atât de liberat de formă, încât răsună limpede în sufletul oricui, ca un glas de clopot apropiat. Citești și vibrezi. Fiecare vers e o lovitură în clopotul de aramă al inimii fiecăruia.

Nu admitea eliziuni, sforțări de frază, lipsuri. Mircea Streinul și Radu Gyr îi duceau groaza, din această pricină. — „Păi, se suînțelege cuvântul entare“. — „Nu se subînțelege nimic. Pune-l acolo. Corect. Nu trebuie să faci sacrificii pentru un ritm mecanic. Ritmul e al sentimentului, al suflului poeziei. El nu cunoaște măsuri fixe. Izbucnește mai puternic sau mai slab, după natura exploziei lui. Fondul cere forma de care are nevoie. I-o dai. Nu ții cont de uniformități metrice. Armonia nu vine dela măsuri egale, geometrice. GÂNDUL trebuie să fie armonios, nu forma. Forma se supune gândului. E o foiță fină de mătase, pe care o pui pe trupul de aur al poeziei“...

Așa ne explicăm și poezia lui Valeriu Cărdu: aur pur. El nu scria versuri. El scria POEZIE. Pe el versificația nu-l interesa. Dar, ca printr'o minune, datorită perfecțiunii fondului, era perfectă și forma. Perfectă, dar nu geometrică.

Această durere a uniformității metrice, a simțit-o mai mult Nelu Mânzatu, care-i cerea un marș, sau cel puțin să-i pună pe note o poezie.

— Măi Valeriu, versurile tale îmi inspiră zeci de melodii. Dar poezia nu se supune nici uneia. Fiecare vers cere o altă melodie. E un complexul în poezia ta. Ea nu naște un cântec. Ea pune în mișcare o orgă. Izbucnește în tândări de aur, izvoare și curcubeu. Pocnet și soare. Flinte și haiduci. Moți și panduri. Dar toate acestea nu pot constitui un marș. Și tu ai putea face cel mai grozav marș, dacă te-a' supune formei“. — Și poetul s'a căznit. Dar n'a ajuns să reușească. Gloanțele ucigașe au stins

lumina care încălzea o țară. Gloanțele ucigăse au stins marșul neamului românesc. Dar victoria a izbucnit nudă, numai fond, ca și poezia lui. Fără formă fixă. Plină și bubuind. Totul a fost o poezie uriașă, de Valeriu Cărdu.

*

Nu contează, dacă amân întâmplări din viața lui. Aș vrea să scriu tot. Dar am atât de multe! Cere, însă, să trec în goană peste toate. Și mă opresc o clipă asupra POEZIEI LEGIONARE, al cărei părinte este Valeriu Cărdu, întrucât „Cuiburile de lumină“ constituie opera de bază a poeziei legionare. Prin „Cuiburi de lumină“, V. Cărdu a creat STILUL DE POEZIE LEGIONARĂ, stil care până la el nu exista.

Ne-a spus împrejurările. Ca și acum, băeții scriau poezii pretinse „legionare“. Dacă bucata conținea cuvântul „Verde“, „Garda de Fier“ sau „Arhanghelul Mihai“, — dar mai ales cuvântul VERDE — era decretată, deși nu mulțumea pe nimeni, „poezie legionară“.

ȘI-ATUNCI, ÎN CÂTEVA SĂPTĂMÂNI, VALERIU CÂRDU A CONSTRUIT „CUIBURILE DE LUMINĂ“, CREIND ADEVĂRATUL STIL AL POEZIEI LEGIONARE. Fondul poeziei trebuie să fie legionar, — nu forma, prin cele două-trei cuvinte strecurate printre versuri.

„Cuiburile de lumină“ au uluit, prin noutatea și perfecționarea lor. Valeriu Cărdu a fost decretat cel mai mare poet legionar. Dar, deși cu o perfectă conștiință a valorii lui, poetul a refuzat să apară în presă articolele scrise în acest sens. Valeriu ținea la Radu Gyr și nu voia să-l rănească. Dar azi lucrurile se pot spune împede: VALERIU CÂRDU, alături de Radu Gyr, ESTE CEL MAI MARE POET LEGIONAR. Opera lui în Legiune, contează cât opera lui Mihail Eminescu în lirica românească. Ea este piatra de bază, pe care se va construi viitoarea poezie românească, în țara victorioasă a lui Corneliu Codreanu, a „străluminatului Codrean“, cum scrie 'n versuri Valeriu Cărdu.

El avea o viziune de o limpezime uimitoare. O intuiție perfectă. Un instinct de o dezvoltare maximă. El ne spunea deseori: — „Am, măi, un instinct de animal. Simt totul, cu precizie matematică“. Și de fapt așa a fost. Poetul a simțit totul. A simțit victoria, schingiuirile, — DAR ȘI-A PRESIMȚIT CU O OARBĂ PRECIZIUNE MOARTEA, despre care ne vorbea râzând.

Nu punca temeri, pe critică, pe laude. A ținut cont de o singură critică: A CĂPITANULUI. După apariția „Cuiburilor de lumină“, Căpitanul l-a întâlnit, i-a pus mâna pe umăr, — așa cum obișnuia EL, în neșfârșita Lui dragoste — și i-a spus doar atât:

— „Bine, Cărdule!“

Cartea plăcuse Căpitanului. Aceasta îi era de-ajuns. Căpitanul rosti-se neîndurata Lui vorbă.

— „Nu mă mai interesa nici o critică, — spunea V. Cărdu. Acel „Bine, Cărdule!“ al Căpitanului, valora mai mult decât toți criticii și toate laudele Țării. Puteau să scrie toți volume întregi despre „Cuiburi de lumină“, — vorba Căpitanului era sfântă. Restul nu mă interesa“.

Și nici nu l-a interesat.

Tot în legătură cu Căpitanul, ne spunea de versurile albe ale talentatului poet Horia Stamatu. Pe Căpitan îl surprindau versurile albe. El știa că poezia e poezie și-i plăcea un anumit fel de poezie. — „Se uita la versurile albe, de parcă erau cai albi. Citea și clătina capul“...

De Radu Gyr spunea că-i o privighetoare, „care numai dacă-i scoți ochii cântă bine“. Se referea la imagismul exagerat al splendidului poet. Căpitanul doria fond, voia ca poezia să cutremure, să fie un răbufnet de furtună și fulger, — nu măiestrie de formă. Vroia o poezie energetică, dură.

Când i-a cerut lui Mânzatu și lui Radu Gyr să-I facă un „Imn al Muncitorilor“, le-a spus doar atât:

— Să-mi distrugeți „Internaționala“!

Când mai apoi a venit Radu Gyr cu poezia plină de juvaere stilistice, ca „se-aprind pe umeri aurori“ și altele, Căpitanul a citit-o, a clătinat capul și a spus: „Muncitorii n'o pricep. E frumoasă, dar muncitoiri n'o pricep. Serie pentru ei, aspru, dur, cu furnale, cu cazane, cu pâine aspră“.

Apoi, luând condeiul, a șters și a așternut energie, primele versuri-model:

„In trudă ne-am zbatut și'n umilință,

„Tiranii pâinea ne-au luat“.

Așa că aceste versuri sunt ale Căpitanului. Și, ne mai spunea Valeriu, că încă un marș e al Căpitanului. O poezie întreagă. Nu-mi amintesc, însă, care.

Domiciliu forțat. / Central University Library Cluj

În vara anului 1938 m'am întâlnit din nou cu Valeriu. Ședeam cu el într'un colț de parc, împreună cu Aurel D. Bugariu și Damachin Mioc. Ne-a vorbit despre multe. Serile veneau să ne polciască frunțile cu lună, iar vântul ne împletea degetele 'n păr. Și-am petrecut așa mai mult: cu Livi Neda, cu Tati Ghili Epure și cu ceilalți.

Lu Valeriu nu-i plăcea deloc mentalitatea orăvițenilor și nici orașul, căruia-i zicea „SICRIU CU TREI SCÂNDURI“, întrucât Oravița n'are decât o singură stradă, lungă de peste 7 km și foarte strâmtă. Doar împrejurimile Oraviței sunt plăcute. Dealurile cu vii și gutui, pădurile cu brazi, izvoare și peșteri, fac din împrejurimile Oraviței unul din cele mai fermecătoare colțuri de Țară. Și pe acele dealuri, din care sorbi o nestăvilită poezie, hoinărea Valeriu Cărdu tot timpul.

— Măi, eu când eram elev într'a șasea nu seriam versuri. Hoinăream toată ziua pe dealuri. Premiant eram numai fiindcă știam, dar de învățat nu învățam nimic“.

Și în viața de elev, Valeriu s'a distins ca cel mai dinamic spirit al școlii. La Societatea de lectură „Simion Mangiuca“, depe lângă liceul „General Drăgălina“ din Oravița, procesele verbale ale ședințelor stau mărturie. Valeriu Cărdu lua totdeauna cuvântul și era cel mai combativ spirit. Pentru distrugerea adversarului se folosea adesea de ironie, dusă până la sarcasm. Într'un proces verbal, președintele Societății de lectură roagă pe „d. Valeriu Cărdu din cl. VII-a“ să nu mai fie așa de SARCASTIC. Se constată chiar că e PREA sarcastic.

În alt proces verbal, scrie că în timpul unei pledoarii a lui Valeriu Cârdu, toți elevii s'au ridicat în picioare și 'n urale formidabile au strigat: „TRĂIASCĂ ROBESPIERRE CÂRDU!“ Poetul se bucura de o mare popularitate.

Cu regretatul dr. Ion Iovu nu se avea bine, când era elev. Și celălalt era un spirit combativ și energie și s'au izbit două cremeni. Dar Legiunea i-a împăcat și-au devenit prieteni până la sânge. Mâna ucigașă a cules floarea zilele lor de-opotrivă. D-rul Iovu, care se căsătorise doar cu o lună înainte de a fi arestat, a fost împușcat și ars la crematoriu, iar Valeriu curățit la Vaslui, câteva luni mai târziu.

De moartea lui, cum spuneam, Valeriu ne vorbea ades. Îi spunea Ghiță Croitor:

— „Măi Valeriu, scrie, măi, că tu mori. Scrie cât mai ai vreme. Dece pierzi timpul degeaba?“.

La Oravița, Valeriu nu putea scrie. Era abătut și mereu urmărit. Agentul se ținea după el, ca un câțel. Dar când Ghiță-i spunea că are să moară, Valeriu zâmbea:

— „I-auzi cu câtă francheță îmi spune el că am să mor! Și are dreptate. Eu mor încurând. Știe el ce spune“. Apoi întorcându-se spre Ghiță Croitor, îi spunea cu luminișele de zâmbet ce-i pălpăiau în jurul ochilor:

— „Ai dreptate, măi Ghiță, Eu voi muri...“

— „Și tu ști ce am să fac, Valeriu? — glumea Croitor. Am să dau interview-uri la toată lumea: „Am cunoscut pe Valeriu Cârdu“. Cine vine la mine să-i povestească de tine, trebuie să plătească 100 de lei...“

Toți râdeau. Dar mai ales râdea Valeriu:

— I-auzi, fi-re-ar al dracului, are să tragă și foloase depe urma morții mele..

Cine putea bănuși atunci, că aceste glume sinistre se vor adevăra? Doar că fratele Ghiță nu mai cere 100 de lei, ci oferă el taleri mari de lacrimi, atunci când gândul ne duce amintirea, spre scumpul nostru Val...

Într'o seară, am fost numai eu cu el și cu Tati Ghili Epure. Un început de toamnă. Lună mare și albă pe străzi. Și parecă văd: din discuție în discuție, am ajuns la moarte. Valeriu s'a oprit. A pus piciorul drept pe treptele unei măcelării din Oravița-Română și prinzând pe Ghili cu stânga de umăr, i-a spus, privind-l în ochi:

— MĂI, TATI, MĂ, NOI TOT DE PLUMB MURIM. ÎN ȘANȚ AVEM SĂ MURIM, MĂI CA NIȘTE CĂINI, DA 'I FRUMOS... .

Și-așa a și murit. Ghili i-a spus că dacă ar muri în pat de un rapare infectat, s'ar scula din mormânt să moară mai odată, de plumb, în șanț, ca un câine, fiindcă altfel i-ar fi rușine.

Câteva întâmplări.

Spuneam că era sarcartic, că era numit ROBESPIERRE CÂRDU. În școală a avut conflicte, în ultimul an, cu un profesor, la liceu. Valeriu era cel mai bun la chimie și cum profesorul în chestie nu-i prea strălucit la

acest studiu, Valeriu îl ajută odată, la experiențele ce le făcea elevilor particulari. Acolo, i-a atras atenția că experiența nu e bine pregătită și că aparatul de sticlă se va sparge.

— Dar taci, puiule. Tacă-te zău, că eu știu ce fac. Nu mă 'nvăța tu pră mine.

— Eu nu vă învăț, domnule profesor! Vă spun numai. Fiindcă de spart se sparge!

Profesorul a clătinat din cap, a zâmbit ironic și a făcut cu ochiul elevilor. Valeriu tăcea.

După câțva timp, i-a atras atenția din nou:

— Domnule profesor, se sparge aparatul!

— Dar taci zăului, taci, — că știu eu ce fac.

— Biinec...

N'au trecut câteva clipe și pae! Aparatul s'a făcut țândări.

Vinet de mânie la răsetele copillor și la „Nu v'am spus?“ al lui Valeriu, a dat drumul elevilor și l-a chemat pe Cărdu într'o cameră alăturată:

— Tu! Nu ți-i rușine? Tu să mă înveți pe mine. Tu să mă faci de răs în fața elevilor!...

— Bine, domnule profesor, dar eu nu v'am făcut de răs...

— Tu mă'nveți...

— ...domnule profesor, eu nu vă'nvăț, fiindcă în definitiv, eu far dela Dv am învățat aceste lucruri (sic!)

În fine! Din acea clipă, profesorul nu l-a mai putut suferi. Căuta pe orice cale să-l trântescă, la studiul lui. Odată l-a chemat la oral și l-a întrebat lapidar, mai mult în bătae de joc, după tonul cu care se exprima:

— Să-mi spui, Cărdule, de ce șopârta are picioare și șarpele n'are?...

Intr'o fulgerare, poetul și a dat seama că totuși e pregătit numai ca să-l încurec. Tonul, stupiditatea cu care a fost construită întrebarea, — și în plus, ochii profesorului purtați pe jos și prin colțurile clasei, fața acestuia lividă, toate trădau intenția.

Fără a-și pierde cumpătul și cu desăvârșire calm, neturburat, poetul a construit spontan o teorie ad-hoc!

— „Cunoscutul naturalist francez (a spus un nume frațuzesc), în studiul său: „Nouvelles contributions sur“... (și a înșirat și aci un titlu de carte corespunzător, pe franțuzește) a emis următoarea teorie: picioarele târâtoarelor cresc invers proporțional cu rădăcina patrată a lungimii,... minus,... plus,... coeficient... relații algebrice..., formule matematice, etc.

În câteva clipe, poetul a construit cea mai nouă și uluitoare teorie: cu cifre, date, formule, tot.

Colegii de clasă nici ei nu știau dacă-i adevărat. Expunerea însă era foarte serioasă și ascultau smîrnă. Profesorul, care trăgea cu ochiul la clasă, ca de obicei, a aprobat. Totuși, nesiguranța l-a făcut să întreber:

— Dar de unde ști tu astea?

— Mi-a căzut cartea întâmplător în mână, dela prietenul (a spus un nume), student. Știi doar și Dv, nu?...

— Desigur, desigur! N'am văzut-o, dar am citit o recenzie despre ea...

— Mă rog....

Cârdu a luat 9.

La plecarea din clasă:

— Măi, Cărdule, ia să mi-aduci și mie cartea aia...

— Cum să nu, domnule profesor! Cu plăcere!

Orele-au trecut una după alta și Cărdu n'a mai adus cartea. Ba că a uitat-o, ba că-i în altă parte, ba alt motiv.

— Măi, mie mi se pare că nu există!

— Imi pare rău, domnule profesor! N'ați spus Dv că există?...

Clasa, care fusese informată, a râs cu hohote..

...Dar, răzbunător din fire, profesorul și-a propus să-l trântescă la examene. Anul se sfârșise. Cărdu a fost informat de un prieten al profesorului și s'a apucat de carte:

— Eu nu învățam nimic, dar la materia lui am citit atunci. Ziua și noaptea. Am împrumutat cursuri dela un student (nu mi-amintesc cum a spus că îl chema) și m'am pregătit cum se cade. Știi că x e cursist, n'a învățat la Facultate. Știam, în orice caz, mai mult de cât el.

Și ce s'a întâmplat? La examen Valeriu a știut absolut totul. L-a examinat trei ore.

— Poți pleca! Ai terminat!

— Dar ce notă mi-ați dat, domnule profesor?

— Asta nu te interesează!

— Ba mă interesează, fiindcă-i vorba de mine.

— Nu-ți spun!

— Ba vă rog să-mi spuneți!

— Ei, iacă 10! Ești mulțumit?

— SUNT MULȚUMIT NUMAI FIINDCĂ NU EXISTĂ O NOTĂ MAI MARE DECÂT 10. DACĂ AR EXISTA, N'AȘ FI!...

Anul s'a terminat, Valeriu s'a răzbunat apoi pe profesorul respectiv, domnește: arătându-i într'o notiță de ziar greșelile ce le-a făcut într'un articol, pe care profesorul îl scrisese în gazeta partidului, unde dădea sfaturi și tocmă în materie de chimie. Și asta chiar după bacalaureat, când profesorul s'a încumetat să intre iar în materie de fizico-chimice.

*

O altă întâmplare, e dela Cluj, din vremea când Valeriu seria la „Patria“. Acolo, ca pretutindeni, se impusese prin talent și caracter. Nu lăuda, nu se lingusea, dar șefii îl iubeau la nebune. V. V. Tilea, actualul dușman al Țării, căuta mereu să-l sape în ascuns, iar față de el se arăta foarte prietenos, Valeriu știa, într'o zi l-a încercat. L-a chemat la telefon, și s'a prezentat drept un prieten al lui, întrebând tot de el: — „Mă nu cumva-i Cărdu la tine?“

— „Cine? Cărdu?... Licheaua aia?..."

Și a început să-l injure la aparat foarte urit. Tot cu voce schimbafă, Valeriu i-a spus „Bine, măi. Atunci îl caut în altă parte“.

A doua zi s'a întâlnit cu el. Tilea tot răzăreț, tot bine voitor. Valeriu fără să trădeze nimic. Și într'un moment când canalia făcea pe prietenul, Valeriu l-a întrebat:

— „Bine, măi Tilea, aud că tu mă injuri pe ascuns. Se poate, măi?“..

— „Eu?! Să mă bată Dumnezeu pe mine dacă te-am injurat. Să mă

bată“... etc. Toate cu mâna pe piept, căci, după expresia lui Valeriu, Tilea era „foarte rustic“ și se jura ca pilăriță.

În fața acestei fățarnicii, în fața ipocriziei celei mai murdare, Valeriu Cârdu i-a întors spatele și nu i-a spus decât atât:

— Taci, porcule, că EU am fost la aparat. Cu mine ai vorbit.

Atât! Și de-atunci, nici până acuma, Valeriu Cârdu n'a mai vorbit cu el. I-a întors spatele pentru totdeauna.

... Iar azi, eroul putrezește la Vaslui, — și licheaua bea șampanie la Englezi...

Cârdu a avut viziuni clare și știa cui să-i spună „porcule“...

Literatură și altele.

Era în vara anului 1938. Ca să vorbim cu Valeriu, trebuia să o luăm de-alungul dealurilor, să scăpăm cât de cât de agenți. Aceștia aveau ordine severe să-l țină din scurt și nu putea părăsi orașul. Valeriu totuși, trebuia să părăsească orașul. Avea misiunile lui. Și a făcut prima încercare: a plecat în satul său natal Iam, de la frontiera Jugoslaviei. Primul pas. Mai apoi, înșelând pe agenții, și care-l păzeau și cei depe străzi și cei dela gară, a dispărut.

Mi-amintesc ce zarvă era la Poliția din Oravița. Agenții alergau pe străzi, ca morți: a dispărut Cârdu. Am surprins pe doi vorbind sperios. Vorbeau mereu de Cârdu. Se întrebau unde-i. Croiau ipoteze și alergau în toate colțișoarele Oraviței, prin pădure, peste tot. Mai mult: ca oameni pricepuți, au telefonat tuturor polițiilor din Țară. Trenuri, autobuse, trebuia totul percheziționat. Dar de găsit, nu l-au găsit.

Ce se întâmplase? Valeriu a plecat la Timișoara cu acceleratul. În gară, droaie de agenți. Bineînțeles, poetul care avea o formidabilă alură de luptător, nu s'a fâsticit. A trecut drept înainte. La o esire, a luat la rost pe un gardian, întrebându-l unde-i nu știu ce autoritate. Gardianul n'a știut.

— Cum, domnule, nu ști, — s'a răstit poetul — pentru ce ești pus aci?

Gardianul a luat poziție de drept. Prea era uluitor tipul. Și când a plecat, a salutat respectuos, cu degetele la cozoroc...

Câteva zile, mai târziu, Valeriu s'a întors la Oravița, după ce, dela Timișoara, s'a dus la București. — Ce ușurare pe bieții gardieni când l-au revăzut! Parcă văd...

Altfel, Valeriu se simțea foarte prost „în libertate“. Ardea de dorința de a fi dus în lagăr. Îi era dor de mulți prieteni și nu putea admite, ca el să bucure de libertate și camarazii lui să putrezească la închisoare. Se voia cu ei. Și ne spunea mereu:

— Formele sunt toate în regulă la poliție. Voi fi transportat la lagăr. Dar când, nu știu. Că uite-i mai mult de o lună, de când aștept să mă ridice. Și nu mă ridică, Domnule!...

Prea se dorea în lagăr, dar prea lucra inteligent, pentru ca să dea ocazia aceasta. Știu că în vara aceea, când am plecat cu băeții în lagărul Frăților de Cruce depe Semenic, m'a chemat deoparte și mi-a dat multe

sfaturi. Printre ele: să nu cântăm tare și în pădure. Muntele e mare și să căutăm loc deschis, unde să nu putem fi surprinși în ședință, de agenți. Să fim prudenți, căci „PĂDUREA ARE OCHI ȘI URECHI“. Fiecare copac și fiecăre frunză te poate trăda. — Și aceste sfaturi ne-au prins bine.

Fratele „Pedru“ Vârlan nu s'a lăsat surprins. Ne aveam cu toții pregătite răspunsurile la orice întrebări posibile și la schingiuri El era... „comandant străjer“. Și nu mai uit bancul lui cu „omul e animal sociabil“, dela Aristot. Prea sunt zilele de lagăr frumoase, pentru a trece în goană peste ele. Noaptea în cori, marșurile, cântecele. Să nu vă mire! Pe vremea lui Armand Călinescu, când prigoana era mai înfocată, frații de cruce din ținutul Timiș, cântau:

„Vrem România legionară,

„Vrem Căpitan conducător“.

Și-alături de noi și de cântecul nostru, bătea verde inima pădurii. Că apoi și pădurarul și ciobanii depe Semenice s'au făcut gardiști. N'au auzit nimic, nu le-am spus o vorbă. Dar nu știu cum vorbea cerul, foșnetul copacilor și privirile. Mut și pe înțeles, deși noi negam orice. Adulmecau în aer alt suflet, atât. Și cea mai bună înțelegere a oamenilor e dela suflet la suflet.

Aceste lucruri, însă, de o măreție impunătoare, le las pentru altădată. Vreau să mă reîntorc la Valeriu, la literatura făcută înainte și după întoarcerea din lagărul F. C. d. Cal. — Marșurile noastre de atunci au fost teribile: fără a cunoaște nici unul drumul, fără nimic. Dar am ajuns. 90 de Km cu un singur popas. Prin pădurile unde nu era țipenie de om, cântam, mărșăluind, „De prin satele răzlețe“, „Ștefan Vodă“ și toate celelalte. „Sfântă tinerețe“ se înțelege dela sine.

În 1938 eram mai mare decât în '36. Puteam vorbi cu Valeriu mai limpede și mai intim. Și am vorbit de toate. Absolut de toate. Și nu știu cum s'a lăcut, că și de astădată îi dădeam un manuscris: „FLORI DE PIATRĂ“. Tot așa: să-l răsfodă și să-mi dea o prezentare nouă. A rămas din nou să scrie, (sub pseudonim, bineînțeles, căci eu eram elev în tr'a VIII-a) din nou să vedem un volum nou. Dar prefața n'a mai terminat-o. O săptămână după plecarea mea în Jugoslavia, la Damaschin, Valeriu a fost dus în lagăr. Atunci a plecat și de atunci nu l-am mai văzut...

Sfârșit

Și așa spune lumea orăvițană, cum că pe Valeriu Cărdu, pe avocatul Ghili Epure, pe inginerul Bărbat, și pe ceilalți, (parcă și Livi Neda), jandarmii i-au dus la gară ziua nămeaza mare, iar ei aveau toți o bandă de tricolor cât reverul hainei. Le-a pus-o la toți Valeriu Cărdu, ridicat bolnav, cu o temperatură foarte mare. Numai el vorbea și se bucura: — „Ascultați, de-acuma înainte pășiți în Pantheon. Nu mai e nimeni doctor, avocat, inginer, publicist sau altele; suntem toți fără meserie, pușcăriași care pășesc în Pantheon. Bucurați-vă! De-acuma sunteți numai camarazi, — atât. Toate celelalte rămân în afara baionetelor“.

Cordonul de jandarmi era foarte puternic. Și cum ei au primit „orden“ să nu-i lase să vorbească, l-au făcut atent, cu „bă”, pe „cremenalul“ acela isteț care vorbește. La care somare, Valeriu Cărdu a scos un pol și l-a svârlit jandarmului:

— „Hai sictir! Cu tine nu stau de vorbă. Tu du-te și cumpără-mi țigări!“

Și lumea îi privea dela geamuri cum trec. Intre jandarmi, încet. Dar cu fruntea sus. Și nimeni din cei ce se'ngrozeau privind-i n'au priceput dece zâmbese? Ce văd? — Hei, vedeau ei că nu vedea altă lume! Vedeau Țara verde, vedeau chipul Căpitanului... Și Țara verde era cât un soare.

*

Triste sunt toate întâmplările de mai apoi. Singuri complect, pri-goana întefită, Valeriu dus. Nimeni nu mai rămăsese. Nici Tatî Ghili Epure, nici Tavi, nici Livi. — Cine ne mai spunea de nenea Mișu Polihroniade, de căpitanul Șiancu, de Mircea Eliade? Valeriu spunea că numai „cei mari“ să nu moară: Cantacuzino, Clime, Totu, Banea. „Noi cei mici, ne putem duce“...

El se număra printre cei mici! Dar, da! Vulcanul nu se cunoaște, până ni erupe. — De Căpitan nici o minte românească nu putea concepe să fie ucis. Acest lucru era cu desăvârșire exclus. În privirea lui, totuși Valeriu era îngrijorat. Îl iubea pe Căpitan fanatic și se temea. Se temea, cum s'au temut toți, îmbuchetați într'un singur gând: „noi ne putem curări până la unul, numai Căpitanul să rămână viu“.

Dar 29 Noemvrie a venit, peste orice puțință de gând. Țara s'a zguduît, dar n'a putut pricepe și n'a priceput. Căpitanul mori? — Era o neputință! Și este o neputință. Căpitanul e veșnic viu și veșnic viu va rămâne. — Dar sufletul românesc a plâns! Ți-aducă aminte, frate Damaschine, frate Aurele, cum ne-am întors dela proba de 1 Decemvrie plângând? Rămâneam fără de țară, fără nimic. Streini la noi acasă, vânduți jidanilor și zilnic schingiuiți sufletește.

Și-au fost totuși oameni cari s'au bucurat! Jidanii se felicitau și se băteau pe pânțele. Profesorul Buzea fremăta de bucurie. Spionii lui de director școlar, ne urmăreau pretutindeni. Să vadă ce zicem, cum reacționăm. — Și-a trebuit, măi Damaschine, să fugim și să ne ascundem, ca să putem plânge. În pădure, cu frunțile în frunze uscate și îmbrățișând copacii. Și iarna s'a lăsat tot mai cenușiu, tot mai sumbru... Cețuri mari, iar opri frig, frig, pe cerul înroșit de sticlă... Vânt rece. Fluturi de zăpadă. Ger.

Am așteptat semnaul de răzbunare zadarnic. Toate ne mergeau rău: exploziile dela laboratorul locotenentului Dumitrescu, căderea lui Victor Dragomirescu, prinderea lui Alecu, uciderea profesorului Cristescu, fugărirea lui Horia Sima.

Toate ne loveau și ne zguduiau. Semnele erau proaste. O singură dată am tresărit și am explodat de bucurie ca un nebun: când am văzut afișat placatul în care se punea preț pe capul lui Horia Sima. Te-am prins, Damaschine, de braț și am spart strigătul de bucurie în dinți: „INVINGEM! Bestiile sunt slabe. Acest placat e semn, că ei nu știu nimic de Horia Sima, i-au pierdut orice urmă. E primul semn al victoriei care

se apropie. A reînviat vremea lui Avram Iancu. A reînviat speranța. Numai pe capul Iancului s'au mai pus prețuri, afișate. Idioșii! Acesta-i semnul definitiv, că Horia Sima nu va putea fi prins“.

Și nici nu l-au prins. O fi citit și el placatul și o fi răs. Căci Horia era pretutindeni și nicăeri. In sufletele noastre creșteau Ceahlăuri de mândrie și râuri de înduioșare.

— Dumnezeu ne-a dat un Mântuitor! Dumnezeu să ui-l țină! — Și ne rugam cald, copii nevinovați, să ni-l ocrotească Dumnezeu. Și ni l-a oerolit.

Iar sufletele se ridicau. Pasul ni se încorda mai drept. Orice fir de țărână putea fi călcat de pasul lui Horia Sima.

El era o năluca mare, peste Țară. Cioban, geamgiu, colector de bani pentru biserici, tot. Pretutindeni și nicăeri. Fum, dispărând dintre agenți. Pare'avea iarba fiarelor, pare'avea, peria, pieptenul și năframa din basm. Imaginația noastră de copii îl închipuia oriunde, — iar de treceam pe lângă vreo troiță de Țară, ne întrebam: oare la această troiță s'a rugat Horia Sima? . . . Și căutam, înduioșați și fascinați, prin praful drumului, urma pașilor lui.

*

Valeriu s'a dus. In acel 21 spre 22 Septembrie, un an mai târziu. In „CĂLĂTORIA FANTOMĂ“. Fercheș: cu șapca albă de burete pre-o sprânceană, cu gulerul rășfrânt bărbătește, cu hainele lui verzul, noui. — Așa serie I. G. Dimitriu. Așa îi vedem. In orașul primei lui deputății. La Vaslui. Și cum a dorit: in șanț, de plumb, ca un câine. Și mitraliera țacănea tot așa: ca un câine. . .

Flori negre

Flori negre, flori de suflet, așterneți-vă pe mormântul lui. Piscuri mari de soare și păduri, duceți-vă și încununați-i mormântul. Imbracă-i, legendă, numele în rama ta. Iar voi, amintiri, revedeți manuscrisele și picturile lui. Stau acasă, Ia Iam, între părinții care-i caută chipul, cu degetele stoarse de durere și de vreme. Și tatăl său glăsuște: . . . „I-am spus pe câmpul Iamului, arătându-i dealul Coșteiului, în spre Jugoslavia, du-te dincolo, Valeriu! Dar nu m'a ascultat. A răs și a spus că pe el îl cheamă Valeriu Cârdu și nu poate trece peste morminte. Preferă să fie mormânt. I-am spus, ca tată, că am simțit, că au să-l împuște. Dar a răs. Și cum am simțit eu, așa a fost. La gară, când l-au ureat în vagon și m'a privit ultima dată, pareă mi-a spus cineva: „nu-l mai vezi“. Și nici nu l-am mai văzut“ . . .

Iar chipul mamei vlăguit de durere, leoaana sfântă pe care o iubea Valeriu, îmi arată scaunul cu mâna: „Iaca, aci ședeam când au venit agenții. Au întrebat de Valeri. Le-am spus că nu-i acasă. Era în oraș. L-au așteptat. Pe drum un polițist i-a spus că acasă îl așteapta agenții să-l aresteze. L-a rugat să dispară. Dar el a venit acasă. Pareă-l văd: a intrat de peste ușă și-a spus agenților „Bună seara!“. M'am uitat la el. Nu m'a văzut decât cu coada ochiului, căci și-a tras pălăria pe sprânceană și l-a

durut privirea mea. A îngălbenit ușor. M'a sărutat. A dat mâna cu tată-su, cu frate-su. Ne-a sărutat pe toți. Și a comandat agenților, „haide!“ Bagajele și le făcuse cu o săptămână înainte... Și s'a dus Valeri. Iaca nu l-am mai văzut nici azi. Pare'am simțit atunci“....

Vorbele cad grele, îndurerat. Fotografia Lui ne privește din ramă. Ochiul i-e treaz, fulgerător. Iar în casă primăvara se sbate dureros. De-undeva, dintre niște meri înfloriți, a pornit un zumzet de vânt. Pătrunde'n casă, tremură pe tavan în rotogoale de abur și fotografia lui Valeriu se clatină. Un glas ne spune:

„Nu vor muri feciorii. Vor învia. — Amin!“

Și-apoi în casă, e liniște iar...

PAVEL P. BELU

Unde-ți sunt, taicule, bucuriile?

Tie taicule, om fără bucurii.

Taicule, taicule,

Cum ți-aș săruta părul albit de supărare

Acum când între noi e așa depărtare.

Cum aș vrea să mai fiu copil ca altădată

Să-ți mai simt bunătatea de tată!...

Pe cine să mai dojenești, pe cine?

Când eu sunt așa de departe

Și slovele 'ncrustate în carte,

Au omorît copilul din mine.

Prea devreme zăpada s'așterne pe tâmpile

Cum nu-mi citește'n suflet nimenea?

Dece durerea mă apasă grea?

Dece otrava paharul mi-l umple —

Și plămânii mi-i roade oftica?

Unde-ți sunt, taicule, bucuriile tale

Că m'ai crescut și m'ai făcut mare?

Unde-mi sunt, taicule, ceilalți frați

Dece sunt toți așa de 'nstrăinați?

Când vei avea și tu bucurii, când,

Nu te vei mai culca suspinând?

MIRCEA GEORGESCU

NEASTĂMPĂR*)

ZIUA INTĂIA.

E fără margine a mea durere...
O, nu am liniștea ce am visat-o...
Aud mălcușo, tu îndurerato
Doar plânsul tău în lumea de tăcere.

Tu ai deschis fereastra ca să sboare
În liniști sufletul meu desrobit...
O, mamă bună, cât te-am fost iubit!
— De-a ta durere inima mă doare..

ZIUA A DOUA.

Eu cine sunt? De unde am venit?
Așa se 'ntreabă sufletul de-acum...
Și mama caută urma mea pe drum
Nu crede ochiului că am murit...

Se roagă pentru mine îngerului meu
Ca să-mi arate la 'nceput cărarea.
De lacrimile ei mi-e stinsă lumânarea
Și florile se vestejesc mereu.

ZIUA A TREIA.

Mi-e sete; 'n ciobul din fereastră
Iși moște sufletul buzele lui.
A odihnit pe dunga blidului
Ingerul pazei în haina lui albastră...

Și îmi arată 'n zare nesfârșirea;
Dar eu o văd în ochii tăi de mamă...
— Cu câtă 'ndurerare mă recheamă!
A strălucit în ei nemărginirea.

GRIGORE BUGARIU

*) Din manuscrisul volumului „Moartea copilului“ ce va apărea în editura „Astra Bănățeană“.

IANCU BOBU,

omul primitiv din Căraș

de: VIRGIL BIROU

Un învățat arheolog german, într'un impozant volum, se ocupă de preistoria Bănatului începând din cele mai vechi timpuri. Studiind cioburi, instrumente, toffelul de utensilii și alte mărturii despre viața omului primitiv, scoase la iveală de săpături, ajunge la concluzia că tracii ar fi urmașii direcți ai omului din neolitic. Cum o ramură a tracilor a fost acasă în Căraș și dată fiind continuitatea elementului autohton primordial, am plecat într'o zi să caut pe omul primitiv în Căraș. Și l-am găsit.

Il cheamă Iancu Bobu și e din Tievani. Statură potrivită, dar bine legată. Torace puternic, care spre mijloc se îngroașă, ca la gorilă. Frunte nu prea înaltă și teșită. Pomeți ieșiți, fălci enorme. Poate zdrobi ușor oase cu ele. Gât scurt și când stă în picioare, mâinile îi ajung aproape de genunchi. La capătul brațelor două palme enorme, care se joacă cu sacii de o sută de chilogramme. Tocmai cum l-a descris savantul arheolog.

Numaică omul meu mai avea ceva, ce ilustrul învățat n'a putut reconstitui din resturile fosile. Omul meu avea doi ochi de culoare albastră, din care izvora un calm senin și avea pe mustața albă și în cutele din jurul gurii un zâmbet blând și prietenos, care aduna copii din vecini și-i urca pe genunchii lui, când ședea, la sfârșitul lucrului, pe scaun în fața casei. Este tocmai așa, cum l-a reconstituit sculptorul Ladea, după ce a făcut adânci sondări și cercetări în sufletul cald și viu al cărașanului.

— Ciacia Iancu, îi spun copii.

„Ciacia“ înseamnă în limba satului frate mai mare. Pe craniul alungit omul meu are păr cărunt, dar pentru copii tot Ciacia Iancu a rămas. Căci el le făcea cărucioare cu roți de doivleac, lăuți cu două coarde din tului de cucuruz și cărăbi

din băsică de porc. Din tinerețe, de când s'a întors din cătănie.

Viața lui Ciacia Iancu e simplă, ca a oamenilor primitivi în tot locul. La fетиși de piatră nu se mai închină, dar ziua, în care și-a cules porumbul și l-a urcat în podul casei, e sărbătoare pentru el. Afară de aceasta mai ține vreo două, trei sărbători, *măsuratul laptelui* la oi, cam pe la Sft. Gheorghe, *friptul rachiului* toamna și ziua *Sântului*, când face praznic. Asta e la Sft. Ion.

Mănâncă orice, când are. Mai cu seamă vegetale. Curechiu, fasole, crumpi. O schimbă și în brânză de oaie. Apoi iarăș crumpi, fasole și curechiu. Câteodată însă are vădite manifestări de carnivor. La Crăciun, bunăoară, taie porci, iar la praznic omoară o oaie și o sumedenie de găini. Atunci ies din el și semne de străvechiu cult idolatric, întrucât aduce strașnice jertfe unei zeietați mitologice din produsele prunului și ale viței de vie.

Și concepțiile sale politice sunt simple. Două lucruri știe. Când îl cheamă împăratul, să se ducă. Iar toamna, când umblă domnii prin sat după bir, să plătească. El știe, că dacă nu plătește, domnii îi pot lua straietele din pat, sau geamurile de la ferestre. Ca lui Ion Popa.

În consecință din timpuri imemorabile și-a organizat vieța pentru umilă îndeplinire. Goarna l-a chemat de vreo câteva ori. S'a dus, unde l'au trimis. Pentru domnii cu birurile îngrășa boi. Primăvara cumpăra doi juncani. Vara își făcea treburile cu ei, iar toamna, după terminarea lucrului, îi punea pe îngrășat și la târgul mare de la Sfântul Arhangel îi scotea la vânzare. Câștiga două, trei mii de lei. Cu o mie și șasă sute își împăca darea, de rest își cumpăra porc, își șândruia casa, ori își repara cocina și grajdul. Pentru sare, tutun și petrol nevastă-sa ducea pe cap la târg, în fiecare săptămână, un coș de ardei, de varză și ceapă. Câteodată gutâi și marmeladă de prune.

Așa a făcut și în anul acela. Când a văzut, că s'au umplut scofurile la boi, i-a țeselat, i-a periat frumos și i-a dus la târg. Îi cumpărase în primăvară cu douăsprezece mii. Dupăcum stăteau prețurile atunci, cu puțin noroc ar fi putut căpăta pe ei cincisprezece. Dar și cu patrusprezece și jumătate i-ar fi dat.

Când a ieșit din curte cu boii, tocmai trecea spre târg un cârnecean. Cunoscui vechi, s'au oprit de vorbă.

— Iancule, io caut o pereche de boi buni.

— Ai mei sunt de dat!

— Știi, ce? Să nu ne tocmim mult, îți dau treisprezece și mă întorc acasă cu boi.

— Nu pot, vecine, cu atâta.

— Treisprezece și jumătate!

— Tot suntem departe.

Vecinul se mai uită odată la boi, le pipăi spinarea și șoldurile apoi îi apăsă pe scofuri.

— Îți dau patrusprezece și niciun crițar mai mult!

— Că nu-i pot da dela cincisprezece.

— Apoi să ai târg bun, Iancule. Eu mi-ași lua doi juncani mai mici.

Așa a ajuns Ciacia Iancu la Cacova la târg. Acolo s'a întâlnit cu alți săteni. Și-au cântărit din ochi boii, le-au potrivit prețurile și s'au pus pe așteptat. Forfotea multă lume prin târg, țevănenți cu iancăre și cioareci vineți, goruieni cu cojoc spălăcit, văleni cu șorț vânăt în față, delureni cu șube de lână și cu pâsle de oaie pe cap. Printre boi umblau și doi, trei nemți cu căput scurt și tureci, pilari din Reșița și Timișoara. Unul s'a apropiat de boii lui Ciacia Iancu, dar nu i-a spus nicio vorbă.

Pe la zece oamenii se mai uitau pe furis unul la altul. Nimeni n'a vândut nimic. La unsprezece au căzut pe gânduri. Numai vrănenții au reușit să vândă patru perechi pentru Reșița.

Iancu Bobu dădu funia boilor unuia care-și aștepta norocul lângă ei:

— Ține-i o leacă, vecine. Trec drumul la Drincea, să mă desmurt, că mi-au înțepenit picioarele. Dacă ar întreba cineva, îi dau cu patrusprezece.

Ieși din birt înviorat.

— N'a întrebat nimeni, vecine?

— Nimeni, Iancule.

— Ii trecem noi Miercurea viitoare, vecine. Tu nu vrei să te încălzești?

— Nu mă mai duc, că o veni fecioru-mio și nu m'o găsi. Iancu luă boii de funie și își împinse clăbățul pe ceafă.

— Apoi sănătate bună și mulțam, vecine.

— Sănătate bună, Bobule.

Miercurea viitoare iar s'a dus. Lume destulă și acum, dar

nu ca săptămâna trecută. Boi însă nu s'au căutat și Iancu s'a întors cam abătut. Vecinul dela deal l'a așteptat în poartă.

— Iar îi aduseși acasă, Iancule?

— Nu le-a venit lor omul, Ioane. Până Miercurea viitoare!

Acasă nevastă-sa, Lena, gătea de prânz. Ea a trecut mai repede piparca și verdețurile și cum a sosit, a pus de turtă. Miros cald de mălai copt îl întâmpină pe Iancu și asta îl umplu de vorbă. Se așeză lângă sobă să-și încălzească oasele. Scui-pă ascuțit printre dinți de câteva ori, apoi grăi:

— Imi pare rău, Leno, să-i vând. Așa boi buni de mult nu am avut. Ar trage și singuri la plug.

— Sunt blânzi, Iancule, ca mieii. Nu dau din coarne și nu smuncesc funia, când îi porți în breazdă.

Baba Lena și acum simte între coaste locul, unde cu vreo doi, trei ani mai înainte a lovit-o cu cornul un bou jucăuș.

Turnă din strachină fasolea fierbinte în cele două blide de pământ. Scoase dintr'un dulap de scânduri un blid cu moare de curechiu și desveli din șervet turta caldă de mălai. În fasolea din blidul lui Iancu înota și o costiță afumată, pe care Lena o rase de pe fundul oalei de untură. Fața lui se umplu de poftă robustă.

Mânca fără vorbă. O lingură de fasole, una de moare. Sub pielea prăjită de soare mușchii fălcilor se umflau și se întindeau halos.

Mânca adâncit în gânduri. Dar mâncarea umplea stomacul și-i vâra în membre putere și căldură. Pe frunte apărură broboane de sudoare.

Fruntea își trăia viața separat. Pielea ei, adăpostită de pălăria și de clăbățul tras totdeauna pe ochi, a rămas fină și albă. Geamul din fața mesei arunca un reflex de lumină asupra ei. Totuși părea nourată. Capul acesta, osos și puternic, bătut de atâtea viscole și ploii, lovit de atâtea năpaste, nu mai înțelegea legătura dintre lucruri. Simțea nenorocirea, dar nu se îndura să o încerce.

Iancu termină fasolea și pe fundul blidului rămase numai costița. Scoase din prașcie briceagul și o tăie în bucăți. Dinadins a lăsat-o pe urmă, ca să o guste cu mai mare plăcere.

Iancu nu și-a ridicat ochii din blid. Dacă i-ar fi ridicat, ar fi văzut, că în blidul neveste-sii nu este costiță. De vreo câteva săptămâni nu mai este. El știe asta, căci a băgat de seamă de

prima dată. Ar fi putut, să o împartă în două. Atunci însă nici pe un dinte n'ar fi ajuns. Ar fi fost și de prisos, căci Lena n'ar fi luat-o. Așa e rostul lucrurilor, bucatele bune se cuvin celui puternic, celui ce duce greul. Costița însă l'a readus în lumea reală:

— Dacă n'ar trebui să cumpăr porc de Crăciun, nici nu i-aș vinde.

— Nu avem iernatic pentru ei, Iancule. Ce ne facem, dacă vine o iarnă grea și se isprăvește frunza din frunzar și va trebui să dăm fânul la oi? întrebă Lena. Ți-am spus să faci frunzar mai mult!

Iancu nu răspunse. Adevărat, trebuia să facă frunză mai multă, dar a fost prea obosit. Nici el nu-și da seama, cum de n'a putut cumpăra astăprimăvară doi porcei. I-ar fi ținut vara cu dovleci și cu lobodă, iar dela Sfântămărie i-ar fi pus pe cucuruz. Dar nici cum nu a putut să facă în primăvara aceea șapte, opt sute de lei, cât ar fi costat porceii. Toamna trecută cucuruzul a fost slab, iar prune nu s'au făcut deloc. Altceva Iancu nu avea ce să vândă.

A treia Miercuri s'a dus din nou la târg. Pe la nouă s'a pus o ploaie mărunță de toamnă, care i-a intrat până la oase și care a spart lumea dela târg. Când a sosit acasă, a găsit casa rece. Lena nu se întorsese.

Iancu a legat boii în grajd și s'a dus la vecin, care cu câteva zile mai înainte și-a fiert țuica.

S'a întors beat lulea. Intre timp a venit și Lena și udă learcă se apucase de prânz. În Iancu clocotea mânia. Minteaa i se întunecă.

— Unde-mi stai gură căscată, Dumnezeii și soarele tău, urlă din el amarul, caști gura la târg și pe mine mă ții pe drum?

— Dar, Iancule, nu fi năbun, tu știi ce a fost la târg. N'am putut trece nimic, am adus mai bine de jumătate de cotăriță acasă. Mi-am deșelat oasele degeaba.

Omului i se făcu negru în fața ochilor. O apucă pe biata Lena de beregată și o bătu de doctor.

A cincea Miercuri, într'o sloată de neauă și ploaie, a vândut boii. Cu șasă mii și cinci sute. De două mii a cumpărat porc. Cu o mie și șasă sute și-a împăcat darea. Vreo două sute a beut.

La sfârșit i-au mai rămas vreo trei mii de lei, căci a mai avut prin casă câteva sute rămase dela varză. Cu banii aceștia a voit să-și cumpere în primăvară viței.

Primăvara Iancu Bobu cu trei mii n'a putut să-și cumpere viței. Nici în anul următor și nici în alt an, deatunci și până azi. Banii s'au strecurat printre degete, în dare, pe bumbac și pe multe altele. Pământul nu și l'a mai putut lucra singur. L-a dat în parte. Mai târziu și cu darea a rămas în restanță.

Cutele din jurul gurei sale enorme s'au adâncit. Mustațele, odinioară albe ca porumbelul, acum s'au murdărit în cenușiu. Iar zâmbetul blând din ele a fugit și în locul lui s'a aciuiat amarăciunea.

Iancu Bobu ar mai face și acum jucării copiilor, dar copii nu mai vin la el, căci albastrul senin din ochii săi acum s'a tulburat.

VIRGIL BIROU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Icar către gândul său

Vrăjită sburătoare fără trup
Dece tot mai voioasă crești în mine?
Când paza Indoelii rob mă ține
Și lanțul nevăzut nu pot să-l rup!..

Din ale vulturilor sboruri line
Te naști cu zarva din stârnițul stup,
Iar eu al Noptii pas îl întrerup
Și chip îți sap în ceară de albine...

La zeli mei nu află 'n vecl lertare
Cel ce sărută bolțile Tăriei
Și bea o clipă dulcea desfătare;

Dar, Tu, ne'nfrânt de armele mânel,
Te vei aprinde 'n oameni veșnic Soare;
Cădea-vor scrum cetățile robiei!..

ADA CRIN

PRIETENULUI MEU

Mi-ai rămas numai tu, prietene câne;
tu nu mă învidiezi petru cele câteva poezii ale mele,
nu te enervează fața mea vulgară
și nici faptul că beau — dece beau, știu numai eu, --
că sunt șomer, deși — în altă parte — poate-mi aveam
acuma visata casă din pădure; hai, prietene câne,
să ne ducem după stele, să le bem lumina
care ne va răcori sufletul; luna ne va răsări
în inimă — oare dece n'a citit Pavel
P. Belu „Viața 'n pădure“? — râurile
cerului își vor revărsa grâiele-albastre
peste umerii mei. Haide, câne, haide
s'alergăm după mâncile vântului. Lumea
va spune că'm înnebunit, dar e mai
bine așa. Doamne, binecuvântată-i copilăria
bătrânilor și nebunia artistului.
Nebunia mea, frate câne, e sfințită
cu stelele nouilor continente ale visului.
Cât de bun ești cu mine, frate câne!
Ochii tăi adăpostesc mila. Inima ta
bate omenește. Ești fericit fiind
câne, bunule frate câne.

* * *

Totuși, fiindcă aceasta
e-un fel de fabulă,
mă 'ntreb: oare nu cumva
ai încerca să mă muști
dacă aș lătra ca tine?

MIRCEA STREINUL

Poeta Ada Negri

Născută la 3 Februarie 1870 la Lodi pe Adda, în mănoasa câmpie lombardă, Ada Negri, mai glorioasă decât oricare altă poetă italiană, își poate serba, mulțumită și în nedesmințită vigoare, nunta sa de aur cu poezia.

La această faimă universal recunoscută a contribuit desigur nu numai talentul apărând cu primele volume *Fatalità* (Milano, Treves, 1892, și *Tempeste* (Milano, Treves, 1896), în plină epocă socialistă, pozitivistă, naturalistă (sau veriștă, cum i se spunea în literatura italiană), Ada Negri a entuziasmat pe toți contemporanii săi, prin accentele energice și revoluționare cu care a știut să cânte mizeria lucrătorilor din fabrici (fusese numită, la 18 ani, învățătoare în Motta Visconti, lângă râul Ticin, într'o regiune cunoscută prin industria textilă și mama ei lucrase deasemeni într'o fabrică de mătase câte douăsprezece ore pe zi). Socialiștii și-o revendicau, deși poeta era doar o rebelă romantică, și nu făcea niciun fel de politică; veriștii o admirau pentru crudele adevăruri ale lumii ei poetice, pozitiviștii își vedeau oarecum poetizate crezurile lor filosofice, iar naționaliștii admirau și ei deopotrivă curajul, vigoarea, originalitatea și sinceritatea literară a poetei învățătoare. Pentru volumul *Fatalità* în 1893 — avea douăzeci și trei de ani — a obținut premiul de poezie „Giannina Milli“, iar numele ei începe să fie discutat, cu cele mai frumoase elogii, în toată lumea cultă. În România, de exemplu, a avut cel mai mare noroc posibil: fu prezentată și tradusă de maestrul Alexandru Vlahuță, la „Familia“, „Gazeta Săteanului“ și mai ales la „Semanătorul“, de Constantin Calmuschi la „Convorbiri literare“, de Nicolae Ținc la „Revista literară“ și „Universul literar“, de Octavian Goga și Maria Cunțan la „Luceafărul“ din Sibiu, de Ana Codreanu la „Floarea darurilor“ și la „Ramuri“, de Nicolae Pora ș. a. Cele 16 poezii traduse în versuri albe (2 din „Fatali-

tăți“ și 14 din „Furtuni“ se găesc retipărite la sfârșitul volumului „Poezii de Vlahuță (în edițiile „Cartea Românească“).

Căsătorită cu fabricantul Federico Jarlanda și devenită mamă, poeta a cântat, în *Maternità* (Milano, Treves, 1904) sentimente mai firești pentru o poetă: speranțe și optimism, gingășie și bucurii, frumuseți de-ale vieții și naturii. Separată de soț, ne-a redat, în „*Dal profondo*“ (Milano, Treves, 1910), experiențe intime și desiluzii, iar în „*Esilio*“ (Milano, Treves, 1914) începe să se orienteze tot mai mult către misticism și Dumnezeire.

•

Războiul cel mare a adus schimbări evidente atât în arta, cât și în inspirația poetei. Cu acea pasionată elegie de dragoste, intitulată *Il libro di Mara* (Milano, Treves, 1919, apoi Mondadori, 1920), începe a doua perioadă în poezia Adei Negri. Suntem departe și de lumea nefericită a muncitorilor și de versul clasic și tradițional al Italiei poeta ni se *Cartea Marei*. Poem în traducere completă, în forma originalului. Cu portret, introduceri și bibliografie italo-română, de *Pimen Constantinescu*, Focșani, Cartea Putnei, 1932, spovedește într-o adevărată carte de foc a „femeii“ și a iubirii fără de margini.

După „*Cartea Marei*“, poeta va slăvi, panteistă, în volumul *I canti dell' Isola* (Milano, Mondadori, 1924), florile minunate ale insulei Capri, azurul golfului Napoli, splendorile fără seamăn ale cerului cald de miazăzi.

În sfârșit, Ada Negri pășește către ultima sa etapă de poetă, cu volumele *Vespertina* (Milano, Mondadori, 1930) și *Il dono* (Milano, Mondadori, 1936) al nouălea la număr — socotite de cei mai mulți critici ca adevărata capodoperă a ei. „Amurgul“, cântat în versuri potolite, e mai mult decât al naturii, — al vieții: „Darul“ e însăși viața poetei, care a știut s'o trăiască, în mijlocul naturii înflorite, însoțite și binecuvântate de Dumnezeu, — cu pasiune altădată, cu seninătate și evlavie acum. Versul de data aceasta e endecasilab cizelat cu finețe până la spontaneitatea prozei, pătruns de sentimentul resemnării, al sfârșitului, al păcii, — ca o coroană firească pentru o viață plină de zbucium și de muncă, plină de satisfacție și de glorie pentru ea însăși și pentru literatura italiană.

PIMEN CONSTANTINESCU

S F Â R Ș I T

Se scutură 'n tăcere, singuratic,
In vas de sticlă, albul trandafir,
Nebănuind că moare și că eu
Îl văd murind. Cad una câte una
Petalele: întregi, imaculate;
Ușor se-așează una lângă alta
Și stau atente, poate vreo minune
Le-o ridică și le-o reda, vii încă
Și încă albe, crengii despuiate.
Așa-mi simt zilele vieții mele
Cum cad pe inimă, întregi, — și inima-mi
Ar vrea, deși nu poate, — să le'mbine
Intr'un nou trandafir, pe-un trunchiu mai înalt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLOPOȚELUL

O, clopoțel de-argint, din mănăstirea
Vecină: voce de copilărie-apusă
E 'n clinchetul tău clar, ce îmi ajunge
Când da, când nu, în orele tăcute
Din z'; și mai ales în zori, când mute
Sunt străzile și mut e ceru-albastru,
Mă 'ntorc copilă: uite-am cozi pe spate,
Picioare mici de căprioară, veseli
Ochi plini de-april; la liturghie mama
Mă ia, prin uliți încă 'n visul primei
Crăpări de zi, cuprinse de-o tăcere
Pe care-o rupe doar un dang de clopot.
Ce bine ar fi fost să nu mai vină,
O, mamă, ziua, zorii să-i alunge...

PIMEN CONSTANTINESCU

Stricnină

de : MIRCEA ȘERBĂNESCU

Tatălui meu

Alexandru Cumpănă eși gârbov din clădirea masivă a liceului. Portarul — gârbovit și el de ani — îl salută respectuos. Cumpănă îi răspunde, încercând să zâmbească. Nu reuși decât să schițeze o stâmbătură în colțul buzelor.

Strada era scăldată în soare. Arbori firavi așterneau din loc în loc, pe pământ, petece de umbră. Cumpănă se opri o clipă dezorientat, apoi porni nehotărît într-o parte. La colțul străzii, se opri privind cu tristețe în urmă; privire de adio. Clădirea albă, masivă a liceului, își semețea acoperișul către albastrul pur al cerului. Câteva ferestre deschise îmbrățișau toată primăvara dinprejur.

În minte-i răsări o imagine veche: venirea lui aici. Acum zece ani. Toamnă de aur. Întrebase emoționat pe sergentul din colț:

— Mă rog, unde e liceul de băeți?

— Clădirea de colo...

Ii arătase cu degetul. Urmărise arătătorul îngălbenit de tun și văzuse clădirea școlii.

— Mulțumesc.

Plecase. Sergentul îl salutase cu trei degete la cozorocul plesnit. — Pe-atunci fațada tocmai se repara. Schele de lemn, murdărite de var, se aflau alături de zid, acoperindu-l. Pe o fereastră deschisă răzbătea larmă veselă de glasuri tinere...

Intrase emoționat, deși voia să pară calm, în al treilea liceu, în care-și îndeplinea sfânta misiune de profesor. Il primise portarul: numai zâmbet. Era, pe-atunci, mai tânăr și-i plăcea — ca și acum să bea. Il salutase cu trei degete la borul pălăriei vechi — ca și sergentul.

— Unde-i cancelaria? — întrebuse, căutând a-și învinge tremurul glasului.

— La etaj, la dreapta... Dvs. sunteți noul domn profesor de chimie?

— Da.

— Eu sunt portarul.

Nu știuse ce atitudine să ia în fața acestei prezentări. Ii întinsese nesigur mâna. Portarul își ridicase pălăria și-i strâse-se stângaci mâna întinsă. De-atunci îi fusese devotat, ca un câine.

Alexandru Cumpănă oftă: Mai privi odată clădirea liceului și pleca, fără destinație...

*

Azi dimineață îi comunicase directorul că fusese pensionat, adăogând:

— Totodată, ministerul îmi comunică a-ți cere și un act, cu care să dovedești că ai făcut parte din corpul profesoral din T... timp de 15 ani.

— Bine, dar știe toată lumea că arhiva aceluia liceu a ars într'un incendiu din timpul războiului, deci n'am de unde să iau o dovadă *).

— În acest caz o să fie cam greu cu aranjarea drepturilor.

— Dar...

— Eu nu pot face altceva, decât să te compătimesc...

Cumpănă se simți nenorocit. Rămase cu capul în pământ. Ce va face acum? Cum va reuși să-și câștige existența pentru el și copiii lui?... Lacrimi răsăriră de sub pleoape.

— Imi pare rău, Alexandre — își îmbună directorul glasul, sesizând deprimarea celuilalt — dar datoria te pune uneori în situații delicate... Noi te iubeam cu toții...

Se opri încurcat; nu era obișnuit să vorbească decât sever, tuși. Ar fi voit să mai spună câteva vorbe bune, dar nu-i mai veni nici unul pe buze.

— Mulțumesc.

Bălbăise bătrânul, cu lacrimi în glas și plecase gârbov...

*

În parcul, în care cânta și râdea primăvara, în brațele unei bănci stinghere, Alexandru Cumpănă își găsi loc bun de odihnă și cugetare.

Nevasta îi murise de vreo trei ani, într'un accident de cale ferată. Plecase teafăr, la sora ei, care trăia într'un orașel mol-

*) După un caz real.

dovenesc. O conduseseră la gară cu copiii: Corneluş — pe-atunci de 10 ani — şi Mioriţa, de 7 —. Se sărutaseră. Lacrimile ei se amestecau cu ale lui: se despărţeau întâia oară, de când se căsătoriseră. Mioriţa şi Corneluş îi priveau miraţi, ținându-se de mână.

— Şterge-ţi lacrimile — îi şoptise ea — că sperii copiii.

Şi el încercase să zâmbească...

Până dispăruse trenul după dealurile orizontului, fluturase alb batista ei... Apoi... Un nod dureros i se opri în gâtleej — prilejuindu-i durere vie. Încercă să-l înghită, dar nu reuşi. În gură simţea gust amar...

Da, când se duseseră s'o ia, o găsiseră bucăţele: un braţ, capul de nerecunoscut, un picior lipsă, iar corpul strivit. Incolo, sânge...

— Ei, moşule, ai şi început să ai tabieturi de pensionar, care se respectă.

Lebon, profesorul de franceză; vesel, înţelegător şi bun prieten stătea în faţa lui, ca totdeauna: zâmbitor.

— Imi dai voie să stau şi eu puţin?

— Cu plăcere.

Faşa bătrânului se luminase de zâmbet bun. Lebon era aşa cum îl ştia de 10 ani. Doar pe la tâmpile înfloriseră crinii bătrâneţelor. Fusese singurul om, cu care se înţelesese perfect. Din primul moment se simţise atras spre acesta. Şi-au fost de atunci prieteni.

— Însfârşit ţi-ai încheiat activitatea. Te vei dedica exclusiv odihnei. Vei fi fericit văzându-ţi copiii mari...

Bătrânul zâmbi trist. Privea înainte, poate fără să vadă ceva. Lebon îl privi. Era obişnuit ca Alexandru să nu-i răspundă. Apoi continuă, parcă pentru el:

— De-acum vieaţa se va scurge potolit. O zi va fi la fel ca cealălaltă. Cu necazuri mărunte — cu bucurii mărunte. Te vei scula dimineaţa, înainte de a răsări soarele, vei face focul şi vei prepara ceaiurile pentru copiii care vor pleca cuminţi la şcoală. Apoi, în papuci şi scufă călduroasă pe cap, vei citi ziarele şi vei comenta cu vecinul — pensionar şi el — ştiri, evenimente, fapte diverse. După masă, după ce ţi-ai făcut digestia pe canapeaua din pridvor, vii şontâc-şontâc, în parc şi vei visa pe-o bancă. Te întâlneşti cu Ionescu, Popescu, — pensionari şi ei — şi vei vorbi despre scumpirea vieţii, copii şi pensie. Vă

veți aminti de vremuri apuse și veți lăcrăma amintindu-vă de ființe dragi... Dacă e timp urât, te duci la cafenea, unde vei discuta cu aceiași oameni, aceleași subiecte de eri, de alaltăieri și de totdeauna... Seara, încui toate ușile, grijuliu, apoi te urci în vârful patului, cu nelipsita surfă pe cap și — pentrucă nu poți adormi — vei gândi multe. Deseori vei simți perina umedă și te vei mira: „de unde?“, fără să te că izvorul lacrimilor poate fi făcut asta... Vei adormi într'un târziu, liniștit. Pentruca a doua zi, totul să înceapă dela capăt, ca eri, ca mâine, ca totdeauna...

Lebon tăcu. Bătrânul nu spunea nimic. Părea că ascultase totul cu atenție... Și parcă între pleoape avea lumini jucăuse ce lacrimi...

— Doar la 28 ale fiecărei luni, te duci să-ți ridici pensia. Plătești chiria, lăptăresei, băcanului din colț... Și viața e mereu aceiași...

Lebon se opri brusc:

— Iarță-mă, am fost prea sentimental. Dar asta va fi și viața mea. Și mi-e dragă...

Bătrânul întoarse capul încet și-l privi cu ochii umeziți. Celălalt crezu că e înduioșat. Dar Cumpănă se gândea că viața lui nu va fi așa cum o descrie prietenul de alături...

*

Dar nimeni nu mai scoase un cuvânt.

Dela ușă până la fereastră, nu erau decât câțiva pași. Totuși Alexandru Cumpănă se simțea obosit, de parcă parcursese zeci de kilometri. Iși continua, însă, plimbarea — enervantă, ca o ploae de toamnă.

Pe masă, ceștile de ceai, așteptau să fie umplute. Alături un pachetel, spre care ochii bătrânului se îndreptau des.

— Imposibil!...

...Și totuși... Plimbarea se continua enervantă. Măinile se frământau nervoase, iar fața era săvârșită de nesomn și sbucium.

Pentruce muncise el atâta vreme? Ca să fie aruncat pe drumuri, ca orice cârpă netrebnică?...

Privirea se aținti iar asupra ceștilor ce așteptau să fie umplute. Acum vor veni copiii lui — copilașii lui dragi, cărora le închinase vieța... Bătrânul se cutremură. Putea face el asta? Ce soartă îi așteaptă pe copiii lui?...

Apa pentru ceai sfărâi, semn că fierbea. Bătrânul ridică ușurel capacul vasului. Aburul fierbinte năvăli, destrămându-se în aer.

Ar putea copiii lui să-și facă un rost în vieată, fără sprijinul lui? Mai era el „sprijin“, acum?... Pe Cumpănă îl îngrozi gândul. Ce va face Miorița lui dragă? Ce viitor întunecat o așteaptă?...

Cu mișcări molatece umplu ceainicul de porcelan ciobit, în fundul căruia se aflau câteva fire negre de ceaiu. Apa se colora pe încetul în roșcat-cafeniu...

Cine era vinovatul? Cine... Răspunsul însă, nu venea. Umplu ceștile cu ceai. Tăie trei bucățele de lămâe. Apoi, puse mâna tremurândă pe pachețul, privindu-l câtva cu tristețe. Iată, ce va pune capăt firului vieții: puțină stricnină.

Turnă cu mână nesigură o parte într'o ceașcă. Zâmbi trist: asta va fi ceașca lui... Măine, poimăine, ziarele vor scrie cu dispreț despre tatăl, care se sinucide lăsându-și copiii pe drumuri. Miorița lui?... Tot orașul îl va condamna: lașul!... Nu era laș? Copiii lui?...

Din camera vecină se auzi svon vesel de ceartă frățească. Fără să-și de-a seama, Cumpăna turnă restul conținutului în celelalte două cești.

— Gata ceaiurile, taticule?

— Gata, copii...

MIRCEA ȘERBĂNESCU

MÂNGĂIERE...

Taci, taci, fată bănățeasă,

Șterge-ți lacrimile și tristețea depe geană...

Taci, taci, nu mai vreau ca să te văd plângând,

Vino, să drumulm în luminiș de gând...

Culcă-ți durerea pe salciile brațelor mele,

Pe filele albe cu prundiș de vis și pulbere de stele.

Nu mai vreau ca să-ți văd iarăși pe gene

Roua adunată din primăveri și zări bănățene.

Apleacă-ți surâsul — ramură 'nflorită de cais,

Peste tinerețea mea, peste imaculatul vis...

ION I. MIOC

Chemări pustii...

Iul N. Botez

S'a desfăcut iar mugurul tristeții..
Îl simt cum crește 'n fiecare seară,
mustind de sevă neagră și amară.
E singurul răsad al tinereții,
ce 'nfloare 'n fiecare primăvară.

Copilaria iarăș îmi trimite,
răvaș de dor.. și-aceleaș amintiri,
mă 'nchid în vraja altor regăsiri.
Azi toate mi se par închipuite,
căci azi mă dor aceste retrăiri.

Azult... În gând mă cheamă de departe,
eu-aceleaș glas, căsuța 'nbătrânită..
...și ulița ...și coasta înfrunzită.
Cu lacrimi reci îmi scrie mama carte
și-mi plânge tinerețea chinuită.

Și nu știu... poate numai mi se pare..
Din zodii reci mă cheamă iar la sine,
mormântul veșnicilor haine.
Dar cine știe dintre toate, care
mă va găsi vreodată și pe mine?!

Mă cheamă casa 'n faptul dimineții,
cu ușa nemișcată 'ntre uluce,
Din zodii îmi clopește moartea cruce..
În mine 'nfloare mugurul tristeții
și nu știu înspre care mă voi duce.

GH. C. CROITORU

Mierurea Ciuc.

IN CODRII BOȘNEAGULUI

Când se deșteptă din somn nu-și dădu imediat seama unde se află. Credea stelele simple iluzii apărute pentru moment în ochii lui și numai după ce și-a frecat aproape involuntar, buimac, pleoapele, a văzut că nu le poate face să dispară undeva... că sunt aceleași stele sperioase împrăștiate în neregulă pe firmamentul clar, lucru care l-a făcut să-și pună brusc o întrebare lui însuși că unde se găsește; l-a făcut să se proptească imediat în coate spre a cerceta mai atent zările brumării. Dar foșnetul gorunilor răsfrângându-se monoton în liniștea întunecului cald, până încolo peste coline... gălgăitul fantastic al Radimnei tremurându-și cristalul înstelat în băuțe, mugetul blând al boulenilor legați de stulpezii carului și rumegând tolăniți -- l-au dumerit cu încetul. Și abia târziu și-a adus aminte că se află în codrii Boșneagului după lemne, că a plecat de acasă pe rouă, lăsase plăvanii să odihnească în vre-o trei-patru locuri după ce trecuse podul Nierganului în sus... urcase din greu la umbra gorunilor seculari un drum pietros, și-acum se găsește jos la Zăvoi, în marginile unui râuleț repejor de munte murmurându-și povești cu stele somno-roase căzute în cristalul viu.

Niște umbre se mișcau încet în dreapta lui... și tot d'acolo se desprindeau ușor clinchete de zvon pierzându-și ecoul undeva în gorunișul negru, și un băiețaș învăluit în șubă a trecut încet pe dinaintea lui, îndemnând vacile cu o nuielușă. Nu putea fi decât, acuz, acuz, revărsatul zorilor. Și Păun s'a ridicat îndreptându-și greoi trupul sdruncinat de hurducăiturile carului, dar Toma sforăia încă, nepăsător, cu palmele sub cap, pe căpătâiul pe care și-l înjghebase lângă coardă, dintr'un snop de tului verzi aduși pentru boi.

— Tomo... n'auzi Tomo? hai, debuzumenește-te odată. Dela deal se limpezește... Carul nu se mai vede, auzi?...

Toma auzise ca prin vis cuvintele ortacului de codru, și

când a auzit că au rămas fără car, a sărit ca ars în sus. Era sigur pe cele auzite, și când s'a ridicat, nu băgase de seamă carul, deși era cât pe aci să-l ia pe umeri.

— Carul?... pfui! bătui-ar Dumnezeu, dar hoți au fost ăia ori glumă? Cum de n'am simțit eu?... dar slavă Domnului, bine că nu ne-au luat boii...

Păun râdea înfundat și, în râsetele lui, Toma și-a încruntat fruntea.

— Ce? adică tu râzi?... Dricul dinapoi era al...

— Nu carul ăla, Tândală. Carul...

— Care car?

— Carul lui Dumnezeu... carul de stele, carul după care cunoaștem cât e de în noapte. Ști?... Carul.

— A... mă pătrunse până în călcăie, Păune.

Au răs amândoi... Ei râdeau, râulețul își gălgăia cristalul prin băuțe, un vânt călduț se strecura prin goruniș și foșnetul frunzelor răsuna peste colinele mai joase... Câte o stea se desprindea lăsând o dără subțire ca un fir de in în urma ei, câteva clipe... albastrul s'a făcut tot mai străveziu dela deal... și când soarele s'a ivit într'un târziu peste vârfuri uscate de fag, ei l-au salutată cu niște izbituri grele de secare, pierzându-și ecoul undeva...

Nourași răzleți de ceață mai pluteau alene coborând în văi. Era atât de frumos și acum, dar parcă nu ca atunci când Păun s'a frecat la ochi spre a face să dispară iluzia stelelor din ei...

— Așa-i că e mai frumos noaptea, Tomo?

— Eu n'am avut vreme să pândesc nopțile spre a le vedea frumoase ori nu...

— Dar vezi, dacă nu pândești îți fură carul...

Și Păun a răs din nou înfundat, căscând larg gura, pe socoteala Tomii.

— Ei, las-a și tu odată cu carul ăla. Toată prostia trece.

— Bine, dar cum îți plac nopțile la codru? mai bine îi de-ai dormi acas...

— Și lemnele să-ți vină până între ușă... Dar nu ne-am făcut noi în ceasul ăsta, și... îmi place să adorm în codru. Miros reavăn de frunză, mirese de rășină, îți dau cumva putere. D'ăia erau așa pieptosi moșii noștri, au trăit mai mult pe

lângă codru, de voie, de nevoie. Pe noi treburile de ne mai aduc pe aici, încolo... vremea lotrilor fugind în codru de lume, o trecut... călugării nu stau nici ei în codru, ci umblă prin sate cu cărți dela Maglavit, în loc să stea la mânăstiri Toată lumea nouă fuge de codru...

Atunci când se prăbușia câte un trunchiu plin de putregai, Păun fugea zece pași în lături, dar Toma izbea cu muchia fără nici un rost, mândru de ispravă, privind la mlădițele din jurul lui.

— Lasă-l să cadă... toate mlădițele ăștia nu pot să crească de el. Toate vreau să se ridice drepte, să ia soarele în vârf.

Când se întâmplă să frângă o mlădiță, Toma lăcrima de părere de rău. Și din asta ar fi ieșit un gorun, un fag, un frasin...

Boulenii pășeau posomorâți cu limbile scoase, împrăștiind balele prin praf. Soarele izbea cu valurile-i de foc parcă numai în carul scârțâind, în bouleni și în cei doi rumâni cu cămășile desfăcute...

— De unde le aduceți, nene Tomo, așa lemne..

— De departe... tocmai din codrii Boșneagului, din Valea Radimnei...

ION FRUMOSU

Petruță fată crescută la țară

Petruță fată crescută la țară,
Se opri ploala din ropotit pentru frumusețea ta
Și rămase cerul albastru cum îți este basmaua.
Uite, nu se mai vede pe el, nici un nor
Și de mare bucurie se 'nceinse cu brâu tricolor.

Petruță fată crescută la țară,
Pentru tine am să viu în fiecare vară
Să-mi spăl în apa Jiului fața și picioarele
Și am să stau în fiecare seară
Până când merge să se culce soarele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Petruță fată crescută la țară,

Vreau să te mai văd cum vii cu boi la adăpat
Seara târziu când lumea merge la culcat.
Să te privească mult ca atunci
Cum ți se ogîndese în ochi râuri și lunci,
Seara când se uită soarele înapoi
Și ne cuprinde 'n brațe pe amândoi.
Când sunt coapte spicele la seară
Pentru a te vedea pe tine am să viu țară,
Când se preface apa Jiului în argint viu,
Petruță, fată crescută la țară am să viu.

MIRCEA GEORGESCU

Istorie într'un col de lume

de : ION ȚICU

Intâmplările, ori cât de miraculoase ar fi, mor împreună cu cmul. Se spulberă în vânturi ca frunza plopului îngălbenită prea de vreme, ca visurile în revărsarea zorilor, se petrec cu toții și toate în marea depărtare a neființei. Nimic nu rămâne în urma lor, dacă nu cumva, cineva, undeva, nu le-a așternut în treacăt pe un petec de hârtie sau nu le-a cioplit pe vre-o lespede. Și aceasta nu ca să oprească uitarea în loc, ci numai s'o facă să întârzie, o clipă, în lumea albă peste șirul a câteva generații de oameni.

Acestea erau cuvintele de înaltă și vecinică înțelepciune a unui mare om al satului, Ioșca al Videi, după cum îl poreclise lumea. Erau vorbe triste și desperate înaintea vecinicieii ce pân-dește viața omului atât de scurtă, amărâtă și poznașă, de te miri cum se mai leagă cineva de ea și nu împinge rândul anilor mai de timpuriu în această eternitate.

Până când Iosif Ania se frământa și își chinuia zilele cu scurgerea lor, celălalt învățat al satului, cuscrul său, aștepta în tihnă trecerea lor atât de anevoioasă.

Ioșca Videi măsoara clipele pe ceasuri, pe umbrele pironiului cercului solar, cât roata carului de pe zidurile oamenilor, pân-dea soarele când era să întârzie în mersul lui grăbit, fără să țină seama de socotelile lui. Măsura pe buturugile degetelor umflate de sapă și brazda pământului, zilele calendarului și sărbătorie creștinilor pe sute de ani înainte.

Viața cuscrului, a lui Adam Livait, era fără de sfârșit. N'avea ceas, nu cunoștea mersul stelelor, nici învăteala soarelui pe păreții bisericei. Trăia în plină natură, singur cu gândurile lui multe și mărunte. Deși era amestecat cu lume mare și vecinic îngrijorată și plângătoare, bătătorind zilnic treptele cimitirului, râdea de prostia omului, văzându-l cum măsoară cu milimetriș

traitul și cum prinde cu undița zilele și anii din nemărginita și eterna viață fără de sfârșit.

Pentru Iosif Ania viața a trecut ca o bătaie de ochi, pentru Adam Livait anii nu voiau să se scurgă, așa după cum s'ar fi convenit la o viață lungă, trăită în gânduri și frământări.

Amândoi erau păgâni: nu mergeau la biserică. Ascultau slujba de afară. Totuși Ioșca al Videi rupea rânduiala, devenea eretic, odată pe an, la denia mare. Trăgea cismele negre și crețe, își suflca mustața sul, cu vârfurile în sus și, după ce se mai ciorovăia cu baba Maria, pentru faldurile și încrețiturile cămeșei albe ca smântână laptelui, pleca la biserică.

Și, aici, în strana mare, punându-și o mână la urechea dreaptă se avânta la cântarea dumnezeiască. Lunga silabele, chinuia bieteke vocale pe „a” și „i” până la epuizarea lor. Tărăgăna cuvântul până la neesfârșite, înaintc, până ce se pierdea ca ecoul în imensitatea pustiei Arabiei sau după cum se picrd gândurile omului care îngenunchiază cu suflet curat înaintea Dumnezeirei.

În seara mare de denie, odată pe an, Ioșca Videi vorbea cu această zeitate a creștinilor. Ca un adevărat filosof, o înțălese pe deplin.

Adam Livait nu putea pricepe acest zbucium al omului după o cunoaștere din carte a rostului din marea fire a lui Dumnezeu... Sgârcit la vorbă, cu lucruri adâncite în suflet, se bucura dacă prindea vre-o întâmplare, ce, nici cu toată bătaia de cap, nu i se dădea atât de des și de ușor ca lui Ioșca Videi.

Dacă îi pica cumva și lui vre-o fărămătură de întâmplare, era mare minune. O primea ca pe un oaspe scump, o ascundea în cele ma întunecate ascunzișuri ale sufletului. O desmerda, o alinta mereu, ca pe un copilăș în leagăn, cântându-i pe șoptite, vorbe de mângâieri, neînțălese de noi muritorii, din infinitele simfonii ale tuturor muzicilor din lumea întregă.

*

Cătănie! Ce era pe vremuri cătănie? Nici nu se asemana cu slujbele de astăzi a generațiilor pipernicite. Nici poveste!

*

Istoria, pe care am să v'o spun, s'a întâmplat tocmai cu moș Adam, în tinerețe. Această miraculoasă poveste și-au însușit-o nu numai contimporanii de acum optzeci și mai bine

mult își dorm somnul de veci. Iar la căpătâiul crucilor din mormânt, nu știu, dacă mâna pioasă lugojană de odinioară mai așează în pământ vreun muc de lumânare. Nici asta n'am aude ani, ci chiar și generațiile mai proaspete dinaintea războiului popoarelor.

Lugojenii, făloși din fire, după cum le este vița, și de data aceasta, s'au grăbit să-și rupă un colț de glorie din această petrecanie tăman cu Adam Livait.

Punem lucrurile la punct. Le așezăm în curata lor lumină. așa după cum ni le-a destăinuit eroul, clipind șiret din ochii lui negri înfundați în curcubăta capului.

Povestea nu va suferi discuție. Ceilalți martori oculari de-zit-o, ca cineva, la cântecul cocoșului, după miezul nopții, să le mai sloboadă apa de pomană acolo, undeva, lângă ieruga dela marginea satului, părâu ce curge și astăzi acelaș, limpede, grăbit, neîncetat, ca întotdeauna, la al căror țarmuri le plăcea sufletelor să se întâlnească, să se zborască, ori de câte ori li era dor de țară, de lumea aceasta mică, pe care au părăsit-o atât de îngrbă de dragul nemărginirii de dincolo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Adam a lui Simion Livait ajunsese la anii cătăniei. Mare eveniment pe țară. La asemenea ocaziuni, venite totdeauna fără știre, la primul cântec al greerului prevestitor de toamnă, se simțea tristețea clipelor de despărțire ce va să vină, și atunci se lăsă tot lucrul la oparte. Lumea se ocupa numai cu prepararea candidatului la miliție. Era operație anevoioasă, complicată și grea. Dădea multă bătaie de cap familiilor, cărora le căzuse pacostea ca să aibă odrasla la cătănie.

— Ce să ne facem cu nămila asta de om? — zise Simion Livait către soția-i speriată care tot osfăia, fără treabă, în sus și în jos, pierzându-și rostul din casa cu multă învârteală, după cum era la o gospodărie strămoșească mare.

— Mă tot bat gândurile, ce-o mai fi și cu Adam al nostru. In casă avem slastă și Adam, sireacu, îi dă și cu clisă și cu olba de vin, — răspunse consoața îngândurată până la desपरare.

Pregătirea pentru recrutare sau intrare la oaste consta din fomat. Toți fometau, anume, ca să nu ajungă în slujbe mari. Slujba și gândul se alungă unul pe altul. Cu serviciul vine so-

coteala, apoi cumințenia și cu aceasta responsabilitatea și altele câte și mai câte. Niciodată nu mai ești al tău. Totdeauna al altora.

Din acest înalt cuget, toată lumea chemată la arme foma. Și ca fomatul să și aibe efect mai mare, nu dormea, țineau băgău în gură, sorbeau moarea ca pe apă și mâncau curechiu până li se acrea sufletul în ei. Cine ar fi în stare să mai înșirc numărul lung de sfaturi și mirodenii pe cari trebuiau proscrisi și să le înghită?

Feciorii începuseră să capete aspecte de sfinți bizantini, așa, dpuă cum se văd agățați pe icoanele bisericilor, sfinți ucați galbeni ca ceara și vestejiți ca frunzele de băgrin.

E destul, că atunci, când flăcăii cercetau pe Adam al nostru, Simion tatăl, îngălbenea de ciudă și năcaz, iar baba începea tânguiala, sfâșietoare de inimă:

— Adame, Adame, cu maica, dar ce mi te faci, au păgânule, dar de ce ne zdrobești sufletul, o nu vezi cu maica că ești gras ca un purcel, până când prietenii tăi abea mai stau pe picioare de hârghii ce sunt. Au maichii, cum are să te ducă dușmanul și să mi te cătănească! — se zdrobea într'una biala femeie cu văicărerile.

Zilele se scurgeau cu repeziciune. Funia se strângea mereu de parul ariei. Calendarul arăta ziua plecării. Dinspre Potoc se semnalaseră cântecele junilor pline de dor și jale. Erau bocete tânguitoare de își rupeau inima în două de durere, după mândreța asta de trai bun, după dragostea Ileanei pe inserate, după turma de oi, sau freamătul frunzișului ce își tremura ramurile uscate a milă goală după tinerețea ce pleacă departe, departe, în țări străine, la cătănie.

Pe cât de mare era desperarea părinților și răsetele satului, că pe Adam Livait au să-l ducă nemții la cătănie, cu atât mai dârz devenea și candidatul la militarie.

Știa dânsul ce știa.

*

Intrerupând odată povestirea, l-am întrebat:

— Taică Adame, dar de ce nu te-ai supus și n'ai ascultat Mai bine a fost la cătănie?

Moș Adam clipea șiret din ochi zâmbind, șopti:

— Maică-ta poartă vina! Baba asta Ana, pe cât de babă

este acuma, pe atât de frumoasă a fost. Era chicoșă ca o mi-reasă, sprintenă ca o căprioară, cu ochii ei mari m'a vrăjit și cu nasul ei drept ca la vijlă se interesa de toate. Cum era să mă prezint la mândrețea ei de fată ca un sfânt fomat, uscat și galben ca turta de ciară?

— Fugi de aici păcătosule, — întrerupea baba, trecându-i pe fața albă sbârțită de vreme și muncă, un bujor de roșeață, — fugi păcătosule, nu ți-i rușine să vorbești copiilor lucruri d'ăstea?! — se răstia indignată consoața de viață lungă.

*

— Ce ne facem cu copilul, o'l vezi, ba, că-i uriaș? — se întrebară mereu soții îngrijorați de soarta nemiloasă a flăcăului.

În casa lui Simion Livait era mare petrecanie, lume multă mișuna în dreapta și în stânga, în sus și în jos și toată cu treabă mare. În fiecare început de toamnă se făcea zână, se tăiau sute și sute de oi, în clacă. Satul întreg dădea zor la o asemenea operă măreață. Unii tăiau oile, alții spintecau carnea, așezând-o întinsă în carlițe, alții și mai ales femeile, spălau lâna, o pieptănu, o chiteau în cozi...

În alte toamne era mare veselie, cântece, răcnituri delă unul la altul, cântece de jale, mai veneau din când în când și banda lui Chercia cu lăuțile și, atunci, ține-mi-te lume. Vin era berechet. Vasele cu slăvinile înțepate vărsau foc și pară peste inimă.

Azi toată lumea era necăjită și amărâtă, văzându-l pe Adam Livait gras, țeapăn, mândru la față, strecurându-se printre lume, parcă nici nu-i păsa de necazul mulțimilor de oameni serioși și cinstiți

— Simioanel, grăi baba, nemaiputând răbda atâta nepăsare criminală, — Simioanel, isprăvește cu mulțimea aceasta de oameni și clacă și zână și cu toate! Du-mi-te în drumurile tale și lasă blestematul în grija mea. Ii dau eu mâncare și trai de crai!

Simion Livait din când în când, pe nesimțite, pleca de acasă. Treceau zile, treceau săptămâni și nimeni nu-l mai putea zări în scaunul bisericii la slujbă. Locul, fiindu-i gol, cu rându-l, îl ocupa când unul când altul dintre finii lui mulți la număr, sfătoșindu-se în acest loc de frunte al bisericii.

*

Lumea mărunță dealungul Dunărei cunoștea bine pe acest omuleț iute de fire, vesel, voios, cât și pe prietenul său Iosum Catina, pe care l-a ars de viu haiducul Adam Neamțu. Nu era însă în curat cu învârtelile lor acolo. În chiamăutul furtunilor, în nopțile de beznă fără lună, dispăreau cu luntrea lor îngustă și lungă pe valurile fluviului în jos, ca, apoi, după o altă vijelie să reapară și mai veseli și mai voioși.

Pe șoptite, vă spun, erau neguțători. Din păcate clandestini. Oricum, dânsii făceau legătura între noi și Țărvenia, natural, ocolind, ochii de pază atât de vigilentă a vameșilor.

Așa se întâmplă și acum. Plecă, zăbovi două săptămâni și apoi reveni cu o nouă turmă de oi cu părul creț și sucit și berbeci ce nu se aflau prin aretul acesta. Dar copilul Adam tot nu slăbi. Devenise, parcă, și mai gras și țepăn, cu tot chinul babei ce-l dusese ca să-l slăbească.

Ii dădu moare, îi puse băgău în zeamă, îi descânta cu lingurile, îi aduse molitve dela al patrulea sat, unde se zvonise că preotul e făcător de minuni. Cârpi prin toate buzunarele tămâie cu petece de zdrențe vrăjite de cele mai vestite babe în arta descântecelor. Nimic nu ajută. Simion, întorcându-se ră-mase ca trăsmit când îi ieși în cale feciorul, la față ca un trandafir.

Nimic nu-i de făcut cu băiatul acesta nemernic, — zise Simion.

— Dar bine, ce se mă fac eu? Am postit, n'am durmit, și totuși... -- cerca bietul fecior să-și mângăie părinții disperați.

Deși, în realitate dânsul bău cât șapte și mănca cât zece. Viitoarea consoață, căreia i se ivi în boabe și i se prevesti din alte descânțețe, un mare trai în persepectiva îndepărtată a anilor, cu nepoți și droiaie de nepoate, nici în ruptul capului nu voia să-și vadă alesu inimei sale amețit de foame și schilodit de case, poșovăindu-și pașii.

În ascuns îi dădea bietului om turte, croafne și mirodenii ce ieșeau din mâna fetei, care știa să învârtească fusul și acul cu aceiași iscusință ca și lingura prin oale și tigăanii, una mai burtănoasă decât alta. Și sârmanul proscris la militarie primea bucuros darul și mânca, mânca, de era mai mare dragul fetei uitându-se la el.

Ziua faimoasă a plecării sosi.

Dis de dimineață, junii satului se adunară înaintea bisericii. Zic junii satului, de fapt erau cadavre ambulante, cum ar trebui să-i numesc pe mare, în limba rafinată a celor din Capitală. Oase și piele! Trebuiau să fie ridicați pe umăr ca pe sacii de grâu și tăvăliți unul lângă altul, întinși pe spate, în trăsura lungă de cucuruz, atât de înfometați și nenorociți se prezentaseră la chemarea împăratului, la armată.

Adam Livait pășea singur liniștit și tihnit parcă ar pleca la oraș după treburi ca altă dată și nu la oaste, poate, pe zeci de ani, între străini, în lumea mare și păcătoasă de unde nu mai este reîntoarcere. Indura toate privirile batjocoritoare ale sătenilor, râsetele copiilor ce se adunaseră cu droaia ca să petreacă feciorii până la marginea satului.

Femeile își opriseră văicărările, gurile se desfăcură spre răs, când îl zăriră pe Adam zdupeș, lat în spate, rumen ca macul în fața-i bucălaie de grăsime, viață și trai bun.

Era urmat numai de Simion, tatăl. Mamă-sa rămase acasă de rușinea lumei, care se prezenta cu adevărați soldați cum se cuvine pentru o familie cinstită într'un sat vestit.

Adam nici nu clipea din ochi. Aceștia nici nu s'ar fi văzut, căci la asemenea ocazii se înfundau în cap, lăsând o mică și strâmtă portiță numai pentru dânsul și nu pentru alții.

Simion Livait grav și îngândurat își trase la o parte odrasla dându-i ultimele lecții de ținută între străini:

— Adame, văd că maică-ta n'a putut să te facă om. Așa ți-e firea n'ai ce face! Norocul tău așa ți-a fost scris de ursitoare. Cine știe, nu va fi mai bine? Ascultă odată sfatul meu, zise grav, apăsând fiecare silabă, dându-i greutatea solemnității de astăzi.

— Cari sunt acelea? întreabă fiul blând.

— Mai înainte de toate să nu te faci cel mai cuminte. Să-ți închizi sufletul cum închid eu cletul dinaintea nasului oaspeților nepoftiți. Fi mai ascultător decât trebuie, nu cârti, nu te sfătoșii ca toți copiii din sat cari iau razna în orașe și se cred că știu totul. Nimeni nu știe totul. Nu se știe nimic în lume și țară. Auzit-ai? — se răsti tatăl la fiu, imprimându-i în forma aceasta definitiv sfaturile de comportare.

*

Soldatul Adam fu primit în ziua întâi cu mare bucurie. Nu

s'a mai dat de mult ca să se prezinte în halul acesta de sănătate și putere un om dela țară. Decepția urmă în ziua următoare.

Când îl întrebară dacă știe carte, răspunsul fu prompt: „Nu știu“. Când îi dădea poruncă să-și ridice piciorul stând și mâna dreaptă, ca prin minune, nu află în grabă mână dreaptă, decât întorcându-se spre răsăritul soarelui, aruncând mătânii de cruce cu mâna dreaptă și cu cele trei degete strânse unul de altul. Uitase numele comitatului, al țării și apoi, ceea ce iese din comun, numele împăratului.

La o asemenea neștiință se cutremură, dela caporal până la general, toată cazarma. Îi scoaseră la raport. Îi porunciră să numere până la douăzeci. Uitase, din greșală, tocmai numărul de paisprezece.

Îi puseră cu picioarele întinse ca pe ață, ca să pășească la ordine: stâng, drept. Nu era chip. Așa, după ce locotenentul îi legă la un genunchi paie și la celălalt fân, își clinti genunchii, dar în nici într'un chip nu picioarele. Soldatul avea dreptate. Fânul și paiele erau legate de genunchi și nu de picioare. Și atunci?...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Copil ascultător. Urma sfatul tatălui său cu sfințenie. Indură palme. Zece zile de carceră până ce nu i se umflară picioarele. Suferi douăzeci și patru de bâte, câte ceasuri sunt într'o nenorocită de zi, fără să clipească.

Nimic nu-l clinti — din loc. Nici râsetele camarazilor, cari după un tratament mai blânzișor și omenos, își reveniră repede în formă. Soldații nu glumă, unul mai țanțos, decât altul. Iar cei mai vechi aveau și decorații și cunoșteau cazarma și domneama ca la ei acasă.

Toți își făceau un titlu de glorie ca să iscodească snoave și păcăleli pe socoteala bietului Adam, istorisind câte o întâmplare mai marilor îmbrăcați în țoale sclipitoare și cu gulere de stele aurite, despre multele și măruntele treburi pe cari le execută camaradul lor cu precizitate de orologiu, de-a 'ndoaselea.

*

Intr'o zi de vară, când soarele vărsa văpăi de lumină deasupra pustietății Banatului de pe Timiș, compania era în plin marș spre Arad. Mergeau soldații la poruncă, pășind, când cu stângul când cu dreptul, când „zuric“, când „forverz“. Pe fețele lor se vedea disciplina, nici o brazdă în jurul nasului, nici

o încrețitură pe frunte nu mai amintea de suferințele și gândurile de acasă pentru ce, și cine fomaseră săptămâni, alții chiar luni de zile.

După companie se târau ca stafiile renitenții, cum îi plăcea căpitanului ca să numească pe Adam și încă câțiva camarazi de aceeași conduită de nepricepere și ignoranță ce numai la valehimea întunecată din fundul Carpaților se putea găsi. Zic se târau după companie umbrele sinistre, între dânșii Adam a lui Simion Livait, ducându-și în spate traista de piele grea cu perii, cămăși, gloanțe și alte utensile militarești. Primenea „borneul“ când pe un umăr, când pe altul. Baioneta se bălbănea după voia ei, când pe un șold, când pe spate, când trecea drumul de vis-à-vis cu vârful întors în sus ca o țeapă.

Era cald, își dete chipiul cu pajura împăratului la o parte pe un ochi, așa, cum făcea și cu pălăria în sat, ori decâte ori se prezenta alesei inimei sale, Ana. Se grăbea, căci compania se așezase la marginea drumului, în repaus, tocmai înaintea unui pod.

Poziția geografică a podului nu o pot fixa. Probabil că a fost pe undeva pe la Vinga, și nici decum nu la Timiș, ori cum ar vrea cineva dintre bănățeni s'o așeze, atribuindu-și meritul și gloria din această mare întâmplare.

Tocmai, când, în fine, își făcu și Adam apariția, locotenentul scoase sabia și comandă „auf“, înainte, în rînd. Săriră feciorii dintr'o dată și, cât ai bate din palmă, erau gata de marș. Adam stătea înaintea lor voind să-i ocolească ca să-și ia poziția de drept în coadă, când, iată, deodată, se cutremurară toți cu privirile, țintă, înainte, înspre capătul celalt al podului.

Ofițerul rămase ca trăznit cu sabia sclipitoare în aer, întârziind să dea comanda de „marș“, învârtindu-o, clătinându-o, ca apoi s'o vâre în teacă.

— Ce să fie? se întrebară cu toții.

— Întrebară și ofițerul cu sabia: Ce să fie?

La capătul podului celalt se vedea o mogândeață de fiară. Această vedenie purta coarne, drept semet, în sus, sfidând lume și oameni.

— Ce să fie? se întrebară cu toții.

Adam al nostru fiind înaintea companiei, crezând că ofițerul i s'a adresat și lui, ca un bun și ascultător soldat ce era, răspunse categoric, fără nici un pic de îndoială:

— E bic!

— Au! Bicul mare răspunseră cu toții în cor.

Ofițerul, ca un adevărat comandant, neavând instrucții de acasă, își luă libertatea de acțiune pentru asemenea împrejurări și întâmplări neprevăzute. Comandă, de data aceasta pe limba poporului „Zuric, subt pod“.

Era și natural. Cum era să se întindă lupta tocmai la mijlocul podului? Dar nici nu mai era timp de pierdut ca să ia poziția de atac prescrisă, căci bicul, ca un taur adevărat, se apropia, cu capul în sus, fâlfăindu-și coarnele a triumf, sigur de biruință.

Cât te-ai șterge la ochi, vitejii fură subt pod. În graba și înghesuiala mare, Adam nu mai avu loc sub pod ci, rezemându-se de stâlpul lui, aștepta cu liniște sufletească întâmplarea ce nu întârzie ca să se prezinte.

— Psss, psss, liniște! — ordonă ofițerul șoptind, — se apropie fiara!

Taurul, văzând că oamenii cari îi atraseră atenția încă din depărtare, s'au pitit prin șanțuri cu hainele și obiectele lor scli-pitoare, traversă în pași domoli, demn, cum se cuvine unei vaci care își cară bunățiile familiei de acasă, în satul vecin, podul.

— Zuric, că vacă a fost! — strigă comandantul companiei, executând de minune un exercițiu de virtute militară neprevăzută în carte.

— Bine mă, Adame. Cum dăduși raportul de recunoaștere? — se răsti locotenentul roșu la față de rușine, turbat de mânie.

— Apoi, de, Domnule ofițer, pe la noi vacile n'au țâțe așa mari ca pe aici cele nemțești, fu răspunsul calm al soldatului.

Locotenentului i se păru că fața lui Adam Livait fuse străbătută de o umbră fulgerătoare de zâmbet pe marginea buzelor. Ne mai putându-și stăpâni furia, răcni:

— Zece zile la arest și atâtea bâte zilnic câte zile sunt într'o săptămână!

*

Simion Livait, văzând că odrasla tot mai întârzie la cătănie, scormoni și el o apucătură mai omenească și convingătoare.

Plecă cu trăsura lungă la oraș. Târî în curtea unui mare domn, cu multe stele, doi grășuni, unul pentru anul nou, celalt bun de tăiat. La domnul cu stele mai puține, știindu-l cu multă petrecanie în oraș, îi tăvăli un vas de rachiu d'a profriptă și altul

de vin. Locotenentului îi vârî între degete o epistoală și o căprioară într'o ladă grecească așezată între brazi, după cum se cuvine.

Adam soldatul ieși la raport. Somitățile regimentului, vizitându-l din nou și cu mare băgare de seamă, îl declarară cu unanimitate: „neapt pentru orice serviciu“.

— Bine că ne scăpăm de un asemenea element, — spuse colonelul, aprobat din capete de întreaga asistență cu mare responsabilitate pentru paza disciplinei și adevăratului spirit militar ce se respectă totdeauna.

*

Simion Livait, zărindu-și feciorul, trecând cu pași mășurați și liniștiți poarta cazarmei cu table una mai sclipitoare decât alta, spânzurate pe pereți, în dreapta și în stânga, se repezi la el și fără vorbă, îl strânse în brațe. Doar atât mai putu șopti, căci îl podidiră lacrămile, iar vocea-i rămase agățată pe gât:

— Mândria tatii! Hai acasă!

ION ȚICU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trag morții clopotele

Hei, cine i-a prădat seninului grădina
și umblă ca o fiară 'n lanurile pline,
de i-a pălit în văz ca frunzele lumina
haiducului ascuns de nu știu când în mine?

Pe unde visul dac a mers întâiul,
păscându-și oile nădejdlor cu doina,
strigoitul grof și-a pus din nou călcâiul,
să frângă aripile vrecilor și oina.

Fug liniștile mele, căprioarele
și le petrece în păduri uimirea,
Rămân să le aștept cu soarele

și să le chieie în mine amintirea.

S'a nărui în ziuă vulturul de aur
și zării i-a pătat cu sângele năframa,
Dar feji de țărăni încă dorm pe laur,
Mai strigă-i vântule ce pui în crengi arama.

Luceafăr verde, dă îndemn de fier
cuvântului, să umble ca un sfânt,
pe cai de chin, în șubă vânătă de cer,
ca să împartă azima ce o frământ.

Scurmăm cu inima în brazda amintirii,
să ne 'ncălzim tristețile cu foc din moaște
și-i sărutăm cenușa mântuirii,
Dar care stea ne mai cunoaște?

I-au înflorit ursitei maci de neodihniță
cu zările rănite 'n geană.
Vreau cântec tare, să-i aducă tihnă
și-l caut în lăuta năzdrăvană.

**Aprind în noi nădejdlle lumini,
să nu ne ciugule trecutul vre-un erete
și sorb avântul ce mustește 'n rădăcini,
cu toate curcubecele de sete.**

**De ce nu pot cu visele să doarmă
stihile de frați culcate în zăvoi?
Fac vânturile negre larmă
și sângele le cheamă înapoi.**

**Se 'ntoarce duhul Iancului în trișcă,
trag morții clopotele în baladă.
Nici frunzele tăcerii nu mai mișcă
și fiecare gând se face spadă.**

PETRE BORTOȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ține, Doamne, șetrele...

— Schiță de moravuri bănățene —

I.

În marginea dinspre Soare-apune a Vălenilor, sub o răpă de deal nisipos, plină de tufișuri dese de băgrini și de măcieși în cari primăvara cântă paserile de o frumusețe rară, e așezată o căsuță scundă, sărăcăcioasă, cu acoperiș de trestie, cu pereții strâmbi, cu ferestrele mici cât pumnul și cu ușa zdrențuită de vreme.

În curtea casei acesteia, o șură adăpost pentru doi juncani și o poiată, — cvartirul unui purcel, — amândouă făcute din nuele și acoperite cu pae. Este gospodăria lui Mitru Vucan, toată avuția sa pe lumea aceasta.

În lăuntrul casei, în odaia cu pereții vineți, plini de sărăcie și cu tavanul jos, de ajungi cu capul în grinzile-i înegrite de vechimea anilor ce au trecut peste ele, Mitru, stăpânul ei, întors în seara aceasta flămând, prăfuit și frânt de oboseala muncii de peste zi, stă trântit într'o mână pe marginea patului coperit cu o scoarță de poneavă toată petecită, gândindu-se la viața lui amărâtă, plină de lipsuri și necazuri, frământându-se cu gândul cum s'o mai dreagă cu afurisita de sărăcie, care se ține morțiș de el de când s'a născut și până astăzi, în tocmai ca scaiul de oae. Eva, nevastă-sa, în vatră, la foc, răscolește cu o lingură de lemn fasolea dintr'o oală mare de lut, gustându-i din când în când bobul, iar Anița, singurul lor odor de față mare, așezată pe scândura războiului cu sulul gol, îi visează viitorul.

Dela o vreme, în această liniște apăsătoare, Mitru cu o voce lenevoasă întreabă:

— Muere, mai ai mult cu fasolea aceia, că foame nebună a început să facă revoluție în burta mea?

— E gata, — răspunde nevasta, dar n'am strop de unsoare s'o prăjesc, că Iancu Durăin pentru ziua de coasă, ce i-ai făcut, nu mi-a dat untura.

— Atunci o svântăm neprăjită, — poruncește Mitru ridicându-se de pe pat, amețit de foame și oboseală.

Fără multă vrobă se așezară cu toții la masă. Apucă fiecare cu mâna stângă câte o bucată mare de mămăligă, iar cu cea dreaptă lingura, și încep a sorbi câte-și trei pe nerăsuflăte fasolea din blid. Când au fost pela jumătate, Eva zice către Mitru:

— Bărbate, ști ce m'am gândit: mâine e târg mare la Căcoveni și cum ruga e pe aproape, mă duc să-i cumpăr un rând de haine noi lu Anița noastră, fiindcă am de gând atunci s'o prind în joc

— Ba la dracu muere! se răstește Mitru cu mânie. O vrei să le faci de petrecanie și bănișorilor luați pe văcuța noastră Joiana. Am chinuit vre-o câțiva ani de zile cu dânsa până ce am crescut-o și acum s'o dai jidanului pe niște zdrențe.

— Așa!... Pe zdrențe... Nu ți-e rușine obrazului... Atâta odor avem și crezi că eu mi-s proastă s'o las de rușinea satului, să se gătească și la rugă tot cu haine de cele vechi, ca s'o rădă bogătanele, par'că ele-s mai frumoase. Tu întotdeauna așa ai fost și orice haină tot cu sfadă mare i-am făcut dar dacă n'ai fost vrednic de muere și de copii, atunci să nu te fi însurat. Și vrei tu, o nu vrei, eu am să-i cumpăr măcar să știu că mănânc tot neprăjit și nesărat.

Eva e o femeie rea de gură, întocmai ca o cățea și cine intră odată în fabrica ei, cu greu mai poate scăpa. Mitru știind aceasta, supărat aruncă lingura pe masă cât coala din mâna-i osoasă și neagră de lucru, rămânând pe jumătate nemâncat. Se ridică de pe scaun și dădu să iasă pe ușă afară, dar muerea îl prinse de mâneca cămășii și-l trase imediat, răcnind către el ca o griptoroaică:

— Afurisitul!... Unde pleci? Stai și-ți ține casa! Las că mai bine plec eu decât tu, — și plângând cu sughițuri, mâniașă c'o falcă'n cer și cu una pe pământ, eși cu Anița pe ușă afară ca un val spumos din alvia sa, zvânlind din gură pentru Mitru cuvinte de ocară de parc'ă voește să-și asvârle inima odată cu ele.

Rău cu răul, dar și mai rău fără de el, zice o vorbă bătrânească. Mitru rămas singur în odaie, se trânteste ca un butuc în pat, cercând să adoarmă, dar somnul nici vorbă să se prindă de el, ci se svârcolește amărât în toate părțile întocmai

ca peștele pe uscat. Gânduri negre îl chinuesc grozav, casa îi pare pustie și așternutul patului ghiață fără de Eva, când într'un târziu, după un răstimp oarecare de sbucium sufletesc, un sgomot încet și pași ușori îi pare c'aude prin curte. Se ridică din pat, deschide ușa și în pragul tinzii, vede în întunec pe Eva împreună cu Anița stând jos ca două mogâldețe și plângând cu capul între palme de par'că cine știe ce mare nenorocire a dat peste ele. Recunoscându-le, le grăește rugător și cu blândețe:

— Evo! Haideți în casă nu fiți proaste! Nu mai plângeți înzadar Iacă facem cum ai zis tu și de nu ți-or ajunge banii de pe Joiana, atunci măcar vindem și purcelul!

— Imi 'ajung, îmi ajung! — grăbi Eva a-i răspunde —. că mai am și eu vre-o câțiva lei adunați pe ouă și vre- două-trei perechi de pui de vânzare.

Intră apoi cu toții în casă voioși, liniștiți, mulțumiți și împăcați, punând la cale până târziu noaptea când au adormit, fel de fel de planuri pentru viitorul și fericirea Aniței lor.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ziua următoare, dis de dimineață, prin mijlocul drumului mare dintre Văleni și târgușorul Cacoveni, desculță, în cămașă și cu un coș în cap plin cu pui de găină, Eva, nevasta lui Mitru Vucan din Văleni, pășește grăbită, plină de praf și sudori, printre șirele de trăsuri încărcate cu de toate, pentru târg, pipăindu-și cu mâna dreaptă din când în când sânul să vadă de-i mai stau bănișorii de pe Joiana ori ba.

În târgul Cacoveni abia te mai poți mișca în vre-o parte. Lume multă mișună în toate părțile, întocmai ca într'un furnicar, iar zarva mare de voci omenești, de mugetul vitelor și unutul trăsurilor, te asurzesc și-ți pare o frământare ca'n iad. Ajunsă în acest viermăt de norod, femeea își face cu greu drum printre mulțime, până la piața paserilor de casă, târguește puii și apoi pornește cercetătoare prin târg să vadă la care șatră găsește mai din belșug, aceea ce dânsa dorește după pofta inimii. Rătăcind astfel printre mulțime, se trezește în fața șetrei lui Leiba Goldstein dela Orăvicieni, una dintre cele mai mari și asortate șetre din întreg târgul. Jupânul văzând-o cum îi privește ca înmărmurită și cu ochii înholbați pânzeturile peștrițe din rafturi, o întreabă linguștor.

— Noa! Nefasta ce poftesti?

— Domnule, o ai matasa d'a crudă? raspunde întrebător femeea.

La auzul acestor cuvinte Leiba își duce mâna dreaptă la față și apasă gânditor cu degetul arătător pe vârful nasului, de parcă voeste să-l mai coroeze de cum e, gândindu-se poate și el: „ce fi și cum fi și asta nou matasa“. Se uită lung cu șmecherie la femeie, apoi cu un surâs șiret pe buze și cu o voce dulceagă o întreabă din nou:

— Di care fre, cros o subțire și ce farpa?

— Albă și subțire. Ști cât de faină să fie, îi răspunde femeea.

— No ia! Chiar numa di asta matasa faine iu are acum.

— Apoi ia-m' ad-o s'o văd, îi izice nevasta și jidanul grăbit de îndată aduce un sul de pânză numai bună de făcut obrăzare la stupină de groasă ce-i, zicându-i:

— No! O nu iaste chiar di asta cum fre dumita?

Femeea o mai caută puțin și-i răspunde:

— Ba chiar de aceea. Și cum e de scump metru'?

— Chit metăru / fre să ia dumita? Library Cluj

— Vre... vre...-o patru.

— Pinie... Aste matasa este tare fain și nu di mult zo adus iu pre el dintr'un altu țara. Pintru dumita las mai lezne, numa 250 lai metăr.

Femeea după ce se mai răsghândește puțin, socotește prin sân, scoate o cârpă înodată, o desface și numără să vază câți bani are, apoi iarăși întreabă:

— Cât face pe patru metri?

— Ta câți panii ai dumita?

— Am 1500 lei de pe Joiana văcuța noastră, 100 strâși de pe ouă și 100 de pe pui.

— Di tăt 1700 lai... Ai distul și înche îți mai ramun. Tot matasa fașe numa 1000 lai. Să tae iu?

— Tae!... poruncește femeea cu o jumătate de gură și foarfecele jidanului începură a țacăni îndată, întocmai ca într'o pânză de paiajen.

Dup'aceea împachetând-o jupânul o mai întreabă:

— Pintru șine ia dumnita asta matasa așa frumos și fain?

— Pentru o fată mare, a mea domnule.

— Ai vei! Atunși să porce sanatos. Haina să se rupe și fata să traiasca ca să fașeți un altu nou. Asculta, mai are iu papucile di lac, ștrimfili și manuși di matasa, tăt așa di fain și tăt farpa aste, iu vege che la voi iste panii tistui, di șe nu ia și di asta să fașe la fata tăt nou, cum n'are să fie la nime un altu.

— Nu știu, domnule, că eu ași lua, dar n'am bani înde-ajuns și or fi scumpi.

— Tracu! . . . Nu scump. 500 lai pereche di papucile, 100 lai ștrimfili și 100 manușili, chiar chit mai rămas la dumita.

— Adu-i, dee! — îi zice molatec femeea —, să-i iau și de aăștea lu Anița mea, barem s'o fac odată toată nouă, din creștet până în tălpi.

Leiba zorit de îndată o servește cu generozitate, iar femeea îi întinde cu mâna tremurândă 1700 lei, bani adunați de dânsa și bărbatul ei, cu multă trudă și necaz.

III.

In sfârșit, a sosit și Sântă-Măria mică „nigiăia“ în Văleni, așteptată cu ardoare un an de zile.

După ce cu săptămâni înainte, sătenii s'au întrecut care de care, în pregătiri pentru această zi de praznic mare, bărbații să le fie casele frumos văruite și curțile curate, iar femeile cu pregătirea hainelor noi anume pentru rugă și cu orânduirea odăilor pentru primirea oaspeților veniți de prin satele vecine. Astăzi respiră ușurați că și-au isprăvit treburile pe deplin. Munca, grijile și necazurile greului vieții le-au uitat într'atât că nu vezi nicăiri figuri desnădăjduite, ori fețe îngrijorate pentru ziua de mâine.

Încă din revărsatul zorilor, când „pivă“ cu detunătura ei puternică vestea ziua rugei până departe peste șapte sate, iar ciopotul cel mare din turnul bisericii, chema creștinii la rugăciunea de dimineață, ca un roi de albine, oamenii foesc pe uliți în toate părțile, plini de veselie.

Acum, în dup'ameaza acestei zile senine de toamnă, cu un cer impestrițat ici colea de nourași albi ca zăpada ce se fugăresc zburdalnici unii pe alții și cu un soarte plin de tristeță în priviri — tineri și bătrâni, fete și flăcăi, îmbrăcați în haine de sărbătoare, trec grăbiți în grupuri spre curtea bisericii, la horă.

In curtea bisericii, împrejmuită frumos de jur împrejur cu meri, peri și tei cu frunza deasă, prin a căror frunziș nici razele soarelui dogoritor de Iulie nu străbat, la mijloc sub poalele unui măr rotat, muzica satului cântă cu foc, iar tineretul, gătit ca în povești în mătăsuri și fireturi cumpărate pe bani grei, plutește lin în valurile horei întinse roată ca o cunună de flori împetrișate pe pajiștea verde a curții bisericii, desprinzându-se din când în când dintre rândurile lor câte o strigătură a vreunui flăcău mai îndrăzneț:

Dragu-mi-i cu cine joc,
Că miroase a busuioc;
Dragu-mi-i cu cine sâr
Că miroase-a călăpăr.

Incolo la doi pași dela muzică, șade inteligența satului: preotul, învățătorul, notarul, primarul și alți intelectuali, împreună cu doamnele lor, spunând în gura mare că așa rugă frumoasă n'ai să mai afli de-i umbra ori cât prin lume și că:

„Sub lumina ha șierească
Pră largu pământului
In bătaia vântului
Firie dulșie omenească,
Graiu blând și cumpătat
Ca în dulșile Bănat!
Nu mai cred să se găsească!“

Pela margine, pe sub umbrarul dimprejur, cei bătrâni stau și potrivec perechile tineretului prins în horă, mai vorbind de munca câmpului, de bucate și de vreme, în timp ce de către ușa intrării un grup de cheflii stau roată împrejurul unei mese pline de sticle cu vin, bere și rachiu, bând zdravăn și cântând amețiți de beatură cu un glas răgușit:

Vinu-i bun, răchia-i dulce,
De lângă sticlă nu m'ăși mai duce,
Ci ași tot bea și-ași cânta,
De lângă ea n'ăși mai pleca...

Mai deparat, în cealaltă margine a horei, într'un grup de femei veștejite, Eva lui Mitru Vucan șade și se uită cu ochii plini de bucurie la Anița ei prinsă acum pentru prima oară în horă, cum joacă cu câte un flăcău voinic și mândru ca un

bujor, gătită ca o cucoană de neam mare cu hainele cele noi cumpărate de pe văcuța lor Joiana, lăudându-se către toate femeile depe lângă ea, că o a doua fată ca a ei, așa frumoasă, harnică și de omenie, nu se găsește pe aproape.

Intr'o altă parte, răzlețit de lume, îmbrăcat curat dar sărăcăcios, șade singur cu sufletul amărât, Mitru Vucan plecat de acasă necăjit și nemâncat, din cauza gurei rele a nevastei sale care-l certase strașnic, pentru că n'a făcut rost de banii trebuincioși Aniței la horă, să joace „înainte“.

Privind blând mulțimea cum se distrează plină de sănătate și voe bună, în ciuda greutăților vieții, își zice în sine oftând:

— Rău-i când ești sărac! Să fi oricât de sărăcuțos, de cinstit și de omenie, nimeni nu ține seamă de tine, nimeni nu te respectă, ci toți te disprețuesc și te batjocoresc. Iar ca să ai ce mânca, trebuie să muncești crunt pentru o bucată de pâine, însă și mai rău e când ai pe cap o femeie netrebnică, care îți risipește pe nimicuri tot biet mult-puținul agonisit cu amar și sudori.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PETRU PETRICA

La mormântul scriitoarei Mia Cerna

de: AUREL COSMA

Am fost deunăzi la mormântul proaspăt al scriitoarei bănățene Mia Cerna. Pe aleia umbrită a cimitirului istoric din Lugoj, străjuită de șirul impresionant al crucilor de marmoră cari evocă atâtea figuri mărețe din acest colț de țară cu vechi tradiții românești, pașii mei mă purtau pios spre acel loc de odihnă veșnică, plin de verdeață și de flori, în care își doarme somnul lin trupul chinuit de o vieață sbuciumată al marei noastre făuritoare de versuri și de povești. Adieri de vânturi ușoare storceau din petalele multicolore, ce împodobeau așternutul pământesc, un parfum de grădină divină. Parcă era mireasma naturii pe care o poetiza atât de fermecător în minunatele ei povestiri. Mia Cerna a iubit natura mai mult decât orice și în această iubire și-a aflat rostul vremelnicului ei popas printre oameni. Vieața pentru ea n'avea altă semnificație decât a pătrunde și a înțelege cu cvlavie poetică dărniciile creațiilor dumnezeiești. Deaceea prefera să respire aerul pădurilor și să asculte muzicalitatea ritmică a râurilor de munte, decât să se lase capturată de preocupările câteodată atât de mărunte ale oamenilor. Poate așa i-a fost destinul ca să îndure nedreptăți și să trăiască o vieață cu totul alta decât a visat-o firea ei artistică sau a dorit-o sufletul ei generos și bun. Inima ei, bogată în sentimente, n'a putut găsi răsunet și leagăn de vibrație decât în acea adorațiune pentru frumusețile naturii, din care și-a tras toată vraja imaginației și izvorul îmbelșugat al viziunilor poetice. Ii plăcea să stea ore întregi în fața florilor și să le contempleze. Numeroase manuscrise inedite mărturisesc cât de mult a iubit Mia Cerna trandafirii și crinii, pe cari i-a divinizat simbolic în cuvinte de o profundă sensibilitate. Prea era atașată de vieața și podoabele naturii, căci în clipa fatală a deslegării, sufletul ei a fost cuprins de îmbrățișarea gingașă a florilor și de sărutul matinal al soarelui. Și-a dat duhul în dimineața zilei de 3 Iulie 1940, când zările dimineții de vară aprindeau pe orizontul țării românești luminile doliului național pentru pierderea Basarabiei. Sufletul ei s'a innălțat pe drum de lumină și de flori până în grădina divină a eternității. Paradisul și-a deschis porțile în fața ei, fiindcă Mia Cerna idealizând natura, a reușit să dăruiască oamenilor o minunată parte din imaginea ratului ceresc. Adesea îmi spunea melancolic și cu privirea pierdută în adâncimea gândurilor ce o frământau: „Iubesc mai mult un arbore, un pârâu, decât un om; mai mult o stea, o floare, decât o femeie, iar ultimul și cel mai mare regret al meu pe lume va fi, când voiu închide pe veci ochii, că voiu fi pierdut divinul azur al

cerului". Mia Cerna a plecat în lumea eternă a liniștei și a odihnei după o viață atât de sbuciumată și atât de chinută sufletește. Fericirea și bucuria, de cari nu avusese parte pe pământ, poate îi vor lumina drumul vecinicii. Albastrul dumnezeesc al cerului însă nu l-a pierdut, fiindcă lumea dreptății sfinte și-a deschis acum calea azură înaintea sufletului ei ca să o ridice pe culmile acelor fericiri și bucurii din cari oamenii n'au vrut să o împărtășească.

Mia Cerna a fost cea mai viguroasă și fecundă poetă din bătrâna pleiadă de scriitori bănățeni. Talentul ei plin de energie creatoare a dat la iveală numeroase versuri și povești de o emoționantă imaginație și de o splendidă structură literară. Cu volumele de poezii ce le-a publicat, dar mai ales cu acelea ce n'au putut încă vedea lumina tiparului, Mia Cerna și-a cucerit un loc de mărire alături de Maria Cunțan, în epoca de strălucire a scrisurii românești din Transilvania. A colaborat la „Luceafărul” lui Octavian Goga și a dus în paginile acestei reviste toată vraja satului bănățean pe care a cântat-o cu atâta muzicalitate poetică în neperitoarele ei strofe. A mai publicat poezii în revista „Consinzeana” dela Orăștie și în ziarul „Drapelul” dela Lugoj, unde a fost și redactoare într'un timp „Naufragiul căsătoriei și moartea tatălui”, — după cum spunea, — i-a croit o altă viață, trebuia să înceapă lupta pentru existența ei și a fetiței Angelina Popovici. Puțini i-au cunoscut tainele frământărilor ei cotidiene, fiindcă Mia Cerna prefera să-și trăiască tragedia vieții în intimitatea sufletului, nepătruns și neînțeles de nimeni. Născută la 18 Ianuarie 1883 în satul Labașinț din sudul Lipovei, unde tatăl ei, bunul român Florescu, era notar comunal, de mică a crescut într'un spirit naționalist și a fost învățată să îndure toate capriciile destinului. Trecând tatăl ei la notariatul comunei Coștei de lângă Lugoj, unde a dirijat corul de plugari, Mia Cerna și-a trăit copilăria „în parfumul violetelor, smirna salcâmiilor și văjăitul apelor din parcul canalului Bega”. Tot în comuna Coștei a urmat și clasele primare. Prima lovitură a sorții a primit-o când era de șase ani. Atunci i-a murit mama, chiar în ziua Sfinților Mucenici. A fost cea mai zguduitoare durere a copilăriei, care i-a lăsat pentru întreg restul vieții o tristețe nestinsă în suflet. După moartea mamei, s'a mutat eu tatăl ei în comuna Dubești, unde firea ei visătoare a găsit o regiune romantică, cu dealuri, izvoare și păduri. Studiile secundare le-a făcut apoi la Arad și la Sibiu. „Visul meu era, — mărturisea Mia Cerna în datele ei autobiografice, — să mă fac profesoară de limba și literatura română, crezând că așa îmi slujesc mai bine neamul, în era apăsătoare unghurească, dar din cauza sărăciei și a boalei tatălui meu, fui nevoită să mă căsătoresc de foarte tânără și frumosul plan se năru”. . . . Vitregia destinului i-a pregătit o altă lovitură. Și-a legat viața de un om, care n'a înțeles-o. Nenorocirea matrimonială i-a distrus atâtea setimente și i-au deschis larg drumul calvarului sufletese.

Cu multă duiosie i-am recitat acum una dintre scrisorile ei în care îmi destăinuia debutul și originea pseudonimului, căci adevăratul ei nume era Maria Florescu: „Primele poezii lirice le-am scris pe malul Cernei, la Băile Herculane, ca adolescentă îndrăgostită. . . . Tu ești ca Cerna, îmi zicea o prietenă, confidentă a sbuciumului meu, când s'globea, când tristă,

ca apele ei adânci pe alocurea. Și ia!ă că pseodonimul meu fu gata“. Primele versuri erau oglindirea sentimentalismului ei inspirat de o iubire ideală, care nu putea ajunge la desăvârșirea fericirii, din cauza nevoilor cari i-au impus o căsătorie nenorocită. După unire, coardele ei a străbătut alte drumuri de făurire, abordând genul povestirii, pe care ea l-a introdus cu mai multă amploare în ritmul de evoluție al literaturii noastre din Banat. La „Luceafărul“ condus de mine și la „Astra Bănățeană“, Mia Cerna a fost o colaboratoare neobosită, îmbogățind paginile revistei și seria cărților editate, cu prețioase caiete și volume de povești. Stilul curgător și captivant, precum și sonoritatea cuvintelor orânduite cu atâta măiestrie pe portativul versificărilor sau al viziunilor poetice, au avut darul să dea o exteriorizare și mai armonioasă minunatelor ei creații. Mia Cerna a excelat ca scriitoare atât prin fond, cât și prin formă. În afară de volumele de versuri și de mulțimea de poezii publicate în diferitele reviste și ziare, Mia Cerna a dat tiparului în 1936 o poveste „Bătălia Impăratului Frunză Verde“ apărută în colecția de povești a „Bibliotecii Luceafărul“ fondată de mine. Apoi în 1938 „Astra Bănățeană“ i-a editat două volume de povești și anume: „Inel-Irinel și Domnița Iconița“ și „Galbănul Impăratului“. Ultimii ani ai vieții, Mia Cerna i-a consacrat povestirilor, realizând în acest domeniu de literatură opere de mare valoare, cari pot fi puse alături de prețioasele creații ale celor mai de seamă povestitori. Abia, când se vor putea aduna la un loc toate manuscrisele ei inedite cu cele publicate, și abia după o adâncă pătrundere a sensibilității poetice care vibrează din fiecare parte a scrisului ei, abia atunci se va putea înțelege cât de viguros a fost talentul ei și cât de imensă este moștenirea literară pe care ne-a lăsat-o. Dintre numeroasele manuscrise inedite, pe cari le pregătise pentru tipar, Mia Cerna a selecționat mai multe și le-a întocmit în următoarele cinci volume cari așteaptă un editor generos: 1) un volum cu patru nuvele lungi („In recunoaștere“, „Sora Violeta“, „Casa cu doi nuci“ și „Preoteasă Dolora“); 2) primul volum din „Clopoteii amintirilor“, lucrare proiectată în patru volume, reprezentând fiecare câte o generație (acest prim volum conține cinci nuvele: „Arome de fragi“, „Albu dela Chizdia“, „Canapeaua roșie“, „La tanti Titi“ și „La tata-moșu“); 3) un volum de „Miniaturi“ sau mici icoane din natură și din viața sufletească; 4) un volum de „Pastele“ și în sfârșit 5) un volum cu scrisori către femei, conferințe, cuvântări, etc

Când i-am solicitat datele biografice pentru o lucrare asupra literaturii bănățene Mia Cerna mi-a răspuns cu o mărturisire de melancolică sinceritate: „Când ajungi să îți se ceară o autobiografie, ești de regulă pe panta vieții, cobori încet dealul și un zâmbet trist îți strânge buzele: perspectiva de pe culmea cu soare și azur n’o mai ai decât în amintire, iar amintirile totdeauna sunt dureroase, căci dacă ai avut parte de fericire, regreti c’a trecut și dacă ți-a fost soarta vitregă, te înduioșezi c’ai trebuit să suferi atâta“...

Soarta ei a fost vitregă. Din duiosia amintirilor și-a găsit calea trecerii în lumea dreptilor. „Am fost săracă și umilită toată viața mea — spunea Mia Cerna pe patul agoniei. De cele mai multe ori mi-am mâncat pâinea fără unt și mi-am băut paharul de apă neamestecat cu vin, iar în anii critici am umblat în haine uzate, ghetete stâlcite și pălării demodate

pentru a cruşa pe cele bune. Dar oricare ar fi fost înfăţişarea mea cei mai iluſtri fii ai Banatului şi-au ridicat cu respect pălăria în faţa mea.

Dar ce folos că au stimat-o şi s'au închinat cu respect în faţa ei până şi omnipotenţii vieţii politice de atunci, căci nici unul nu s'a îndurat şi nu şi-a luat timp să o plaseze într'o funcţie potrivită firii ei poetice. Cu câtă amărăciune şi-a făcut ultima spovedanie în notele autobiografice pe cari mi le-a lăsat: „Consider ca cea mai mare insultă ce mi-a adus destinul că m'a aşezat să-mi fărîmîtez puterea de muncă şi de energie într'un domeniu cu totul străin de sufletul meu; am fost 20 de ani funcţionară la Serviciul zootehnic al judeţului Severin. Ador lăstunii, porumbeii; mie drag un căjeluş, o pisică nostimă, dar cabalinele, bovinele, ovinele şi porcinele, cu numărătoarele, statisticile, boalele şi buletinele lor m'au apăsă ca tot atâtea pietre de moară dealungul anilor... De câte ori am implorat cu noscuşii şi prietenii sus-puşii: faceţi-mă o directoare la un orfelinat, redacatoare la un ziar, un organ de control peste cinematografe, o inspectoare a portului naţional sau altceva. Glasul meu însă a răsunat în pustiu. Fi-reşte, nu eram bărbat, membru în partidul lor, care trebuia satisfăcut cu un post. O biată femeie-scriitoare necăjită, o frunză pe creasta valurilor, ce însemna? Se înneacă? Ei, ce să-i facem! Dar toate trec pe lume, a trecut şi calvarul meu, după ce am ajuns la vârful Golgotei. Răstignirea va urma de aci înainte: cu două mii de Lei pensie, cu bătrâneţea şi boalele ei. Deja destinul m'a încercat cu o hoală de şase luni în pat. Nimeni dintre confracţi nu mi-a făcut o vizită, nu mi-a adresat un şir, la spitalul unde mă aflu. Toată vindecarea rănilor, sufletesti din trecut aştept să mi-o aducă cele 20 de feluri de flori din grădiniţa mea”.

Ultima ei dorinţă s'a împlinit, Rănille sufleteşti ale Miei Cerna au, fost vindecate sub aşternutul floral al petalelor parfumate cari i-au împodobit sicriul.

AUREL COSMA

Seraficul Valeriu Cârdu

Dumnezeu a vruf, poate, ca în jertfa de sânge care a scăldat drumul spre învierea României legionare, Banatul să-şi de tribut, pe cei mai buni flăcăi.

Formidabila şi ireparabila pierdere pe care România a suferit-o prin uciderea lui Valeriu Cârdu în noaptea de iad a lui 22 Septembrie, se va resimţi peste veacuri.

În acest titan de gând şi simţire adânc românească, flacăra genului a izbucnit năvalnic. Verva selipitoare, tăioasă, a lui Valeriu Cârdu, a fost

pur și simplu uimitoare. Era un jongleur în strictul înțeles al cuvântului. Nimeni n'a putut să-l prindă vreodată cu vorba. I-au prins în schimb lutul ca să-l redea țărânei din care a fost plămădit. În ura lor de bestii demente și chioare, setoși de sânge, au prăvălit la pământ brazii cei mai frumoși, cei mai uriași, din pădurea cea fără de marginii a Legiunei...

Nu voi uita niciodată noaptea aceea de basm pe care am petrecut-o alături de marele meu prieten, Valeriu Cârdu. Niciodată nu pot crede în realitatea acelei nopți. A fost prea nepământeană, desprinsă cine știe din ce filă a celor o mie și una de nopți.

Plecasem din Oravița într-o dupămasă calduroasă și sufocantă a acelei vacanțe, a singurei și ultimei vacanțe pe care am petrecut-o aproape zi de zi alături de Valeriu Cârdu, departe de sgomotul citadin al orașului, departe de privirile și iscodirile impertinente ale agenților polițienești ce ne urmăreau la fiecare pas, ca să respirăm din plin, în mijlocul pădurii, să ne putem deschide liniștiți baerele inimei și să ne spovedim frățește.

Am urcat încet dealul Marilei. Și ne-am tot dus... Seara ne-a învăluit la Aurora Banatului, pe terasa restaurantului, printre tuberculoși. În fața noastră, printre vârfurile bazilor, răsărea luna. Era o lună mare și clară cum niciodată n'am mai văzut alta.

Am vorbit mult despre Legiune și despre Căpitan, despre Omul nou în concepția legionară a Căpitanului și despre literatura legionară. Pe urmă, am început să vorbim despre biruință. I-am spus atunci: „Valeriu, dacă datorită agresiunilor celor dela cârmă, ceasul acestei mult așteptate Învieri nu va veni, o ultimă și supremă protestare ză fie sinuciderea noastră în massă...”

Valeriu Cârdu s'a uitat adânc în ochii mei. Se transfigurase la față. Mi-a prins brațul drept și m'a strâns cu putere, m'a sărutat, apoi mi-a spus: „Nu! Niciodată n'o vom face. Ar fi într'adevăr un protest mare, uluitor, dar Iaș. Vom lupta și vom muri mai bine toți, până la unul. Așa vom cuceri istoria”.

Când spunea aceste cuvinte, Valeriu Cârdu nu mai era om. Se prăvălise în el dinamica divinității. Era o umbră serafică ce plutea între cer și pământ.

Și Valeriu Cârdu a luptat. A murit luptând. Într'o noapte. Într'o „călătorie fantomă”.

„CARTEA PĂMÂNTULUI” pe care o avea în gând, n'a mai ajuns s'o scrie cu peana, dar a scris-o cu însuși trupul său, acolo, într'o margine de șanț, la Vaslui.

AUREL D. BUGARIU

PAVEL P. BELU:

„FLORI DE PIATRĂ“

Editura „Astra Bănățeană“

Cu acest al doilea volum Pavel, P. Belu dovedește că a făcut un simțitor pas înainte pe greul drum al poeziei. Se poate chiar spune că acesta este adevăratul volum de afirmare al tânărului confrate. Insuși titlul arată că poezia adunată în aceste pagini, va *trebui să rămână*:

„Nu v'am scris pe scoarțe de copac,
Nici pe coli de nufăr nu v'am pus;
Ci în cleanț de piatră — peste veac
Să îmi rămâneți cu fruntea sus“.

(Flori de piatră, p. 5)

De aici vedem că destinul poeziei lui nu și-l vrea vremelnic, ci să înfrunte veacurile, săpate fiind „în cleanț de piatră“

„Las deci gândul meu cu voi ca să rămâe,
Pe când țărni grea dau trupul meu;
Fiți-mi scară, fiți-mi bulgări de tămâe,
Să mă 'nalț, prin voi, spre Dumnezeu“.

(p. 6)

Mai mult, încă, poetul nu dorește numai rezistarea peste veac, ci să-i fie poezia mijloc de înălțare către Dumnezeu. Rezultă din această constatare că P. P. Belu își consideră poezia purificatoare de suflet, apropiindu-l astfel mai mult de Dumnezeu.

În ciclul „Nimi și zăpezi“, găsim comori de gingășie și sensibilitate. Cum ar fi în versurile:

„Lumina în se stoarce, ea mierea dintr'un stup.
Să vii când ingenuche pădurea la amiaz, —

Că din arama zării o creangă am să rup
Și am să-ți scutur, gingaș, tot soarele'n obraz“.

(p. 9.)

Sau:

„Ce liniștit e astăzi cimitirul!
Pe lespezi florile se elatină sfoase.
Din marmoră, fotografiile privesc duioase,
Cum toamna-și scutură pe-o cruce trandafirul.

(p. 16.)

In poema „Regret“ e foarte bine prinsă firea poetului:

„Eu înțeleg c'ai vrea să fiu cu tine,
In colțul genei să sdrobese o lume;
Dar glasul ursitoarelor a fost ciudat cu mine,
Căci nu mi-au sorocit decât un cap și-un nume“.

(p. 14.)

Poetul nu se poate înzestra în anume distracții burgheze:
„Te duci la bal... Zâmbesc cu resemnare!...“ (p. 15). El —
poetul, pentru care viața nu-i decât „o treaptă de durere“ —
iubește alte lucruri, decât balurile:

„Eu port în portmoneu bănuși de lieurici,
Și-am podgorii de rime și cucută!“.

(p. 14.)

Am insistat atât asupra acestor poeme, pentru o cât mai
mare cunoaștere a poetului. Trecem acum mai departe.

Ciclul cel mai bun al volumului este intitulat: „Fluere de
lumină“. Aici Pavel P. Belu a adunat o serie de poezii în stil
popular, — adevărate bogății de folclor. E foarte interesant fe-
nomenul, că în timp ca în restul țării, poezii năzuiau spre o
poezie nouă influențată de Verlaine, Charles Baudelaire, Edgar
Allan Poe, aici în Banat, tinerii poeți căutau motive de inspi-
rație în folclor, în viața de la țară, natura românească. Așa
ne-au dăruit C. Miu-Lerca minunate poezii (amintesc: Joc), Gri-
gore Bugarin (volumul „La nana 'n vale). Așa a publicat Pavel
P. Belu: „Toaca, toca, nelele“... „Pasăre de pe izvor“, „Haidu-
cească“, etc. El a reușit tot așa de bine ca și Bugarin și ca și
Miu-Lerca. Toate aceste poezii ale lui sunt adevărate și reale
perle.

„Toaca, toaca, nelele,
pe toate muncellele
plouă aur stelele, —
dară nu mi-s stelele
ci mi-s pășticelele,
să le pască mielele,
Joi — Joi — Joi mărelele“.

(p. 33.)

Sau:

„Pasăre depe izvor,
rău m'ai blestemat să mor;
rău m'ai blestemat, odată,
ca să mor pe paț de piatră,
fără lună, fără stele,
fără mâna maicii mele,
în cătușe, sub zăbrele,
împușcat de cincî oșele.

(p. 77.)

...În care arată toată seminătatea în fața morții a *omului-nou*, pe care poetul îl cântă în multe dintre poeziile lui și care își are rădăcina în creștinism și în haiducia de altădată.

Astfel, găsim suferința „*Omului-nou*“ simbolizată prin Isus, în ciclul „Golgota“, de o frumusețe rară.

„Nalt-sfântul cap se'nclină — veșted mac“.
— „Hăăă! Mântuește-te de poși!“ — „Mi-e sete“...
Pe-un vârf de trestie se'nalță un burete.
— „Părinte iartă-ți, că nu știu ce fac!“!..

(Crucea, p. 27.)

Trecem mai departe, la ciclul „*Țară*“, în care se reliefează perfect poezia legionară. Cunoscându-l de aproape, pe Valeriu Cărdu, cel mai bun poet al Legiunii, — fiindu-i chiar prieten — era un fapt firesc, ca Pavel P. Belu să se resimtă și astfel să ne dea versuri, ca cele din „Ciclul codrului“.

De Iancu brazii și Horia-mi spun
Atunci, — poveste falnică de mândrii căpitani;
Destinul românesc e, peste ani,
Incrustat la Țebea, pe gorun...

Și au stejarii vechi sălmi mai spună
De Daci, de Moși, de mârșăvia trădătorilor.
Și voi verea ce vis! — în drumulrea Legiunilor
Speranțele urcând poteci de plină Lună.

(Spre Codru, p. 52.)

Sau ultimele versuri din aceeași poezie:

„Doar s'o aprinde, printre zecile de mii de stele,
Și pentru Țara ta, o altă stea!..“

Potrivit spiritului nou legionar, care voia un român nou,
care să semene mult cu haiducii de pe vremuri, Pavel P. Belu
se simte și el legat de păduri, de verde, de haiduci.

„Pe cărare, dorul meu pocnește foae după foae,
Ca haiducii,
Și-ar vrea să tragă 'n ochiul soarelui un glonte de pistol“.

(In codru, p. 53).

Și, ca pe ori care haiduc, destinul săracului român îl doare:

„Prea i-e, de-o vreme, miersul aplesat, ca de iobag.
Ce Dumnezeu! — Că doar îi țara noastră“.

(p. 53.)

Însă „Nu are drept! Azi nu mai poți să plângi!“ Căci:

„Haiducii-au mers cu cușcua pe sprânceană...
Și'n pieptul nostru-i sânge de haiduc!“

Destinul Țării, îl preocupă și'n poema „Rugăciune“:

— „Părinte, pașii mi-i îndrumă! Și mă vrednicește,
Spre slujirea Țării mele și cinstirea Ta, —
Amin...“

(p. 56).

Acest destin nu trebuie bocit. El:

„se scrie-acum cu spada,
Nu cade lumea, de s'o înroși zăpada —
Între goruni va fi aceeași umbră groasă,
De s'o frângi.“

(p. 54).

Înainte de a încheia rândurile acestea, mai trebuie remarcată
logăția și puritatea imaginilor autorului, risipite dealungul ce-
lor 80 de pagini, cu multă largheță. Iată câteva exemple:

„Când soarele citește biblia de lumină“.

(Spre Codru p. 51.)

„Și-un piersic bate toaca, cu degetele'n cer“.

(Amiază, p. 79.)

„Musti-va'n fagi tăcerea, ca strugurii sub roată“.

(Chemare, p. 9.)

„Izvor ascuns în ramuri, rar vre-un pocnet,

Cârpește liniștea, cu petece de aur“...

Nici o stridentă, nimic care să nu-ți placă. Totul e pur, delicat.

Incontestabil că viitorul volum al lui Pavel P. Belu, va însemna o surpriză. Il așteptăm...

MIRCEA ȘERBĂNESCU

VICTOR POPESCU:

S'a sfârșit primăvara

Editura „Cartea Românească“

În editura „Cartea românească“ din București a apărut un nou volum de nuvele, datorit d-lui Victor Popescu, tânărul conducător al revistei „Universul literar“.

În noua gardă de scriitori, cari s'a ridicat impunându-se atențiunii generale, cei mai mulți cultivă poemul, sau dacă scriu în proză, au trecut direct la roman. Foarte puțini sunt cei cari cultivă nuvela, deși posibilitățile ei de manifestare, cadrul și „priza“ pentru cititori, sunt mult mai prielnice acesteia decât romanului și poeziei, cari se pot adresa unei categorii mai reduse de cititori.

Această predilecție pentru poezie a tinerilor scriitori. Își găsește explicația în ambianța socială, dar mai ales în actualele stări de lucruri. Pare paradoxal, dar adevărul este acesta: cu cât epocile sunt mai legate de materie și interesul material primează totul, cu atât creatorii se apropie mai mult de poezie, găsind în formele superioare ale artei o mângâiere și o evadere din cotidianul legat de materie.

Cultivarea nuvelei în aceste împrejurări este nu numai o singularizare, dar mai mult o adaptare la situație. În epoca sintezei, cititorul vrea să aibă în minimum de spațiu, maximum de intensitate și emoții. De aceea romanele voluminoase, se citesc din ce în ce mai puțin. Hărțuit de viață, cititorul nu mai are timpul necesar cititului, de aceea trebuie să-i dea pe scurt, ceea ce altădată era „en vogue“, multe pagini, a ajuns azi o sperietoare pentru cititori.

D. Victor Popescu și-a inaugurat activitatea literară, în paginile revistelor, unde s'a remarcat prin schițe și nuvele, pe cari le-a încheiat în volumul apărut anul trecut în colecția „Universul literar“ sub titlul „**Biserica neagră**“. Dela primul său volum s'a făcut cunoscut prin claritatea expunerii și finețea stărilor sufletești alese. Scriitorul simțea că trebuie să spună ceva, iar aceasta era făcută nu numai pe gustul cititorului, dar și cu respectarea formelor celor mai pretențioase, literare.

Critica a primit volumul său de debut, nu cu îngăduință, dar cu serioasă atențiune, recunoscând lui Victor Popescu calități de prozator.

Dela acest volum până la al doilea, „**S'a sfârșit primăvara**“ d. Victor Popescu a făcut un real progres, câștigându-și un loc de frunte în noua generație de scriitori. Scrisul său, maturizat, este nu numai o înlănțuire armonioasă de idei și imagini, dar el conturează o pătrunzătoare analiză sufletească. Scriitorul ne desvăluie îndemânarea sa de a disece stări sufletești, conflicte, situații, frământări, pe cari le redă în mod natural, făcând ca ele să trăiască în imaginația cititorului, care ia parte, cu emoție, alături de eroii d-lui Victor Popescu, la toate preocupările lor.

Subiectele nuvelor sale sunt recrutate din mediile cele mai diferite, cari sunt bine descrise, desvăluind nu numai o amănunțită cunoaștere a realităților sociale, dar și o pătrunzătoare analiză sufletească. Astfel, în nuvela „**In liniștea drumului**“, ne dovedește reale calități descriptive, zugrăvind marea în imagini rare. Pe foarte mulți din scriitori i-a mișcat misterul și liniștea valurilor nesfârșite, dar foarte puțini au știut să facă să trăiască imaginile prinse. La Victor Popescu, marea nu este numai un nesfârșit de ape, ci „**ondulări liniștite, spinări rotunde, blânde și armonioase, ca dealurile acoperite cu vii**“. Dar el nu privește marea numai ca un întin sde ape albastre, ci ca o manifestare a infinitului, o apropiere de așezările definitive ale naturii. Iată cum prezintă acest aspect al mării: „**O privire asupra mării este o aspirație spre nemurire, un ochiu deschis în ascunzișurile sufletului**“.

Dar autorul nu se mărginește numai la aceste frumoase descrieri ale mării și călătoriei, pe care a fericit o întitulează: „**In liniștea drumului**“, ci pe ele brodează un subiect de dragoste cu totul deosebit de aceea ce s'ar aștepta cititorul, o dragoste la înălțimea mării, o dragoste irizată prin brizele valurilor și misterelor ei.

Descrierea mării este numai un prilej pentru autor, de a încopcia acest mediu o femeie, cu totul alta decât femeile pe cari le cunoaștem, o femeie, care ruptă din mediul ei nordic, aleargă peste ape și mări, nu pentru a-și căuta o liniște, ci mai mult pentru a împlini un destin.

Apariția Gunniei în descrierea mării are în ea ceva de nimfă, care răsare din valurile mării, pentruca să dispară odată cu ele.

Această apariție are în ea ceva tainic, poartă un mister pe care încerci să-l descifrezi, să-l pătrunzi în toate ascunzișurile, lui, dar cu cât te apropii mai mult de el, cu atât se depărtează de tine, dispăre, purtând pecetea unui destin, pe care trebuie să-l îplinească.

Te apropii de misterioasa fiică a nordului Gunnia, descifrezi misterul din jurul ei, îl pătrunzi, te socoți câștigător și tocmai în momentul

când te crezi mai fericit, ea dispăre lăsând în urmă doar mângăierea unui adevăr, cuprins în acest dicton francez „Puissez tu être aimé, ne pas aimer“.

D. Victor Popescu are o predilecție din a-și recruta eroinele din medii diferite, deosebite de viața omului comun, care pe lângă misterul și distincția socială caută să descifreze în manifestările lor, cece este etern și comun tuturor femeilor: dragostea. Eroinele sale nu doresc să fie inaccesibile, pentru a fi interesante și deci mai dorite de bărbați, ci urcă propriul lor destin, care le mână în căutarea liniștei sufletești, pe care n-o găsesc decât în dragoste.

D. Victor Popescu ni se desvăluie ca un bun cunoscător al mediului bucureștean, din care ne desprinde câteva siluete de femei, foarte bine conturate.

Astfel prezentările Yollandei, Adinei, Gettei Laurian nu sunt numai simple apariții, pentru decorul nuvelei cu personajii feminine, ci ele sunt desprinse dintr'un mediu, pe care autorul îl înfățișează cu toate păcatele și cu tot farmecul lui. Ele nu sunt numai femei în căutarea dragostei, ca divertisment contra plictiselei, ci Yollanda Pancu se ridică deasupra acestei bănuieli, prin dragostea ei pentru Paul, căruia i se dăruiește nu ca prietenele ei, pentru a fi la pas cu moravurile societății ci prin dragostea care o ridică deasupra oricăror suspiciuni.

Dar farmecul nuvelor d-lui Victor Popescu nu poate fi redat în aceste rânduri, el trebuie gustat, citindu-l. Numai așa cineva își poate face o părere cât mai reală despre scrisul d-sale.

OCTAVIAN METEA

THEODOR RĂȘCANU :

R u g i n o a s a

Editura „Vremea“

Descendent dintr'o veche familie de boeri moldoveni, autorul a făcut un neprețuit dar literaturii istorice scriind și de data asta episoade din frământările boerești ale veacului trecut.

Întro limbă dulce cronicărească, povestește toate câte s'au petrecut la Ruginoasa, lângă Iași, în castelul gotic durat în 1811 de logofătul Sandul Sturza, după modelul castelelor leșești.

Se zugrăvește iscusit falfăirea unui blestem peste castelul Ruginoasa. Stăpânii nu-l prea locuiră timp de mai multe generații până în 1862, când castelul și moșia au fost cumpărate de Alexandru Ion Cuza, Domn al Principatelor Unite.

Dar autorul enarează amănunte interesante din vremea lui Mihai Sturza, domnitorul moldovean care a pus temelie „Academiei Mihăilene“.

Se povestește apoi despre o frumoasă Marghioliță născută Ghica-Comănești, care era muza delicatului poet Alexandru Beldiman. E descris foarte plastic traiul de huzureală și petrecanie al boerilor de odinioară.

Romantismul abundă. Marghiolița, — deși soție a logofătului Costache Sturza, — e răpită haiducește dela Ruginoasa de către Nicolae Rosnovanu, un boer putred de bogat și herbant, pretendent la scaunul domnesc, în 1849.

Ni se mai desvăluie apoi o latură omenească a lui Vodă-Cuza, atașamentul său față de țărani, precum și dragostea lui extraconjugală, cu Maria Obrenovici, din care au rodit două vlăstare, Alexandru și Dimitrie, înfiați de domnitor.

E descersă epoca de glorie a domnitorului, abdicarea lui, moartea la Heidelberg (1873) și înmormântarea la Ruginoasa.

Cei doi copii muriră în floarea tinereții, țărâna lor este alături de a lui Vodă Cuza, sub pedeapsa bisericii din Ruginoasa. Dimitrie s'a sinucis pentru o dragoste ce nutrea unei pariziene ușuratece, iar Alexandru a sucombat în timpul voiajului său de nuntă, între Madrid și Barcelona.

Castelul a rămas văduvei nefericitului mire. Elena Doamna a fost nevoită să părăsească locurile dragi din pricina purtării nesuferite ce o avea nora, o fiică a Moruzeștilor.

Nu peste mult timp Ionel Brătianu ca tânăr inginer, se căsătorește cu tânăra văduvă. Prin căsătorie, aceasta pierde dreptul de proprietate asupra castelului și moșiei, în favorul unui spital, potrivit voinței fostului domnitor.

Azi, la Ruginoasa, alături de cele trei morminte, în castel este un spital pentru ceferiștii tuberculoși.

Toate acestea sunt autentice. Cu nimic n'a fost sacrificată istoria în favoarea povestirei. Dacă totuș exală un romantism, e datorită faptului că așa s'au petrecut lucrurile aveau. Se desprind evenimente pe cari istoria nu le-a înregistrat și ele sunt de preț pentru conturarea caracterelor domnitorilor noștri. Nu se știa, de pildă, că Vodă Carol I a făcut două vizite la Ruginoasa având un îndușător și semnificativ dialog cu Elena Doamna.

Stilul și forma acestui roman modest sunt deasupra oricărei critici, deoarece nimic nu e ficțiune, totul se sprijină pe date autentice cari au știut fi înșiruite cu maestrită priceperea înlăturându-se balastul de note, trimiteri, citate și bibliografie pe care de obicei îl au scrierile istorice inaccesibile marelui public.

„Ruginoasa“ satisface și istoricul și frumosul literar, — două lucruri greu de cumpănit spre a nu se înălța unul în detrimentul celuilalt.

AUREL BUGARIU

Nichita Tomescu: „GENUNI“ poezii

Cartea lui Nichita Tomescu, „Genuni“ ne aduce imaginea Bărăganului, — întindere nesfârșită, cu brațele fântânilor ridicate spre cer, cu sălcii ce-și plâng însetarea când Fata Morgana se arată 'n zare... Iată întâia imagine a Bărăganului lui Nichita Tomescu, răsfrântă în sufletul lui plin de nostalgii și daruri:

„Moși mei vânau dropile tăcerilor
„Moșii mei vânau dropile tăcerilor
Din rădvanuț singurătății. Le mustea durere rana,
Săpată adânc, dimineața, de Fata Morgana
Și 'nceceau s'o vindece cu iarba depărtărilor.

Bărăganul le-a aninat, de inimi, salbe
De nesfârșit pustiu. Drumul
Le-a fost frate și tovarăș, iar salcâmul,
Le păzea visele, argintat, în nopți albe.

„Atavism“

Sau ce minunat a prins Nichita Tomescu satul de pe Bărăgan, cu
boldele „podoabe de aur“ cu oamenii simplii și cuminți:

„Oamenii de aici sunt simpli. Gândul lor
Se 'ndreaptă spre zeul pământurilor.
Se roagă mereu să aibă ploaie
Dar spinarea lor nu se 'ncovoale.

Prietene,
La mine în sat sălciiile plângătoare
N'au răuri; nu au unde să stea în picioare
Să-și plângă destinul. Ele dar sunt chinul
Ce-l dă soarele, uscând pământul.

„Dintr'un sat din Bărăgan“

Dar Nichita Tomescu, aduce în „Genuni“ strofe de maturitate poeti-
că, în cari metafora e împletită în imagini de o gingășie rară. Nimic
artificial, nimic forțat:

„Un ban de aur înroșit pe cer
Și seara-și arată umerii gol.
Amurgul se plimbă pe miriști stingher,
Anină de cumpeni tăceri, apoi

Noaptea adună oile luminii
Și trimite, pe-a cerului livadă,
Stelele la păscut. Ca de zăpadă
E vălu 'ntins de lună pe ochii grădinii.

„Fugăririi“

Sau aceste imagini de o gingășie rară, în cari Nichita Tomescu se
ridică la creații de minunate subtilități poetice, în cari sufletul lui se
destramă ca lumina lunii, în nopți clare:

„Când luna sapă, cu hârleț de aur,
În huma nopților, de toamnă, triste
Și stelele mici ca țipățul de graur.

**Vor flutura din cerul mort, batiste
De topaz, de tâmpla gândurilor reci
De-amintiri te vei lovi. Cum ai să pleci?"**

Pe alocuri însă, Nichita Tomescu e trist, e tristețea tinereții noastre, pe care poetul în „Ingenunchere“ prinde așa de minunat, — „tinerețe, primăvară frântă“ — că svâcnetul inimii se cprește:

**„Strigătuțu inimii nimeni nu-l aude.
Gândul mă îndreaptă, gândul mă răstoarnă.
Cerurile tac. Toarnă
Venin în pahare, durere, tâmplele's ude.
Strigătuțu tinereții nimeni nu-l aude“.**

(Ingenunchere).

Pentru această tinerețe sbuciumată, care se frânge la răspântii, plânge sufletul lui Nichita Tomescu:

**„Cerurile sunt departe...
Ia-ți vioara, lăutar,
Și mai plânge-mi, iar, de moarte.
Cu acest ultim pahar,
Toate cântecele's frânge“.**

(Cântec amar).

Nichita Tomescu e un poet. Un poet al Bărăganului, al „tinereții, „primăvară frântă“ cu nebănuite resurse de creație. Il așteptăm cu o nouă apariție și vom însemna aici cu bucurie, sbuciumul acesta de gând și suflet.

Dacă în volumul „Genuni“ cu subtitlurile: „Bărăganul anilor „S'au strunit viorile“ și „Toamne“ Nichita Tomescu, aduce sbuciumul tinereții melancolia întinderii Bărăganului, poate în viitor vom avea ocazia să strigăm bucuria noastră și a lui, către cerul lui Dumnezeu, către cerul tinereții noastre.

DORIAN GROZDAN

Valeriu Cărdu s'a născut în anul 1911, în comuna Iam, din Valea Carasului, din părinți țărani. Liceul l-a urmat la Lugoj și la Oravița, iar Facultatea de Drept la Cluj.

A început să scrie încă depe când era elev. Ca absolvent de liceu, a redactat gazeta „OPINIA NOASTRĂ” din Oravița. Apoi a mai lucrat în redacțiile gazetelor: „Ecoul”, „Patria”, „Viața socială C. F. R.” și altele. A fost directorul gazetei „CUVÂNTUL NOU”, pe care a întemeiat-o. De aci, a trecut la „Buna Vestire”, unde alături de Mihail Polihroniade, a funcționat ca redactor-șef.

În noaptea de 21 spre 22 Septembrie 1939, a fost ucis la Vaslui, — se spune, dintr'un ordin special al lui Victor Iamandi.

Sculptorul Romul Ladea lucrează la un bust al marelui nostru poet.

*

— Căpitanul a fost un inspirat al

lui Dumnezeu. Ca și Iisus, credea în bunătatea oamenilor și în dreptatea legilor. Bunătatea Lui a fost supra omenească, ca și dragostea pentru semenii săi.

În prima Lui închisoare, s'a rugat lui Dumnezeu Să-i dea puterea să ispășească El toate păcatele neamului acestuia. Și le-a ispășit.

„Profesorul Raushofer, întemeietorul științei geopolitice, consideră pe Căpitan drept cel mai idealist om al Sud-estului european”.

Minunea se va desfășura mâine, în toată măreția ei creștinească. Versurile de azi, vor fi realitate:

„Menire înaltă, ai de 'mplinit,
„Să aduci pacea în răsărit;
„Să fi un soare strălucitor,
„Să dai lumina ta tuturor” —

*

— Despre fondul religios al Mișcării Legionare, se va scrie mult. Adversarii nu vor pricepe niciodată adâncimea legionarismului. De aceea vor lovi în toate chipurile, — cum au și lovit. Rezultatul a fost și va fi întărirea Legiunii. Legătura celor vii cu morții, este zeala de aur, a cărui sens puțini o prind. Când la o manifestație legionară s'a făcut apelul morților, un ziarist italian, profund mișcat, a scris că „brațele păreau o pădure de pumnale”. Iar scena apelului, cutremurătoare, prin misticismul și religiositatea ei.

Am impresia, că am reușit să ne întoarcem la cultul fraților Cabiri. Moța ar fi fost supărat dacă Dumnezeu nu i-ar fi primit jertfa, — ca și

Dacii. Iar azi dacă se face apel, ca și strămoșii noștri, ne imbulzim toți la onoarea jertfei. Ea a devenit pentru noi un cult și o armă: arma propriei noastre cenușe, despre care vorbea Moja.

— **Legionarismul este „tinerețe fără bătrânețe“.** Nici un suflet bătrân nu poate rezista asprilor codrii ai Legiunii. Ea cere mlădiere sufletească și vigoare. Un suflet curat, căruia să i se dea forma cuvenită.

Tinerii noștri bătrâni — sau, mai corect, deși cu același sens, bătrâni noștri **fineri** — n'au fost și nu sunt prea mulți. Fără îndoială că cel mai mare și cel dintâiu e **Generalul Cantacuzino**. El era sufletește cu desăvârșire tânăr. Iată cum îl înfățișează în Buna-Vestire, camaradul comandant I. Diaconescu: **Generalul Cantacuzino a fost erou, pentru că a fost întâiu un temperament tragic.**

Duelismul lui se situează pe aceeași linie de simțire și trăire a primejdiei frumoase.

Nu se bătea în duel pentru că era zurbagiu din fire, cum afirmau lalâii din generația sa.

Ci pentru că plăcea primejdia, aventura tragică.

Adversarul era pentru el numai o încarnare a primejdiei.

Înainte de război, după numeroase dueluri în țară, nu mai găsea nici un partener serios, pentru o partidă care să merite osteneala de a pune mâna pe spadă.

Bătaia cu poltronii n'ar fi adăogat nimic tezaurului său de victorii strălucite.

Atunci își căuta parteneri în strălănătate.

Descori pleca dela Sinaia, unde era comandantul gărzii Peșelului, la Predeal, în Ungaria.

Întâlnea ofițeri maghiari la câțiva pași de frontieră.

Năsocea prilejuri de a-i provoca. Și duelul era gata.

Ungurii se băteau prost.

Căpitanul Cantacuzino îi făcea harea-parcea în doi timp și trei mișcări.

Nici în străinătatea apropiată nu găsea oameni de talia lui.

Nu-i rămânea decât să încerce apărarea în massă.

Căută anume grupuri de 4—5 ofițeri de honvezi sau de husari.

Le râdea în nas, îi sfida anume, îi provoca în toate chipurile.

Odată s'a bătut cu șapte.

N'a fost un duel, ci un masacru.

El a scăpat teafăr. —

*

— „**Scrisoare**“ se numește ultimul sonet al lui Valeriu Cărdu, scris în lagărul dela Vaslui, în luna Iulie 1939. E vorba de moarte. Îi scrie mamei lui și Țării (ce superbă reînviere română!) Nu îndrăznim să-l analizăm. Pentru respectul nostru față de slova lui Valeriu Cărdu, ne mulțumim să-l reproducem:

Vrăjit, pe dramul meu cu flori de
nalbă
Sui crestele de flacără polară,
De când au răsărit, în primăvară,
Un drum sfințit și-o simfonie albă.

Când vor veni iar toamnele să-mi
ceară
Zălog de sânge pe năframa albă,
Să-mi numeri anii răvășiți din salbă
Și să-i cununi cu inima de țară.

Tai vânătorile, în salt de disc
Și ure neodihnit. Mai sus! Spre piscei
Ispitele nu mă opresc în loc.

Iar dacă nu mă 'ntore, nu plânge,
mamă,

S'a prăbușit în zărilor de foc,
O frunte sângerată pe năframă.

— **Atitudinea legionarilor în fața morții**, nu este aceea pe care o înscamnă prin gazete scribii parveniți peste noapte în tabăra gândului legionar. Ea este eroică, mândră și creștinească. Iată cum înfățișează drul Șerban Milcoveanu, atitudinea marelui Traian Cotigă:

Traian Cotigă se repede la căpitanul de jandarmi și-l prinde de piept:

— Spune d-ta, domnule căpitan ce este?

Sub presiunea întrebării, căpitanul șovăie, își duce batista la ochi și fugе afară.

— Am înțeles...

Apoi adresându-se colonelului:

— Ei bine, domnule colonel, dacă trebuie să ne împușcați, să mergem la moarte!

Domnule colonel, legionarului nu-i este frică de moarte, legionarul sfidează moartea. Eu sunt comandant legionar și am îmbrăcat cămașa morții din momentul în care am intrat în Legiune.

Vă dau cuvântul meu de legionar că nu voi încerca nici un gest de evadare. Vă cer în schimb o favoare: să fiu împușcat primul, din față și nelegat, căci vreau să vă arăt cum moare un comandant legionar.

Domnule colonel, duceți-vă și comunicați regelui cu care am stat de vorbă într-o audiență de cinci ore, că el care n'are gloanțe pentru dușmani, are gloanțe și împușcă pe cel mai bun ostaș al Țării, pe legionari.

Apoi, către soldați:

— Iar tu frate jandarm, să mă lovești drept în frunte. Să știi că nu-mi este teamă de moarte, însă să nu uiți că împuști un frate de-al tău, un frate care ar fi putut lupta alături de tine împotriva dușmanului. Să nu uiți nici odată că ești sluga mișeiilor care duc Țara la pieire.

La despărțire, întorcându-se către noi, în poziția legionară pentru onor:

— Trăiască Legiunea și Căpitanul!

În Spania, cei șapte purtau la ei sticlucțe cu otravă, pentru cazul când ar fi prinși. La Râmnic, bădița Neculai Totu a strigat: „Murim pentru Patrie, fraților!“ Iar când revolverul-mitralieră a încetat să mai împrăstie gloanțe în ei, s'a ridicat muiat în sânge și a tunat, de s'a cutremurat închisoarea: — „Mai trage! Trage, că încă nu am murit!“

Victor Dragomirescu a fost ars de viu, Nicolae Făgădaru tăiat cu firizul, bucată cu bucată, iar ceilalți toți schinguiți cum nici Satana n'ar fi putut-o face. Căpitanul însuși a fost supus celor mai grozave chinuri, de la mormântul în care a fost îngropat de viu: Doftana, până la schingiurea sufletească și la sfâșierea Lui

Dar nimeni n'a plâns și nu s'a văcărit. — Moartea lor ni-i pildă oricând. Dar proștii și lichelele nu pricip acest lucru. „Există o limită a răbdării și o limită a demnității unui neam“. Dar ei nu disting linia acestei limite.

— **În ziua de 3 Septembrie 1940**, a murit poetul Constantin I. Goga, în vârstă de 27 ani. Alături de Valeriu Cărdu și de Radu Gyr, Constantin I. Goga este unul din luminoșii poeți ai Legiunii Crezul lui a fost curmat în versurile-i gingașe, mândre și tragice, dar frumoase prin tragismul lor, din acel „1933“. Scria de prigoană de arestări:

Dar într-o zi a fost adus și Constantin al lui Ilie c'un cerb în piept și giuri de mândric.

Poesiile lui trebuiesc strânse toate într-o înmănunchere unică.

— **Cea mai vie gazetă din Banat**, este „**Reșița**“, de sub conducerea d-lui G. C. Bogdan. Ultimile numere, redactate cu sârgul confratelui Aurel D. Bugariu și Sfatul plin de dragoste al d-lui G. C. Bogdan, au fost de o mare frumusețe și valoare artistică. Menționăm în mod deosebit, numărul închinat lui **Valeriu Cărdu**, unde, în șase pagini, au fost publicate fotografii, poezii și articole inedite de-ale lui și despre Valeriu Cărdu. Au semnat camarazii și în același timp, admiratorii poetului: Octavian Roșu, Liviu Jurchescu, Mihai Novac, C. Tunei, Ion I. Mioc, Gh. C. Croitoru, Vasile Vărădeanu, Pavel P. Belu și Aurel D. Bugariu. Am însemnat numele lui Aurel D. Bugariu anume la urmă, pentru a menționa reportajul asupra vizitei făcute părinților poetului. Scrisoarea deschisă a comandantului Oct. Roșu este iarăși impresionantă. Poezia inedită a lui Valeriu Cărdu, „**Inscripție pe o icoană bizantină**“, este de o rară frumusețe. Ea e una din marile creații ale lui Valeriu Cărdu.

Străduința d-lui G. C. Bogdan, de a închina un costisitor și documentat număr de gazetă lui Valeriu Cărdu, merită dragostea caldă a sufletelor noastre.

Și aceasta, credem noi, este mai prețioasă decât aprecierile unor domni cari înțeleg greu. Și înțeleg greu, nu din vina noastră. Ci fiindcă așa sunt făcuți ei.

*

— **De o splendidă frumusețe**, a fost numărul din „**Prepoem**“, închinat lui Nicolae Milcu. Acesta, după cum scria o revistă, a fost o „**boabă de mărgăritar** dintr'o salbă de bune publicații românești“. Acel număr poate servi de model și-i frumos ca revista să mai revină cu asemenea închinări.

— **Una din valoroasele cărți** cari privesc literatura bănățeană, este scrisă de d. Ioan Dimitrie Suciș și apare în editura „**Astrei Bănățene**“, luna aceasta. Ea este intitulată „**Literatura bănățeană dela început până la unire**“ și cuprinde, în peste 360 de pagini, biografiile, bibliografiile și bucăți alese din autorii bănățeni. — Aportul ei, în cunoașterea literaturii românești, e foarte însemnat.

*

— **Tot în acest domeniu**, a scris și d. Ion B. Mureșianu, alt element de valoare al tinerei istoriografii bănățene, volumul „**Din trecutul Slovel Bănățene**“. Cartea se recomandă singură

*

— **În domeniul monografiei istorice**, d. I. D. Suciș a tipărit în editura revistei „**Societății de mâine**“, „**Monografia comunei Alioș**“. E o lucrare de valoare, pe care o menționăm cu bucurie, urmând a reveni — ca și asupra celorlalte cărți — printr'o recenzie.

*

— **Se vorbește despre constructivismul presei**. Într'o epocă în care totul e constructiv, este firesc să i se ceară și presei să fie constructivă. Reportagiile senzaționale, articolele fulminante și fără noimă, sunt oprite și este cu desăvârșire interzis să se mai facă în presă „**figănie**“.

Am văzut gazetari nedumeriți, cari se întrebau ce va să însemne „**constructivism**“ în presă? Cred că nu greșesc, dacă spun colaborare cu conducătorii vieții publice, poată găsi observații obiective și propuneri cuminiți, făcute cu dragoste

Gazetarii fiind mereu în mijlocul poporului, aud dorinți pe cari poate publicul nu îndrăznește să le spună

conducătorilor. Dacă împlinirea lor este necesară, gazetarii le pot semnaliza, — după cum este de dorit ca tot ei, în coloanele lor cuminți, să domolească publicul și să-l lămurească de greutățile prin care trecem și de atitudinea pe care trebuie s'o ia.

Fiecare își poate da seama ceea ce este și ceea ce nu este publicabil. Nu trebuie să așteptăm continui forfecări din partea cenzurii. Tot ceea ce-i scris prin prismă legionară, — serios, documentat și cu suflet, nu poate fi decât bun. Dar metodele vechi, trebuie să părăsim.

Gazetarii nu trebuie să se vulgarizeze, — ei trebuie să culturalizeze. Nu noi să ne supunem anumitor gusturi ale publicului, noi să impunem anumite gusturi publicului. Acesta nu poate fi, în nici un caz, o cale greșită.

*

— **D-l Colonel Volbură Polană Năsturaș** și-a dat demisia din comitetul de redacție al revistei „Luceafărul”. Comitetul a luat act, și a primit demisia. În locul d-sale a fost numit d. Virgil Birou.

p. p. b.

*

— **Cuiburi de lumină**, volumul de versuri al marelui poet și scriitor legionar, Valeriu Cârdu, va fi reeditat de către d-l I. G. Dimitriu, bibliotecar al Academiei române, camaradul cu care Valeriu Cârdu a trăit ultimele zile în temnița dela Vaslui.

Pe lângă poeziile ce constituiau primul volum, apărut în 1937, înaintea marelui prigoane, ediția aceasta a **Cuiburilor de lumină** va cuprinde și o serie de poezii inedite, parte din ele fiind scrise în lagărul dela Vaslui.

Așa cum au fost și la început, **Cui-**

buri de lumină va însemna și azi piatra de unghiu a întregii poezii legionare.

Cartea se va vinde în folosul familiei poetului.

*

— **Intoarcere** se numește volumul de versuri al dinamicului poet ardelean Ion Th. Ilea, ce va apare în curând într-o editură bucureșteană.

Volumul acesta de versuri ce trebuie să apară acum doi ani — înainte deci de prigoană — aduce spovedania sinceră a unui suflet integrat perfect în mișcarea legionară, după ce mai înainte căutase mântuirea în formulele sterpe ale socialismului.

Mărturisirea acestei adevărate **intoarceri**, alături de duhul marilor mucenici legionari, străbate fiecare vers al d-lui Ilea. Este firească deci curiozitatea cu care se așteaptă apariția acestui volum de versuri, dat fiind și faptul că personalitatea scriitoricească a d-lui Ion Th. Ilea este recunoscută de cele mai competente cercuri literare românești.

*

— **Orice bun român** citește presa naționalistă: Cuvântul, Buna Vestire, Vremea, Sfarmă piatră, Libertatea, Însemnări sociologice, etc.

Cel ce are conștiința curat românească nu-și dă banul pe otrepelă otrăvite ale ludo-masoneriei. Numai cei cu conștiința putredă mai sprijinesc presa direct vinovată de uciderea camarazilor și fraților noștri, presa care ne-a scuipat în fiecare zi strigându-ne „trădători” și care a cerut pentru noi ca loc de exilare Insula Șerpilor.

Nu cereți să se purceadă la fapte

ilogice. Dreptatea legionară, primează înainte de orice. Voi, cetitorii, masele mari de cetitori, trebuie să vă treziți și să fiți conștienți. A voastră este menirea să stârpiți hidra din mijlocul nostru, ignorând-o.

*

— **Flamura**, răbojul tinerei generații, a reapărut, având ca redactori pe d-nii: Mihu Dragomir și Constantin Pârlea.

Flamura, sincer vorbind, este una dintre puținele reviste tinerești scrise și redactată frumos. Mai mult, în jurul acestei tribune a reușit să se grupeze un mănunchiu de condeie de o reală și incontestabilă valoare. C. Pârlea, Mirela Dragomirescu, Pavel P. Belu, Mihu Dragomir, Petru Sfetca, Cristian Sârbu, etc.

*

— **D-l Gh. C. Croitoru**, prietenul și camaradul nostru, a reperat un frumos succes pentru el și pentru colțul nostru de țară, fiind menționat la concursul literar al marelui gazete bucureștene „**Chemarea Vremii**“ cu nvela „**Logodnicul morții**“ desprinsă din viața crâncenă a minierilor.

Remarcăm faptul, că din comisia de cercetare a manuscriselor a făcut parte pe lângă d-l Ion Sân-Giorgiu directorul gazetei, marele nostru romancier Liviu Rebreanu.

a. d. b.

*

— **Una din dorințele lui Valeriu Cârdu**, era ca după moartea lui prietenii să-i înmănuncheze într'un volum notele ideologice, publicate la rubrica

„Zidire nouă“, din „Buna Vestire“. Ne spunea ades această dorință — „Sunt acolo lucruri cari ori când pot fi actuale“.

Iată că această dorință a lui Valeriu Cârdu se înlăptuește. Camaradul I. G. Dimitriu, Bibliotecarul Academiei Române, alcătuește o operă, care să cuprindă vieța zbuciumată, idealul, moartea și tot ceea ce a scris Valeriu Cârdu. Desigur că acest vast volum va cuprinde și notele lui din „Cuvântul nou“, ele fiind premergătoare celor cari urmau să fie scrise la „Zidire nouă“. Și, în plus, toate articolele lui Valeriu Cârdu. E greu să lași un singur rând neînmanunchiat. În fiecare e gând, suflet, stil

Numai dacă i se va aduna întreagă producția literară, luminoasa personalitate a marelui poet va putea fi conturată precis.

În afară de aceasta, în studiul genezei sale literare, vor fi folosite cele câteva volume în manuscris ale lui Valeriu Cârdu, depe când era de 20 de ani. Dată fiind valoarea e tot ceea ce a scris Valeriu Cârdu, mă gândesc că e cu neputință să rămână ceva afară.

De aceea, pentru ca această operă să fie completă, toți cei ce au fotografiat, poezii inedite, articole rare și amintiri personale, care să-l înfățișeze în lumina strălucirii lui, sunt rugați a trimite materialul camaradului I. G. Dimitriu bibliotecarul Academiei Române.

Cartea se va vinde în folosul familiei poetului.

Școala de Arte Frumoase din Timișoara

Asupra școlii de arte frumoase din Timișoara se vorbesc multe în ultimul timp. Ba chiar circula șovinul — înainte de tragedia ardeleană — că școala ar fi bine să se mute la Cluj. Ar fi fost o soluție meritorie, ca să zicem așa, pentru a nu fi lăsată să decadă. Azi unii caută pe toate cărările motivul, pe care și-l închipuie că ar putea fi, pentru a-i strica rosturile, din interes meschin și personal. Ceeace ne bucură însă, este faptul că ori cari ar fi încercările din umbră ele nu pot duce la nici un sfârșit, căci oamenii îndrăgostiți de cultura românească, ei înșiși creatori, apără instituția de toate loviturile ce le primește cu competența și cu demnitatea cuvenită.

Mutată recent în Palatul Lloyd, Școala de Arte Frumoase și-a găsit un local adecvat în totul cerințelor.

Asupra rostului acestei școlii, d-l arhitect Ing. Victor Vlad a binevoit să ne spună următoarele:

De trei ani școala funcționează cu două secții: a) Secția pedagogică și b) Secția artistică. Pentru a nu se crea un număr prea mare de profesori absolvenți, al căror rost nu primează, secția pedagogică s'a desființat, rămânând cea artistică. De atunci școala se găsește pe linia cea corectă.

Cu toate că mai instităm la minister să repare greșala din trecut de a ne scoate dintre școlile de stat lăsându-ne doar în condițiile unei școli particulare — calificările date

școlii ne fiind scop principal ci acest scop susține într-o educație veritabilă în artele plastice — cu toate acestea nu ne-ar mira dacă din această școală ia ființă una pe care țara nu o are, adică o **școală a artelor aplicate**, a artelor industriale.

Folklorul plastic românesc pe care și noi și străinii îl afirmăm ca pe cel mai bogat din tot ce are Europa, nu este criteriu decorativ în interiorul clădirilor particulare și al stabilimentelor publice. Introducerea acestui folklor în arta decorativă ar da frumosul aspect de autohtonism așezărilor de viață românească.

Pe plan de beleartă fiecăruia din studenții școlii li se dezvoltă puterile pentru a face uz de **artă aplicată** în domeniile următoare:

a) **Arhitectura de interior.** Această ramură a fost cultivată în școala de arte frumoase din Timișoara un an de zile, timp suficient pentru a putea verifica importanța și utilitatea ei.

b) **Secția grafică,** are aceeași vechime și s'a dovedit tot atât de trebuincioasă.

c) **Ceramica, porcelan, vitrou și mozaic.**

d) **Textilele.**

În sensul acestei școli s'a solicitat ministerului titlul și dreptul de a deriva din legea învățământului industrial, care prevede școli speciale cu caracter supra secundar, dându-se dreptul și susținerea cu 2 sau 3 catedre.

Aranjându-și ateliere școala va pu-

tea să execute comenzi de utilitate publică sau particulară, pentru ca lumea să meargă paralel cu școala și să se formeze o legătură intimă între public și școală.

Este, prin urmare, o trebuință ro-

mânească ca școala de arte frumoase să activeze cu toată sârguința și să fie lăsată în pace de toți cei care caută să-și satisfacă anumite ambiții personale păgubind interesul general.

(gr. b.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ

A

REGIONALEI BĂNĂȚENE A ASTREI

Redacția și Administrația: Timișoara I, Str. Alba Iulia No. 2 (Palatul Cultural) Et. I

Inscris în reg. publ. per. a Tr. Timiș-Tor., sub numărul 82.

Apare lunar sub îngrijirea următorului comitet de redacție:

Președinte:

Dr. AUREL COSMA
vicepreș. al „Astrei Bănățene“

Redactor:

Prof. TRAIAN TOPLICEANU
secr. general al „Astrei Bănățene“

Secretar de redacție:

PAVEL P. BELU

MEMBRI:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VICHENTE ARDELEANU

VIRGIL BIROU

GRIGORE BUGARIN

Dr. NICOLAE URSU

PETRU SFETCA

ABONAMENTE:

Pentru particulari 150 L.
Pt. cercuri cult. și școli prim. 150 L.
Pt. despărțăminte și școli sec. 300 L.
Autorități, instituții 500 L.
Abonament de sprijin 1000 L.
Prețul acestui exemplar, a-
părut pe luna August—Sep-
temvrie—Octomvrie 1940, es-
te de 15 Lei

Orice corespondență, cât și revistele
de schimb, se vor trimite pe adresa
redacției. Materialul se primește până
la cel mai târziu 5 al lunii respective,
orice alt manuscris, sosit după aceas-
tă dată, contând pentru numărul care
urmează. Tot ceea ce nu se publică
se distruge.

LVCEAFĂRVL

CUPRINSUL:

Aurel Cosma	Valeriu Cărdu
Valeriu Cărdu	Poesii
Pavel P. Belu	Scrisoare dela graniță (versuri)
Grigore Bugarin	Poesia lui Valeriu Cărdu
Pavel P. Belu	Despre Valeriu Cărdu și despre Legiune
Mircea Georgescu	Poesii
Grigore Bugarin	Neastâmpăr (versuri)
Virgil Birou	Iancu Bobu, omul primitiv din Caraș
Ada Crin	Icar către gândul său
Mircea Streinul	Prietenului meu (versuri)
Pimen Constantinescu	Poeta Ada Negri
Ada Negri	Poesii
Mircea Șerbănescu	Stricnină (nuvelă)
Ion I. Mloc	Mângăere (versuri)
Gh. C. Croitoru	Chemări pustii (versuri)
Ion Frumosu	In codrii Boșneagului
Ion Țelcu	Istorie într'un cot de lume
Petre Bartoș	Trag morții clopotele (versuri)
Petru Petrica	Ține, Doamne, șetrele...

Cronici:

AUREL COSMA: La mormântul scriitoarei Mia Cerna; AUREL D. BUGARIU: Seraficul Valeriu Cărdu; MIRCEA ȘERBĂNESCU: Flori de piatră; OCTAVIAN METEA: S'a sfârșit primăvara; AUREL BUGARIU: Ruginoasa; DORIAN GROZDAN: Genuni; INSEMĂRI: Pavel P. Belu, Grigore Bugarin, Aurel D. Bugariu